

**R. P. Ferdinandi De Castro Palao, Legionensis Soc. Iesv,
Sacrae Theologiae Professoris, Et sanctae Inquisitionis
Qualificatoris & Consultoris; Operis Moralis, De Virtutibus,
Et Vitiis Contrariis, In ...**

Continet Tractatum Serie Vigesimo-Octavo De Matrimoniis, &
Sponsalibus, cum Indicibus necessariis

Castro Palao, Fernando de

Lugduni, 1669

Disputatio III. De bono coniugij, illiusque ratificatione.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-76659](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-76659)

12. Parocho autem, vel alteri Sacerdoti de eius licentia assilenti matrimonio omittis culpabiliter denunciationibus triennalis suspensio ab officio iudicanda est ex Textu in c. fin. de claudesi. de sponsar. ubi suspendatur, quod verbum non latam sententiam, sed ferendam indicat, vt aliis relatis probat Sanch. disp. 48. num. 2. Gutier. c. 73. num. 13. Basl. lib. 5. cap. 37. n. 11.

13. Eandem poenam extendit Sanch. quotiescunque in matrimonium a iure interdictum, quae est si vagos absque Ordinarij licentia coniungat, contempseritve similes conditiones impedire. Sed oppositum verius credo nam Textus in c. fin. tantum loquitur de matrimoniis, quae ob suspicionem impedimenti dirimentis interdicta sunt. Illud vero tenendum omnino est praedictam poenam suspensionis non incurere Parochum, vel alium Sacerdotem matrimonio assilenti abique sufficienti numero testium, quia non assilenti matrimonio cum nullum sit, sed loco suspensionis in dicto c. fin. imponitur arbitrio Ordinarij puniendus est, vt optime aduertunt Sanch. Gutier. Basl. & Coninch. loc. cit.

14. Ab hac autem triennali suspensione ab Episcopo imposta posse ipsum Episcopum absolueri docuerunt Hostiensis. Ioann. Andr. n. 11. Praepos. n. 12. Bartholom. a Led. dub. 21. de matr. post 6. concl. Tum quia Episcopus eam imponit, commune autem est censuram tollere posse qui eam imponit. Tum quia non est referata in d. c. fin. A censuris autem non referatis potest Episcopus absolueri ex Textu in c. super de sentent. excommunic. Tum denique quia ita Trident. sess. 24. c. 6. de reform. conceditur Episcopis potestas, vt ab omnibus censuris etiam referatis Summo Pontifici possint absolueri in foro conscientiae. Sed relictis alij Doctores hanc potestatem Episcopis denegant, vt pluribus comprobant Sanch. lib. 3. disp. 48. n. 2. Gutier. c. 73. n. 22. Basl. Ponce, lib. 5. c. 37. n. 11. eo quod illa suspensio triennalis a Concilio generali lata sit, ac proinde ab ipso Concilio praefinitum est tempus, quo suspensio durare debet. Nequit ergo Episcopus qui inferior est legem a Superiore latam relaxare. Secus vero est in censuris in illo determinato tempore praefinitis, in quibus Episcopus dispensare poterit, quia nihil contra Superioris legem agit, cum Superior solum tulerit censuram, non autem declarauit tempus, quo debet ligari. Et ex his soluitur ratio dubitandi: non enim ab Episcopo lata est triennalis suspensio tanquam a principali, sed tanquam a ministro Concilij generalis, idcirco nequit eam relaxare, neque in omnibus censuris potest dispensare etiam sponte Trident. confectione, sed solum in his, quae nec publica fuerint, neque ad forum exterius deductae: haec triennalis suspensio cum non incuratur ipso facto, sed per sententiam Iudicis, iam est censura publica, ad forumque exterius deducta.

15. Verum si Parochus, vel alius Sacerdos sine legitima facultate matrimonio non sibi subditorum assilant, aut nuptias sponso benedicere ausus fuerit, tam diu suspensio est ab officio, & beneficiis quousque Ordinario illius Parochi qui debebat assilere visum fuerit, vt expressè habetur in dicto de cetero Trident. Et tradunt Sanch. Gutier. & Coninch. supra. Aqua suspensione excusat ignorantiam modè crassissima non habet vt bene Sanch. num. 7. Gutier. num. 6. Testes vero assilentes matrimonio absque Parocho, & assilentes matrimonio in quo denunciations fuerint culpabiliter omittit arbitrio Ordinarij puniendi sunt, vt bene tradit Sanch. disp. 46. n. 7. Gutier. cap. 73. num. 22.

3 Illicium fuit à principio plures habere uxores, tametsi in lege antiqua fuerit dispensatum.

4 Qualiter hac dispensatio subsistere potuit?

5 Lege Evangelica abrogata est concessio plurium uxorum.

1. Vnitati matrimonij non obest, quòd dissoluto vinculo matrimonij morte vnus coniugis aliud matrimonium contrahatur quia ille contractus est vnus cum vna, verumque habet illud Genes. 2. Erunt duo in carne vna, sicuti pluribus exornatur aduersus aliquos haereticos Bellarm. lib. 1. de matr. c. 9. Sanch. lib. 7. disp. 81. Coninch. disp. 26. dub. 1. n. 2. Paul. Laym. lib. 5. sum. tract. 10. 3. p. c. 6. q. 2. Neque his obest quòd secundis nuptiis denegentur benedictiones, non enim denegantur, quia illicite sunt, sed ne repetita benedictiones valeant. Neque item obest quòd in Concil. Laodiceno, can. 1. imponatur poenitentia ad secundas nuptias transuentibus, quia haec imponitur ob eorum praesumptam intemperantiam. Neque denique obest, quòd sic transuentes afficiantur irregularitate; ea namque afficiuntur, quia eorum matrimonium deficit à perfecta significatione coniunctionis Christi cum Ecclesia. Quare vnitati matrimonij solum obstat, si vir vnus plures uxores simul habeat, & à fortiori si vnica vxor plures viros.

2. Et licet aliqui haeretici licitam esse polygamiam plurium vxorum simul asserant: at Catholica veritas definita in Trident. sess. 24. can. 2. id non permittit, inquit enim Trident. Si quis dixerit licere Christianis plures simul habere uxores, & hoc nulla Diuina lege esse prohibendum, anathema sit. Quippe Christus Dominus in Matth. 19. decidit adulterum, qui si vnica prima vxore aliam duxerit, non esset adulter, si vnica prima vxore plures ducere posset, sicuti tradit Bellar. uente prima vxore plures ducere posset, sicuti tradit Bellar. uenti. lib. 1. de matrim. c. 10. Gregor. de Valent. disp. 10. min. lib. 1. de matrim. c. 10. Gregor. de Valent. disp. 10. min. & alij communiter.

3. Quinimo ex Diuina lege à principio mundi publicata illicium fuit plures simul habere uxores, vt constat ex illo Geuec. 2. Erunt duo in carne vna. Si enim vir plures habere simul uxores posset, non dicitur plures in vna carne diuidentur, vt optime colligit Innocent. III. in c. gaudeamus 8. de diuortio. In qua lege, cum Israelitico populo dispensatum fuit, eo quòd exigua erat, vt multiplicaretur. Vt supponitur Deuter. 21. Et colligitur tum ex dicto c. gaudeamus, de diuortio, tum ex exemplo Isaac, Iacob, David, alisque sanctissimis Patriarchis, qui plures simul uxores habuerunt, quòd nullatenus noceret, si aduersus legem Diuinam procederent, vt latè tradit Hieronym. in epist. ad Oceanum. Et August. in 3. de doctrina Christiana, c. 12. & habetur c. obiciuntur, 32. Neque his obest, quòd sola vnica appelletur vxor, reliquae vero concubinae dicantur, quia id factum est, vt indicaretur primam assumptam esse tum ad proles generationem, tum in familia gubernationem; reliquas vero solum ad prolem generandam. Praterquam quòd saepe concubinae uxores appellabantur, vt constat ex illo Genes. 16. & 25. n. 1. & 6. & Iudic. 19. vbi vnica vxor Leuitae concubina dicta est. Exemplo igitur Israelitici populi gentes plures accipiebant uxores, non quia cum illis esset dispensatum, sed quia licitum sibi esse credebant ob Israelitici populi exemplum, vt colligitur ex c. 26. & 28. Genes. & notat August. lib. 16. de ciuit. c. 38. & lib. 21. contra Faustum, c. 47. de quo Coaruu. 2. p. decr. c. 7. §. 3. à n. 1. Sanch. lib. 7. disp. 80. à n. 1.

4. Difficultas autem est. Qualiter hac dispensatio potuit subsistere? Nam esto aliqui Doctores, vt Abulen. 1. Reg. cap. 8. q. 2. Durand. in 3. dist. 3. q. 1. Palacios ibi, disp. 1. Caiet. c. 16. in Genes. & 1. ad Tim. 3. in illa verba: Oportet Episcopum esse vnus uxoris virum. Et Marc. 10. Quicumque dimiserit uxorem, &c. Venerunt. 2. p. specul. art. 15. censent non naturali lege, sed tantum Diuina pluralitatem vxorum interdicti, quibus fauet August. lib. 16. de ciuit. Dei c. 38. dum inquit pluralitatem vxorum nulla lege fuisse prohibitam scilicet naturali: a tamen eorum sententia defendit non solum Diuina lege, sed naturali pluralitatem vxorum prohiberi, vt videtur est apud Coaruu. 2. p. c. 7. §. 3. Bellarm. lib. 1. de matr. c. 11. Henriq. lib. 12. c. 6. Sanch. lib. 7. disp. 80. à n. 12. Gutier. de matr. c. 106. n. 1. Coninch. disp. 26. dub. 2. à num. 13. Basl. Ponce, lib. 7. cap. 46. à num. 2. Paul. Laym. lib. 5. tract. 10. 3. p. c. 6. q. 2. Gasp. Hurado disp. 9. difficult. 1. n. 3. & alios: & colligitur ex c. gaudeamus de diuortio, ubi: Nemini vnquam licuit plures habere uxores, nisi cui fuit ex Diuina reuelatione concessum. Quippe pluralitas vxorum libidinem fouet, vt de se constat proles generationem minuit saepe, vt contingit in Salomone; concupiscentia vxoris non satis consulit, cum vir in alias diuisus minus potens sit debitum reddere, socialem cohabitationem labefaciat: non enim integrè cum viro domina, & gubernatrix familiae constituitur, rixas, discordiasque inter uxores excitat: tum ob zelum typiam amoris, tum quia quilibet praetendit domus gubernationem integrè sibi deberi: tollit aequalitatem huius contractus; siquidem quilibet vxor integrè se tradit viro, secus vir cum

DISPUTATIO III.

De bono coniugij, illiusque ratione.

ONIVGVV plura secum affert bona, de quibus S. August. librum edidit, cuius titulus est de bono coniugij, ea tamen sub iis capitibus comprehenduntur, quod sit vnus non plura, illudque insolubile, aptum ad sobolem gignendam, concupiscentiam sedandam, pariens obligationem coeundi, similitudine habitandi. De quibus omnibus sigillatim dicemus, ac tandem qualiter matrimonium, quod à principio irritum, & nullum factum est, ratificari possit.

PVNCTVM I.

De vnitare Matrimonij.

1 Vnitati matrimonij non obstat, quòd dissoluto vinculo per mortem aliud contrahatur.

2 Vnitati matrimonij obstat pluralitas vxorum.

cum in plures diuidatur. Econtra vir integre familiam gubernat, sed uxori, quae omnia ostendunt naturali iuri, & legi pluralitatem vxorum aduersari. Quo supposito,

Omissis aliis dicendi modis placet mihi quem tradit Sanchez, Egid. Basil. Hurtado, Paul. Layman. loc. alleg. videlicet Deum ipsum penes quem nostrorum corporum est dominium non aliter potestate copposit ad vsum generationis concessisse, nisi medio coniugio vnus cum vna ob supradicta inconuenientia: ac ob fauorem Israelitici populi de quo natus erat permisisse, vt vir se dimidiare cuiuslibet vxori traderet, cum tamen vxor viro integre tradita sit. Neque enim rationi naturali aduersatur ob aliquem honestum finem pericula aliquorum damnorum permittere. Si enim Deus occisionem innocentis, & bonorum alienorum acceptationem concedere potest ob aliquos honestos fines: quia tum nostrorum bonorum, tum vita dominus est, quare non poterit vsum corporum in matrimonium hoc vel illo modo concedere? Quae concessione facta omnis inordinatio cessat. Ex quo fit non solum potuisse Deum concedere matrimonium vnus viri cum pluribus vxoribus, sed plurium vxorum cum vno viro, vt bene comprobant Sanch. Coninch. Basil. Hurtado & Laym. supra, tamen hoc nunquam concessum sit.

Illud vero est certum a lege Euangelica concessionem plurium vxorum concessisse, vt constat ex illo Matth. 5. & 19. vbi Christus Dominus matrimonium requirit ad primam sui institutionem, & constat ex cap. gaudemus, de diuortio. Et ex id. sess. 24. can. 2. & diximus supra. Deinde est certum non esse Pontificem in hac vxorum pluralitate dispensare, cum quae potest sit dominus nostrorum corporum, neque Christus Dominus hanc illi potestatem concessit, neque vlla huius concessio congruentia apparet, vt omnes Doctores tradunt.

INCTVM II.

De matrimonio indissolubilitate.

I.

Quale sit matrimonium legitimum, ratum, & consummatum; & quo iure sit indissolubile?

1. Quod sit matrimonium ratum, & consummatum, expenditur.
2. Copula extra bimestre, & etiam intra bimestre vi extinguitur consummatum matrimonium.
3. Si intra bimestre consummatio fiat non impeditur a religionis ingressu.
4. In foro externo matrimonium censetur consummatum, quando sponsa non virgo tradita est in haecum viri.
5. Matrimonium ratum, vinculum est perpetuum, & indissolubile ex se.
6. Quo iure habeat hanc indissolubilitatem?

1. **C**um matrimonium ratum ex pluribus causis dissolui possit, vt videbimus, & matrimonium consummatum si sacramentum sit sola morte coniugis dissoluitur, praemittendum est quod sit matrimonium ratum, quod consummatum. Ratum matrimonium appellamus, quod baptismo suscepto legitimo contrahentium consensu perficitur nulla carnali copula subsequuta. Dixi baptismo suscepto, nam ante baptismum, esto infidelium matrimonium dicatur legitimum, ratum tamen non appellatur, vt docuit Innoc. III. in c. quanto de diuortio ibi: Nam et si matrimonium verum inter infideles existat, non tamen est ratum; inter fideles autem verum, & ratum existit matrimonium, quia sacramentum fides, quod semel est admissum nunquam amittitur, sed ratum efficit coniugij sacramentum, vt iam in coniugibus illo durante perduret. Et tradit Magist. in 4. d. 39. quaest. ult. Paludan. ibi q. 1. concl. 3. Richard. art. 1. quaest. 2. Maior quaest. vnica. Alen. 4. part. quaest. 9. memb. 5. art. 2. §. 1. quaestione. 2. ad argumenta Antonia. 3. part. tit. 1. cap. 6. & alij. Neque desinit esse ratum tantum ex eo quod vir vas foemineum penetraverit, si tamen intra illud semen non effuderit, quia vsque semen ibi effusum sit, non efficiuntur coniuges vna caro, vt colligitur ex cap. lex. 27. quaest. 2. quippe matrimonium ad generationem ordinatur, debet ergo consummari copula generationi apta, quae nullatenus est absque seminatione, vt pluribus firmat Sanch. d. disp. 21. n. 5. Gutierr. c. 54. n. 24. Quapropter vt matrimonium consummatum sit, necessarium requiritur, & sufficit, vt vir intra vas foemineum seminauerit, tamen factum fuerit absque vasis foemineae penetratione. Etenim ea copula generationi sufficit, & coniuges vna caro efficiuntur, vt ex communi sententia docet Syluest. verbo Matrimonium, quaest. 15. dicto 2. Dominic. Sot. in 4. d. 27. quaest. 1. art. 4. vers. causa. Gregor. Lopez, leg. 5. verbo carnalitate, tit. 6. part. 4. Sanch. lib. 2. disp. 21. num. 2. Gutierr. de matr.

cap. 54. num. 21. Neque ad hanc consummationem opus est quod foemina seminauerit, nam esto aliqui Doctores, quorum meminit Sanch. d. disp. 21. num. 11. non improbabiler asserant semen foemineum generationi necessarium esse, & consequenter matrimonij consummationi, contrarium communi Doctorum sententia firmatum est, teste eodem Sanch. & Gutierr. loc. alleg. quibus fauet Francisc. Suar. tom. 1. in 3. part. quaest. 32. art. 1. disp. 10. sect. 1. affirmans ex sanguine a foemina ministrato generationem confici. Debet autem haec copula matrimonium consummans subsistere eius contractum, non precedere. Nam copula precedens matrimonij contractum matrimonialis non est, sed fornicaria. Non igitur consummare matrimonium potest, vt optime probat Coninch. in 4. decret. 1. part. cap. 4. §. 1. num. 15. & 16. Menoch. de praesumpt. lib. 3. praes. 1. Nauarr. cap. 21. n. 84. Sanch. disp. 21. n. 15. Gutierr. cap. 54. num. 25. Neque obstat, quod filij ex copula fornicaria nati subsequenti matrimonio legitime generentur, quia, qui filij sunt legitimi, quia id factum est in fauorem prolis, quae non deliquit.

2. **Q**uestio est, An sufficiat copula, vt vel metu extorta ad matrimonium consummandum? Et quidem si copula sit post bimestre datum ad deliberandum de religionis ingressu, matrimonium consummare, ita vt neutri liceat ad religionem transire, fatentur se omnes Doctores, vt refert Sanch. lib. 1. disputat. 22. num. 1. Gutierr. de matr. c. 54. n. 16. Quippe ex nullo capite impediti potest consummatio, maxime nulla subsistente causa denegandi debitum peritum, sicuti nulla est transactio bimestri. At si copula intra bimestre extorquetur, etsi aliquibus videri possit insufficientis ad consummandum matrimonium, communi sententia contrarium firmat cum Sanch. & Gutierr. loc. alleg. Et Coninch. disp. 26. dub. 1. n. 53. eo quod efficiuntur vna caro, & debetur de bigamis, haec accessus non ad alienam, sed ad propriam, nasciturque ex tali copula affinitas, & discretionem de eo qui cognouit sanguinem, cum Negatiue non potest ex parte viri sufficientem esse ad matrimonium consummandum, siquidem est liberè facta. At consummatum matrimonio ex parte vnus, necessarium est ex parte vnusque consummatum est, quia est vnicum vinculum respectu duo extrema.

3. **I**nde tamen inferunt Ioann. Andr. in reg. qua. contra in. de Regul. iur. in 6. Cardinal. in cap. 2. q. 2. de conuers. coniugij. Prapost. in cap. fin. §. 5. dist. Syluest. in sum. verbo diuortio, q. 1. & ibi Armilla n. 6. Gregor. Lop. in leg. 4. in fine tituli, part. 4. Gutierr. c. 54. num. 28. & 29. vxorem non posse religionem ingredi, quia talis ingressus ante consummationem permissus erat sed non matrimonio consummato. Rectius tamen sentit plures referens Sanch. dicta disp. 22. num. 6. & 13. Coninch. disp. 26. dub. 2. num. 13. posse religionem ingredi, sicuti poterat ante consummationem, quia aequum non est, vt licentia facultas a iure concessa de religionis ingressu abique sit cuius priuatur. Argum. cap. discretionem ad finem, de eo qui cognouit sanguinem. Adde ob adulterium, haec crimina, & est coniux innocens religionem ingredi, ergo poterit ob hanc iniuriam, quae matrimonio contraria est. Percedens tamen, & potest si damnium graue proli sequatur ex eius ingressu, sicuti notant praedicti Doctores. Sponsa vero qui copulam vt est nisi nullo modo potest religionem intrare reuente sponsa, quae ex parte eius matrimonium liberè consummatum est, ac proinde cessit iuri ingrediendi, vt bene aduertit Sanch. d. disp. 22. num. 6. & 8.

4. **I**n foro autem externo matrimonium consummatum censetur, quando sponsa non virgo tradita est in domum viri, praesumuntur enim se cognouisse, neque illis in contrarium creditur, etsi iurent. Argum. cap. super eo, de eo qui cognouit sanguinem, vxor, sicuti docent Bald. in leg. Dea, in primis numero 7. Cod. de Episcop. & Cleric. Hostiens. in summa de conuers. coniug. num. 9. vers. quod si quis. Ancharan. in c. publico de conuers. coniug. num. 3. Sanch. lib. 2. disp. 21. num. 1. & 2. Gutierr. c. 14. in fine. Si tamen virgo erat, & postmodum aspecta sic appareat, tamen in domum viri fuerit tradita, creditur matrimonium non consummatum, quia quilibet praesumptio cessat visu contrarium probante, vt bene relati Doctores docent.

5. **Q**uod insolubilitatem attinet nemini est dubium, matrimonium etiam non consummatum ex se vinculum esse perpetuum, ita vt libero contrahentium consensu nequeat dissolui, vt colligitur ex illo Genes. 2. Propter hanc remanet homo patri & matri, & adherent vxori suae, & erunt duo in carne vna. Et ex illo Matth. 19. Quos Deus coniunxit, homo non separaret. Et ad Rom. 7. Mulier viuenti viro alligata est legi. Et tradit Gregor. in c. fin. de conditionib. appost. Et Tridentin. sess. 24. in princ. de reform. matr. Et ratione ab incohaerenti conuincitur. Si enim matrimonium libero contrahentium consensu contrahi, & solui posset sicut alij contractus, multum fornicationis facile quod vitare posset accedens ad propriam, quam vt talem solum pro eo tempore accepit. Quod nullatenus est dicendum. Est igitur omnino certum, & omnium sententia firmatum quodcumque matrimonium insolubile esse.

6 Quo autem iure haec habeat indissolubilitatem? Variant Doctores. Nam alij haec indissolubilitatem asserunt provenire ex Divina institutione positiva, alij partim ex Divina institutione, partim ex iure naturali, alij ex solo iure naturali. Sed matrimonii fidelium indissolubilitatem concedunt, tum ex Divina lege, tum ex significatione, quam habet unio- nis hypostatica Verbi cum carne assumpta. Quas omnes sententias late refert Sanch. lib. 2. disputat. 13. à num. 4. Basil. Ponce de matr. lib. 1. c. 12. per totum. Gutier. c. 53. Coninch. disputat. 26. Aub. 2. Ex his sententiis ea semper mihi probabili- or fuit, quae haec indissolubilitatem ex iure naturali affir- mat, matrimonium convenire, quod docuerunt Couarua. 2. p. decem. c. 7. §. 3. numero 5. Vignerius in institut. Theolog. c. 16. §. 7. vers. 9. Cordub. lib. 1. qq. quæst. 25. §. secunda opinio. Perr. de Ledem. de matr. quæst. 67. artic. 1. dub. 1. Ioann. Azor. tit. 1. institut. moral. lib. 6. quæst. 3. in fine. Ioann. de Salas de legib. disputat. 5. sect. 8. in fine. Gab. Vazq. disputat. 1. de matrim. c. 2. numero 17. Et disputat. 2. cap. 7. Basil. Ponce lib. 1. de matrim. cap. 13. per totum. Bellam. lib. 1. de matrim. cap. 12. Rebell. lib. 2. de obligation. iustit. lib. 2. quæst. 15. sect. 1. Gaspar Hurta- do, disputat. 8. de matrim. difficult. 2. à numero 4. Paul. Lay- mann. lib. 5. tract. 10. p. cap. 6. quæst. 1. concl. 2. Moucor, quia matrimonium ex sua natura ordinatur, tum ad coniugum mutuum amorem fovendum, tum ad prolem generandam, illamque bene instituendam, quae sine dubio ex se perpetuitatem exigunt, ideoque Deus rerum omnium Dominus, cum à principio concessit mutuum corporum traditionem ad coniugalem vnum, non aliter concessit, quam perpetuum vt- pote convenientem ad consequendos fines in coniugio in- tentos. Haec tamen concessio, & institutioni non obest, quod aliquando ob aliquam gravem causam permiserit Deus vinculum matrimonij dissolvi, sicut in lege scripta factum est Iudeis permittens libellum repudij, & in lege Evangelica concedit in fauorem fidei matrimonium infidelium dissolvi, & matrimonium rata fidelium in fauorem status religionis. Haec namque solubilitates extrinsecæ sunt, neque naturam coniugij mutant, sicuti non mutat perpetuitatem status religiosi, quod possit aliquando solui. Quapropter perpetuas intrinseca matrimonij aequè matrimonio rato, ac consummato com- petit, & aequè matrimonio infidelium, ac fidelium. Sed hanc perpetuitatem sola matrimonia fidelium consummata integrè retinent, reliquorum verbè matrimoniorum perpetuitas fauore fidei, vel religionis suspenditur.

§. II.

An ex dispensatione Pontificis matrimonium dis- solui possit?

- 1 Matrimonia consummata fidelium, & quilibet infidelium solui non possunt.
- 2 Phœs Doctores affirmant matrimonium vacuum fidelium solui ex Pontificis dispensatione posse.
- 3 Verior est opposita sententia.
- 4 Satisfundamentis num. 1. adductis.

1 Conueniunt omnes Catholici matrimonia consum- mata fidelium nullam ob causam solui à Pontifice posse; quia nullibi inuenitur hæc concessa facultas, neque expediebat concedi, vt sic aliquo matrimonio significaretur aptius, & perfectius vnio Christi cum Ecclesia per carnem assumptam, quam nunquam dimittit. Deinde conueniunt, ma- trimonia infidelium sive consummata, sive non dissolui à Pon- tifice non posse, eo quod Pontifex nullam extra Ecclesiam potestatem habeat. De illis verò conuensis, qualiter eorum ma- trimonium dissolui possit, inferius dicemus.

Quocirca conuersionis inter Doctores versatur circa ma- trimonium ratum fidelium an ex Pontificis dispensatione solui possit? Affirmat Caieran. 1. 1. opuscul. tract. 28. quæst. vni- ca, Antonin. 3. p. tit. 1. cap. 21. Henric. lib. 1. cap. 8. numer. 11. Nauarr. cap. 2. numero 2. Sanch. lib. 1. disp. 14. numero 2. Lessius, lib. 2. c. 40. num. 146. Gutier. ex parte lib. 1. canon. qq. c. 12. Et de matr. c. 5. num. 3. Hurtado disp. 8. de matr. difficult. 3. num. 11. Gab. Vazq. 1. 2. disp. 165. c. 7. Moucor, quia matri- monium ratum fidelium non significat vnionem Christi cum Ecclesia per carnem assumptam, sed per gratiam, quae sæpè in hominibus dissoluitur. Neque de hoc matrimonio, sed de ma- trimonio consummato dictum est à Christo Domino Matth. 19. Quod Deus coniunxit homo non separet. Nulla igitur cau- sa est, ob quam credi non possit Pontifici relicta esse potestatem prædictum matrimonium dissoluedi; maxime cum hæc dissolutio paci, & tranquillitati Reipublicæ sæpè neces- saria sit. Quippe solet matrimonium primò contrahi secre- to, & eo non obstante publicè celebrari secundum, & consum- matis quo casu si Pontifex non dispensat, graues iuræ, dissen- siones, & odia nascuntur. Vt ergo iis omnibus remedium ad- hibetur, dissoluit Pontifex matrimonium ratum, & cogit in secundo consummato persistere, vt sæpè fecit Antonin.

Ferd. de Castro. Sum. Mor. Part. V.

3. p. tit. 1. c. 21. §. 3. Nauarr. c. 22. n. 25. Henric. lib. 1. c. 8. n. 11. Affirmare autem in re tam graui Pontificem erratum valde temerarium est, vt inquit Valen. 3. p. disput. 10. quæst. 1. p. 7. Quod si roges ex qua causa possit Pontifex hanc dis- solutionem matrimonij concedere? Responder Sanctus, & ferè omnes alij Doctores eam sufficientem esse, si graues dis- cordiæ, & iuræ inter coniuges, vel consanguineos timerentur, vel si mutua cohabitatio esse non posset, eo quod vnus est le- pra affectus, vel sterilitas.

Ceterum est prædicta sententia probabilissima sit, verio- rem ex illino, quæ Pontifici negat hanc facultatem, quam doc- cent ferè omnes Theologi, specialiter Scotus in 4. disp. 31. q. 1. vers. tertio. Bonauent. disp. 27. art. 3. quæst. 2. Victor. de ma- trim. in sum. num. 281. Dominic. Sor. lib. 7. de iust. quæst. 2. ar- tic. 5. vers. & licet peregrè, Et in 4. d. 27. quæst. 1. art. 4. Gregor. de Valen. in 4. 1. disp. 10. quæst. 1. p. 7. Basil. Ponce, lib. 9. c. 3. n. 3. Ducor hac ratione, cum matrimonium sive ratum, sive con- summatum iure Diuino, & naturali indissolubile sit, nequit nisi Deo concedente dissolui, vt expressè decidit Innocent. III. in c. ex parte. de conu. conjugat. Ex quo matrimonium inter legitimas personas contrahitur in nullo casu illis viuentibus dissolui potest, nisi fortè secus fuerit ex reuelatione Diuina. At neque ex Ecclesiæ traditione, neque ex vllò textu constat Deum Pontifici concessisse facultatem, ergo asserenda non est. Id ipsum probatur ex cap. hi qui matrimonium 12. q. 7. vbi Ni- colaus Papa inquit? Ob suorem, amentiam, aliamve infirmitatem superuenientem coniugis solui non possunt. Nec valet dice- re loqui Pontificem de coniugis consummatis, quia nullum est verbum, quo id indicetur. Præterea si in fauorem status clericalis, & cœlibatus nequit Pontifex matrimonium fide- lium ratum dissoluerè, quomodo ob sedandas inimicitias, ob vitandam sterilitatem, aliæque minora mala hæc fa- cultas censenda est concedi? Adde omnino argumenta quibus Doctores oppositæ sententiæ mouentur ad asserendam hanc potestatem in matrimonio rato procedunt in matrimonio consummato. Si igitur in consummato matrimonio denegatur hæc potestas, etiam in matrimonio rato denegari debet. Vt ergo assumptum probe mus, satisfaciemus sigillatim præ- dictis, funda mentis.

Ad primam. Satis dubium est matrimonium ratum fide- lium assumptum non esse ad significandam vnionem Verbi cum natura assumpta; potest enim hanc significare, sicut in plurium Doctorum sententia eam vnionem significat ma- trimonium infidelium consummatum, quinimo matrimo- nium in sua primæua institutione. Sed non obinde conuin- citur in nullo casu solui posse, sed solum à posteriori, & tan- quam à signo conuincitur ex se indissolubile esse. Sed demus matrimonium ratum assumptum non esse ad significandam vnionem Christi cum natura assumpta, sed vnionem Verbi cum fidelibus per gratiam, inde solum sit matrimonium ra- tum solui aliquando posse, scilicet religionis ingressu, Dei- que dispensatione, non tamen ex dispensatione Pontificis. Ad secundam nego verba illa Christi Matth. 19. Quos Deus con- iunxit homo non separet, non esse intelligenda de matrimonio rato. Sunt etenim, est principaliter de matrimonio consum- mato intelligantur. Nam vt ex contextu constat Christus Do- minus voluit libellum repudij, & polygiam plurium vxor- um Iudeis permittit auctore, & matrimonium in primæuum suam statum reducere, vt constat ex illis verbis. Non legitis quia qui fecit hominem ab initio, masculum, & feminam fecit eos, & propter hanc reliquit homo patrem, & matrem, & adhaeruit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Ex quo Exemplo concludit. Quos Deus coniunxit homo non separet, vt ritus prosequitur Basil. Ponce, lib. 1. cap. 4. à numero 4. Non igitur ex significatione vnionis hypostaticæ, sed ex na- tura primæua matrimonij statuta est à Christo eius indissol- ubilitas. Ad tertium dico, si ob vitanda aliqua inconuen- ientia fatendum esset pontificem potestatem habere dissol- uendi matrimonium ratum, cum ferè eadem inconuenientia ex matrimonio consummato sequi possunt, vt expenden- ti facillè constabit, affirmandum esset circa matrimonium consummatum eadem potestate gaudere. Cum ergo circa matrimonium consummatum nullus asseret, neque de ma- trimonio rato asserenda est. Quarium probat maxime pro- babilitatem illius opinionis, cui Pontifices adherentes sæpè in matrimonio rato dispensant. Inde tamen non conuincit- tur omnino esse certum Pontificem hac gaudere potestate, sed solum esse valde probabile: quippe hæc probabilitas suffi- cit, vt Pontifices dispensando securè, tutè que conscientia pro- cedant, nullumque errorem in praxi committant, tametsi spe- culatiuè loquendo errent, quod non est inconueniens; cum error non sit de iure, sed de facto, & non communi, sed par- ticulari.

H Qualiter

§. III.

Qualiter matrimonium infidelium solui possit?

- 1 Durante vtriusque infidelitate solui nequit.
- 2 Si vterque ad fidem conuertatur, et si aliqui probabiliter censent eorum matrimonium solui posse ex Pontificis dispensatione. Verius est oppositum.
- 3 Si vnus infidelis ad fidem conuertatur alio renuente conuerti, triplici in eueniu coniugium dissoluitur.
- 4 Aliqui censent eo ipso, quo vnus ad fidem conuertitur, alio renuente conuerti, dissolui coniugium.
- 5 Verius est non dissolui, quousque fidelis secundum matrimonium contrahat.
- 6 Fit satis fundamento nam. 4. adducto.
- 7 Vt fidelis conuersus licite secundum matrimonium ineat, debet ei constare infidelem nolle conuerti.
- 8 Si infidelis non discedit à fideli, nec eius cohobitatio cedit in contumeliam Creatoris, affirmant plures non posse fidelem dissolueri matrimonium alio inito.
- 9 Verius est oppositum.
- 10 Satis fundamentis contrariis.
- 11 Matrimonium fidelis conuersi Ordine assumpto, non dissoluitur.
- 12 Item nec professione religionis dissoluitur tamen si contrarium censent Sanch.
- 13 Dissoluto matrimonio à fideli aliqui negant posse infidelem licite aliud matrimonium intrare.
- 14 Verius est posse valde, et licite.

Matrimonium infidelium durante vtriusque infidelitate, tamen si consummatum non sit, nullatenus solui potest. Quia nec solui potest auctoritate Principis, cui infideles subiacent, cum in dissolutione matrimonij nullam à Deo potestatem acceperint, neque item auctoritate Pontificis, cum eius potestas extra Ecclesiam non extendatur.

Si verò vterque ad fidem fuerit conuersus, aliqui nec improbabiler censent eorum matrimonium etiam consummatum auctoritate Pontificis dissolui posse causa iusta intercedente: sic docuit Nauarr. lib. 3. constit. de conuers. infidel. conf. 4. alius 3. in solut. ad 1. dub. num. 12. Sanch. lib. 2. disp. 17. num. 2. Et mouentur, quia matrimonium infidelium etiam consummatum cum Sacramento non sit, non habet eandem firmitatem, ac matrimonium ratum fidelium, vt colligitur ex cap. fin. 28. quæst. 1. Et ex Innocent. III. cap. quanto de Diuor. vbi inquit matrimonium infidelium insolubile esse, quia est Sacramentum. Cum ergo infidelium matrimonium Sacramentum non sit, non sic erit insolubile. At matrimonium fidelium ratum solui potest auctoritate Pontificis iuxta probabilem opinionem, ergo etiam solui poterit matrimonium infidelium etiam consummatum. Sed oppositum verius, & probabilius est, sicuti ex communem sententia restatur Azor. 2. part. lib. 5. cap. 2. §. His postis, Egid. Coninch. disp. 26. dub. 5. num. 66. Basill. Ponce. lib. 9. cap. 4. num. 15. Nam matrimonium solui non potest nisi in casibus à iure expressis, vt inquit Panormit. in cap. ex parte de conuersione coniugate. vers. Nos autem. At nullibi est expressum matrimonium consummatum fidelium solui posse: illud autem matrimonium etiam in infidelitate fuerit contractum, iam est matrimonium fidelium, & consummatum, nulla ergo via solui potest. Neque obest, quod Sacramentum non sit, nam esto id admittamus, quod plures negant post vtriusque conuersionem, non inde efficitur solubile esse, cum nullus iam à iure casus, in quo à Christo solutio concedatur: conceditur autem prædicto matrimonio casus, quo coniux vnus ad fidem conuertatur alio renuente conuerti, in quo à matrimonio, quod est Sacramentum differt.

Quod si vnus infidelis ad fidem conuertatur alio renuente conuerti, coniugium quoad vinculum dissoluitur triplici in eueniu. Primo, si infidelis non ob aliam causam legitimam, quam quia alter conuersus ad fidem est, discedat nolitque cum fideli habitare, habetur expressè in capit. simili modo. Capit. si vxor. 28. quæst. 1. Cap. quanto. Et cap. gaudemus de Diuor. Secundo: si velit habitare contumeliam tamen creatori irogans, quod præstat, si nomen Christi despiciat, eius laudes prohibet, conuersionem domesticorum impedit, vti decidit cap. infidelis 28. quæst. 2. Et dicto cap. simili modo. Cap. quanto. Et cap. gaudemus. Tercio si infidelis incitat fidelem ad aliquod peccatum committendum; quia tunc etiam indirectè Creatori irogatur iniuria, vt colligitur ex cap. idololatriæ Cap. non solui. Cap. si vxor. 28. quæst. 1. Et cap. quanto, Et cap. gaudemus de Diuor. In his igitur euenibus ex Christi dispensatione à Paulo promulgata 1. Corinth. 7. matrimonium dissoluitur, inquit enim Paulus. Quod si infidelis discedat, discedat: neque enim seruimus (id est con-

iuigij vinculo, quod seruitutem vocat) subiectus est soror, aut frater conuersus, quin possit ad alia vora transire: discessio autem infidelis physica, & moralis esse potest, & de vtriusque Paulus locutus est, vt constat ex retribus allegatis. Discessio physica contingit, si nolit infidelis cum fideli habitare: moralis, si nolit habitare pacificè, sed Creatori irogans contumeliam, cum enim Ecclesia potestatem non habeat coercendi infidelem, meritò fidelem ab eius seruitute liberat.

Sed an eo ipso, quo alius ad fidem conuertitur, alio conuerti renuente dissoluitur coniugium? Non est constantis Doctorum sententia. Nam Glossa in cap. quanto de Diuor. Et ibi Panormit. num. 6. & 7. Et in cap. gaudemus eodem. num. 15. Richard. in 4. dist. 39. art. 2. quæst. 2. Angel. verbo Matrimonium 3. num. 3. Rodrig. 1. tom. sum. cap. 250. affirmant, & videtur colligi ex Paulo 1. Corinth. 7. affirmante ob discessum infidelis fidelem coniugij vinculo subiectum non esse, ergo à puncto discessionis solutus fidelis est. Et forte ob hanc causam dictum est in cap. infidelis 28. quæst. 2. contumelia Creatoris soluit ius matrimonij in eo qui relinquitur. Ratione verò probari hæc sententia potest, quia matrimonium à fideli relicto contrahi valide non potest priori matrimonio cum infideli non dissoluto. Cum igitur à puncto discessionis infidelis possit fidelis valde nouum matrimonium contrahere, necessario dicendum est ab eo puncto matrimonium esse dissolutum.

Cæterum omnino dicendum est, prædictum matrimonium non dissolui, nisi fidelis secundum contrahat, ab eo enim puncto, & non antea, quo fidelis secundum matrimonium contrahit, primum dissolutum est. Sic D. Thom. in 4. dist. 39. quæst. 2. art. 2. Paludan. ibi quæst. 1. art. 2. conclus. 3. Maior quæst. unica. Sotus quæst. unica art. 4. Syluest. verb. Matrimonium 8. quæst. 10. casu 6. Arilla eodem num. 63. Gregor. de Valent. disp. 10. quæst. 1. punct. 7. Coninch. disput. 26. n. 63. Sanch. lib. 7. disput. 75. num. 4. Rebell. 2. part. de obligation. iustit. lib. 3. quæst. 10. sect. 2. Basill. Ponce. lib. 7. cap. 48. num. 17. Et lib. 9. de matrim. cap. 4. num. 17. Gaspar Hurtado, disp. 8. de matrim. dist. 13. num. 28. Et colligitur aperte ex cap. gaudemus de diuor. vbi Innocent. III. inquit. Quod si conuersus ad fidem ex illa conuersa sequatur, antequam per causas prædictas legitimam ille ducat uxorem, eam recipere compellatur. Si igitur post conuersionem ad fidem compellendus est fidelis recipere uxorem denud conuersam, si matrimonium nondum est contractum, manifestè inseritur vinculum primi matrimonij solutum non esse. Nam esso Glossa dicto cap. respondeat in fauorem fidei matrimonium dissolutum restitui iure postliminij, id verum esse non potest, cum matrimonium non nisi contrahentium consensu libero perficiatur: conuersus ad fidem absque nouo consensu compellitur uxorem denud conuersam recipere, si aliud matrimonium denud contractum non sit.

Ad fundamentum oppositum respondemus; fidelem conuersum, alio in infidelitate perseverante, subiectum non esse matrimonij vinculo, non quia matrimonij vinculum solutum sit, sed quia eo non obstante nec tenetur cum infideli cohobitare, neque impeditur à nouo matrimonio contrahendo. Et in eo sensu dictum est in cap. infidelis contumeliam Creatoris ius matrimonij solueri. Ad rationem autem dico secundum matrimonium contrahi non posse, nisi primo dissoluto; quo dissolutio, cum secundum contrahitur sicuti introductione formæ substantialis denud aduenientis, præcedens expellitur.

Vt autem fidelis conuersus licite possit secundum matrimonium intrare, debet constare infidelem nolle conuerti, quia non alia via hoc illi priuilegium conceditur, nisi quatenus infidelis ab eo discedit. Quapropter si commode fieri potest, debet prius moneri, & consulum est, esto non necessarium, vt monitio coram testibus, & auctoritate Iudicis fiat, vt non solum in foro interiori, sed etiam in foro exteriori constet de obstinata infidelis voluntate, vt latius profertur Sanch. lib. 7. disp. 74. à num. 11. Basill. Ponce. falso referens Sanch. pro contraria sententia, lib. 9. cap. 4. num. 22. Coninch. disp. 26. dub. 5. num. 62. & colligitur aperte ex litteris Pij 7. relatis à Sanch. Et ex litteris Gregor. XIII. quas Basill. refert.

Sed quid si infidelis non discedit à fideli conuerso, neque eius habitatio cedit in contumeliam Creatoris, aut est occasio, & incrementum allicuius peccati, poterit tunc fidelis conuersus dissolueri matrimonium alio inito? Affirmant Henric. lib. 11. cap. 8. Rebell. 2. part. de obligat. iustit. lib. 3. questio. 10. sect. 2. Sanch. lib. 7. disputat. 74. vbi plures referunt. Coninch. disput. 26. dub. 5. num. 62. Mouentur tamen quia esto primis Ecclesiæ temporibus possent infidelis cum fideli habitare absque contumelia Creatoris, vel petractione ad peccatum, quinimo cum probabili spe conuersionis, ideoquò dixit Paulus mulierem infidelem sanctificatam esse per vitam fidelem, & contra, hoc est dispositum sancti Hieron. Arii præsertim tempore, quando infidelium animi sic obstinati sunt, vt ferè nulla labis spes conuersionis, eorum habitatio cedit

in contumeliam Creatoris, & moraliter incitat suo exemplo coniugem, & domesticos ad peccatum. Ergo potest fidelis eo relicto matrimonium inire, quia verè infidelis moraliter discedit. Et confirmari potest ex Concilio Tolet. IV. can. 62. prohibente, ne vxor Iudæa ad fidem cõuerfa cum viro Iudæo in infidelitate permanente habitet: quod decretum ad omnes fideles conuersos ex quacunque secta extendi fignarunt plures Doctores, quos refert, & sequitur Basil. Ponce, lib. 9. cap. 4. num. 10. Sanch. lib. 7. disp. 73. à n. 7. & seqq. Quod si fidelis nequit cum infideli habitare, iam cogitur recedere, & consequens videtur priuilegium à Paulo concessum sibi competere.

9 Ceterum verius existimo in prædicto casu fidelem conuersum non posse aliud matrimonium inire: quia hæc potestas dissolucandi coniugium conceditur fidelis ex eo præcisè, quod infidelis discedat, vt constat ex verbis Pauli sapienter relatis. At ex eo præcisè, quod in sua infidelitate perseverare velit, non inferitur quod discedat nec physicè, nec moraliter irrogando Creatori contumeliam, aut coniugem petrabendo ad peccatum, vt ex eodem loco Pauli satis colligitur, dum conuult, ne fidelis infidelem dimittat, si infidelis velit pacifice cum eo habitare, sanctificatus est enim, &c. Supponiturque in cap. quanto. Et cap. quædamus, de Diuortijs. Quapropter nisi verbis, aut frequenti vfu suæ perfidie censeatur moraliter coniugem, aut filios ad infidelitatem petrabere, nullatenus censeo fidelem posse aliud matrimonium inire, tamen non teneatur cum infideli habitare: sic docent Syluest. verb. matrimonium 8. quæst. 10. dist. 6. Nauarr. cap. 22. num. 49. Valen. de matrim. disp. 10. quæst. 1. par. 7. circa princ. Tolet. lib. 7. sum. cap. 7. n. 3, & alij plures relati à Sanch. lib. 7. disp. 74. num. 8.

10 Argumentis in contrarium respondeo, non solum primis illis Ecclesiæ temporibus, sed etiam in presenti posse fidelem cum infideli habitare absque morali periculo peruersionis, sed potius cum spe fructus, vt in India, & Ethiopia contingit. Neque decretum illud Concilij Toletani vniuersale fuit, seu prouinciale suam diocesim attingens, neque omnes ad fidem conuersos spectat, sed solum conuersos ex Iudaismo, imò neque hos, sed solum vxores in quibus ob subiectionem viri erat speciale periculum. Adde, esse omnibus conuersis ellet hæc communicatio interdicta, non inde inferitur infidelem discedere sed discedere fidelem non ob infidelitatem alterius, sed ob singulare præceptum sibi impositum: quod cum per accidens sit, ius dissolucendi coniugium non concedit.

11 Superest tamen duplex difficultas: Prima, an prædictum matrimonium fidelis conuersi solui possit Ordine sacro assumpto, vel professione in religione emissa? Supponimus non posse fidelem hos status assumere, quin ei de infidelis oblatione constet: quia vsque infidelis discedat, non habet ius fidelis conuersus statum diuersum assumendi, vt optimè ex communi sententia tradit Sanch. lib. 7. disputat. 76. numero 1. & seqq. Quod si infidelis motus conuersionem respiciat, poterit conuersus fidelis ad Ordines, & Religionem transire, illis vero assumptis etiam postmodum infidelis conuertatur, non est ei fidelis conuersus restituendus, vt notauit Sanch. dicta disputat. 76. num. 6. Egid. Cominch. disputat. 26. dub. 1. num. 62. quia iure, & legitime statum incompatibilem assumpsit, sicut fit celebrato diuortio innocens ad religionem, vel Ordines transiit. Placet tamen mihi quod inquit Sanch. dicta disputat. 76. num. 7. si tempore conuersionis infidelis primo conuersus nondum professionem emisisset, sed solum habitum assumpsisset esse infideli conuerso restituendum; quia nondum assumpsit statum incompatibilem, & causa diuortij omnino cessat. Hoc supposito. Etsi aliqui Doctores non infimè notè censeant Ordine sacro assumpto vinculum matrimonij in infidelitate contractum dissolui: at communis sententia oppositum verissimè firmat, vt videtur apud Sanch. d. disputat. 76. circa finem: quia nullibi inuenitur hoc priuilegium statum clericali concessum maxime cum matrimonium ratum fidelium eo statu assumpto non dissoluatur.

12 Professione, autem religionis pluribus relatis probat Sanch. d. disputat. 76. num. 9. dissolui, & præcipue ratione morus, quia professio religionis soluit matrimonium ratum fidelium, quod est vinculum fortius, & efficacius, cum sit non solum contractus, sed Sacramentum, ergo dissoluit matrimonium consummatum infidelium, Argum. Textus in leg. de accusacionibus. 14. ff. de diuers. & tempor. præscrip. Qui enim vincit vincenem, vincit vicium.

Sed verius oppositum existimo cum Abulens. 1. Reg. cap. 8. quæst. 63, & 74. Coninch. disp. 26. dub. 1. num. 65. Basilio Ponce, lib. 9. cap. 4. num. 19. Gaspar Hurtado de matrim. disputat. 8. difficult. 14. num. 52. eo quod dissolucio matrimonij fieri non potest nisi ex Diuina concessione. At nullibi inuenitur concessum professione religionis dirimi matrimonium consummatum infidelium. Nam esto matrimonio contracto dirimatur id prouenit, ne coniux conuersus cogatur vel cœlibem vitam degere, vel habitare cum infideli obstituto, & periculum

Ferd. de Castro. Sum. Mor. Part. P.

peruersionis inducente, reddaturque ei conuersio onerosa. Quæ ratio omnino cessat religione assumpta, cum iam ipse liberè assumat vitam cœlibem. Non igitur ex priuilegio concessio dirimendi matrimonium alio matrimonio assumpto inferri potest dirimi religionis professione. Neque item censenda est hæc dissolucio concessa ex concessione dissolucionis matrimonij rati fidelium. Tum quia est casus diuersus. Tum quia non militat eadem ratio; aliàs sicut potest fidelis non obstante matrimonio rato ad religionem transire, poterit etiam infidelis conuersus post matrimonium consummatum, tamen si alius conuertatur, quod merito ipsemet Sanch. disputat. 76. n. 3. & 7. negat. Quare lex illa de accusacionibus, intelligenda est de casibus iure ordinario, & naturali contingentibus, non de iis, quæ à iure positivo, & extraordinario proueniunt.

Secunda difficultas est, An dissolucio matrimonij à fidelis conuerso possit infidelis non solum validè, quod certum est, sed licitè aliud matrimonium inire? Negat D. Thom. in 4. d. 37. quæst. 2. art. 4. ad 3. Bonauent. ibi art. 2. quæst. 2. Turcremata in cap. simili modo 28. quæst. 2. ad 3. argument. Basil. Ponce, lib. 9. cap. 4. num. 25. Plures relati à Sanch. disputat. 77. num. 3. & 4. Ex his Authoribus alij censeant non posse infidelem contrahere nouum matrimonium, nisi conuertatur, bene tamen subsequente conuersione, alij vero censeant etiam post conuersionem indigere dispensatione. Ducuntur, quia infidelis renuens conuerti peccat in Deum, & in matrimonium, vt dixit Ambros. cap. si infidelis. 28. quæst. 2. merito ergo non iure Ecclesiastico, sed Diuino acceretur à nouo coniugio contrahendo.

14 Reclius tamen Glossa in cap. fin. 28. quæst. 2. verbo, & in matrimonio. Durand. in 4. d. 39. quæst. 2. numero 25. Abulens. 1. Reg. 8. quæst. 1. 17. Henuq. lib. 1. cap. 8. num. 15. Et alij relatis Sanch. lib. 7. disp. 77. num. 6. Gaspar Hurtado disp. 8. difficult. 13. in fine, censeant licitè posse infidelem obstinatum dissolucio iam matrimonio à fidelis aliud matrimonium inire. Quia nullo Textu, nec ratione firma ostendi potest ademptam illi esse hanc potestatem. Si enim mortuo fidelis coniuge omnes fatentur posse nouum matrimonium inire, etiam poterit illud inire dissolucio coniugio per aliud matrimonium à fidelis inicum, quæ enim, ac per mortem dissolucio est.

§. IV.

Qualiter matrimonium fidelium solui possit?

- 1 Ordine sacro assumpto matrimonium etiam ratum fidelium non soluitur, sed solum professione Religionis.
- 2 Professionem solemnem dirimere ex se matrimonium ratum affirmant aliqui.
- 3 Alij censeant ex iure Diuino positum.
- 4 Reuellitur prædicta sententia.
- 5 Adstruitur sola auctoritate Pontificis à Christo accepta dirimi matrimonium ratum professione Religionis.

Diximus superius matrimonium consummatum nulla via solui posse, neque etiam ratum ex dispensatione Pontificis. Superest verò dicendum, an solui possit Ordine sacro assumpto, vel professione Religionis, & quo iure soluantur? Conueniunt omnes, Ordine sacro assumpto matrimonium etiam ratum non solui, vt videtur est apud Sanch. lib. 1. disputat. 18. num. 9. Gutier. cap. 54. de matrim. num. 6. & deciditur in extrauag. Antiqua. Ioann. XXII. de Voto. Econtra verò professione Religionis dirimi matrimonium ratum omnes Catholici firmant, decisumque est in cap. desponsatum. 27. q. 2. cap. decreta legitima eadem causa, & q. & ex publico. Cap. ex parte tua de conuers. coniugat. extrauag. Antiqua. Ioann. XXII. de Voto. & in Trident. sess. 24. can. 6. ibi: Si quis dixerit matrimonium ratum non consummatum per solemnem professionem alterius coniugis non dirimi, anathema sit. Quocirca emissione votorum, quibus nec solemnis professio constat, nec verum Religiosum constituunt, nequaquam matrimonium ratum soluitur, vt constat ex suprad. extrauag. Antiqua de Voto. Et tradit Sanchez, & Gutier. supra. Vnde vota emissa à quibusdam tertij Ordinis D. Francisci, & Dominici, quæ solemnitas non sunt, nec Religiosum proprie constituunt, nequaquam matrimonium ratum valent dissolueri. Secus de iis qui in communi viuunt, & veram emittunt professionem, vt benè aduertit Sanch. dicta disputat. 18. num. 4. Gutier. cap. 54. num. 2. Basil. Ponce, lib. 9. cap. 8. De votis religiosorum ordinum militarium Sancti Iacobi, Alcantaræ, Calatauzæ, qui nec viuunt in communi, neque illis excluduntur à coniugio, satis certum videtur matrimonium non solui, cum matrimonium consistere possit cum eorum professione. Solum de Equitibus professis in Ordine Sancti Ioannis est controversia, an eorum professio matrimonium ratum dissoluat: Qui censeant eorum professionem verum, & proprium statum religiosum non constituere, consequenter negabunt dissolui, sicut docuit Dominie. Notus in 4. d. 27. quæst. 1. art. 4. vers. Quocirca.

H. 2. Et

Et lib. 7. de iustit. & iure, g. 5. art. 3. ad 3. Sacramento, lib. de red-
ditib. Ecclesiast. 3. p. c. 1. num. 13. At cum communis sententia
merito defendat hos Equites vere Religiosos esse, & ex alia
parte eorum votum castitatis cum matrimonij usu non posse
subsistere, consequenter affirmat eorum professionem ma-
trimonium ratum dissolvere: sicut docent Nauart. lib. 3. Con-
sult. sit. de conuers. coniug. cons. 1. alias 2. Henricq. lib. 1. de matr.
c. 8. num. 6. Cordub. in sum. quast. 178. Barbosa Rubrica ff. so-
luto matrimonio. 2. p. num. 82. Sanch. lib. 2. disp. 13. num. 8. Gu-
tier. c. 54. n. 7. Basil. Ponce, lib. 9. c. 7. n. 3. Azor. 1. lib. 13. cap.
6. quast. 4.

2 Sed quo iure professio solemnem matrimonium dirimat,
variant Doctores, vt videre est apud Sanch. lib. 2. disputat. 19.
per totam. Nam aliqui affirmant professionem esse ex hac
vim dissoluenti matrimonium habere, vt pote quae constituit
statum perfecti orem, & cum matrimonio repugnantem, &
ex alia parte est mors spiritualis iuxta illud Pauli ad Colossens.
3. Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Chri-
sto in Deo. Ergo potens est dirimere matrimonium carna-
le saltem ratum. Sic docent D. Thom. in 4. d. 27. quast. 1. art. 3.
quast. 2. corp. Richard. eadem d. art. 2. q. 2. Durand. quast. 2.
num. 9. Bellarm. lib. 2. de monachis, cap. 38. Couaruu. 4. de-
cret. 2. part. c. 7. §. 4. num. 7. & alij relati a Sanch. dicta disp. 19.
num. 1.

Verum hae sententia nullo firmo fundamento nititur, nam
si ob perfectionem status, & quia est mors spiritualis haberet
professio vim dirimendi matrimonium ratum ex natura sua,
& consummatum dirimeret, eademque efficacitas conce-
denda esset statui clericali, & episcopali, quoniam tamen nullus
ex supradictis Doctoribus audeat admittere. Ratio vero à prio-
ri est manifesta; nam professio religiosa consistere potest cum
matrimonio non solum rato, sed consummato, vt contingit
cum ex consensu coniugis, vel diuortio facto alter proficitur.
Sunt enim traditiones diuersae. Ergo ex natura rei, & seclula
Christi, & Ecclesiae institutione, nequaquam professio ma-
trimonium ratum valet dirimere.

3 Secunda sententia attribuit professioni hanc vim dissol-
uendi matrimonium ratum ex iure Diuino positivo, credit
enim Christum Dominum statui religioso hanc vim concessisse:
sic docent plures relatis Sanch. lib. 2. de matr. disp. 19.
n. 3. Gutierrez. lib. 1. canon. qq. cap. 17. num. 26. 35. & 43. Et de ma-
trim. cap. 54. numer. 8. Basil. lib. 9. capit. 5. Ducuntur, quia nullo
positiuo, & Ecclesiastico iure inuenitur concessum professioni
religiosae, vt matrimonium ratum dirimat, sed omnes Textus
de hac materia loquentes supponunt aliunde concessum,
scilicet à Christo Domino, à quo haec traditio in Ecclesia de-
ruiata censetur. Vt videre est in cap. desponsatum. 26. qua-
stion. 2. ibi enim (inquit Eusebius Pontifex) desponsatum pael-
lam non licet parentibus alij viro tradere; licet tamen illi mo-
nasterium si voluerit eligere, hac enim iuris statui declaratio
fuit, & non illius prima constitutio. Idem constat ex cap.
ex publico de conuers. coniugat. vbi Alexand. III. ex sacri elo-
quij interpretatione hanc efficaciam deducit. Et Innocent.
III. in cap. ex parte eodem tit. inquit. Quod etsi possit non in-
consulit videri, quod ex quo matrimonium inter legitimas per-
sonas per verba de presenti contrahitur, illis viuentibus in
nullo casu possit dissolui, vt viuente reliquo alter ad se-
cunda vota transiret, etiam si vnus fidelium, inter quos
est ratum coniugium feret haereticus; & nollet permanere cum
altero sine contumelia Creatoris, nisi forte secus fieret ex reue-
lacione Diuina, quae superat omnem legem, sicut à quibus-
dam Sanctis legitur esse factum. In quo decreto expendenda
sunt illa verba, in nullo casu, & illa, nisi ex reuelacione
Diuina. Idem traditur in c. verum, eodem titulo. Confirmant
praedicti Doctores suam sententiam variis exemplis. Primò
exemplo Ioannis Euangelistae, quem Christus Dominus ex
nuptiis ad Apostolum vocauit, teste Beda in presat. in Euan-
gel. Ioan. Rygero. 2. lib. in Ioann. Antonin. 3. p. sum. tit. 1. Exp. 1.
Hist. tit. 5. Tyra ad locum Ioann. de nupt. vbi inquit, dicitur
communiter, quod haec nuptiae fuerunt Ioannis, à quibus
eum Christus vocauit ante consummationem matrimonij, ex
hoc in Ecclesia obseruatur, quod ante carnalem copulam potest
licite inter coniugum intrare Religionem. Secundo adducitur
Tecla, quam ante matrimonium consummatum Paulus con-
uertit teste D. Ambrosio, lib. 2. de Virgini. b. parum à princ. Epi-
phanio haesi. 58. August. lib. 30. conuers. Faustum. Tertiò de Va-
leria refert Martial. ep. lib. 2. ad Tolosanos. c. 8. cum esset sponsa
Regis terrestrius, facta est sponsa regis caelestis per meam predica-
tionem virginis aemulantis, & corporis Deo deuotens. Quarto
Iulianus Martyr ab Sponsa Basilisa separatus est, & monachus
factus, prout refert ex Metaphaste, Surius in eius vita mense
Ianuario. Quintò de Macario, Alexio, Cecilia, Amnon & alijs
tradit Gratian. c. scripsit. 27. quast. 2. Ratione vero sic suadet.
Dissoluit matrimonij rati esse non potest nisi à Christo
Domino immediate, vel eius auctoritate: at nullibi constat
Christum Dominum hanc auctoritatem dissoluenti ma-
trimonium per professionem religiosam Pontifici tribuisse,

potius quam per statum clericalem, aut ecelibatam. Ergo sa-
tendum est non à Pontifice, sed à Christo hanc prouenisse dis-
solutionem.

Sed neque hanc sententiam probandam censo: nam
si Christus Dominus hanc efficaciam statui religioso concessisset,
cum statum hunc non solum professionem votorum sole-
mnum, sed etiam simplicium, & quae ex voluntate Praelati dis-
solui possunt, constituat, vt definitum est à Gregor. XIII. in
bulla quae incipit. Quanto fructuosius edita anno 1582. ex ha-
ius status assumptione matrimonium ratum dissolueret: cum
solemnitas votorum solo iure Ecclesiastico introducta sit. Hae
sequelae immerito concedit Basil. Ponce, lib. 9. cap. 6. Tum
quia Concl. Trident. sess. 24. can. 6. hunc effectum professioni
solemni attribuit, ibi: Si quis dixerit matrimonium ratum, &
non consummatum per solemnem Religionis professionem alie-
rius coniugum non dirimi, anathema sit. Cum igitur expres-
serit solemnem, tacite non solemnem excludit. Vide Ioan.
XXII. in extranag. Antiquae de Voto, expresse dicit votis
simplicibus matrimonium non dirimi, & licet Innocent. III.
& alij Pontifices non expresse verbum *solemne*, sed solum
dixerint per professionem regularem matrimonium
solui, id factum est, quia eo tempore nulla erat professio
regularis, quae solemnem non esset. Neque his adducuntur
exempla illorum Sanctorum adducta. Non primum, nam
verius est Ioannem Euangelistam non adfuisse vt sponsum
in illis nuptiis Cana Galilaeae, sed vt discipulum, vt optime
probat Cardin. Tolet. in cap. 2. Ioann. à num. 13. Caesar Baro-
nius tom. 1. annal. à num. 31. fol. 106. neque ex illis nup-
tijs ad Apostolum vocatus est, cum constet ex Matth. 4.
& Marci 1. ante illud tempus suae vocatum. Neque decebat
ex illis nuptiis, quas approbare intendebat sponsum ad se
vocare nuptijs dissoluit. Gratis vero concessio exemplo non
iude inferretur neque vinculum matrimonij solum esse, neque
Ioannem Euangelistam castitatis votum emisisse, neque
ex consensu alterius coniugis separationem non fuisse factam,
neque Christum Dominum usum non fuisse sua potestate
excellentiae absque eo, quod regulam in posterum ser-
uandam tradiderit. Secundo exemplum S. Teclae non est ad
rem, siquidem eius coniugium erat cum infideli, à quo esse con-
summatum esset merito potuit separari, praecipue cum venissi-
mile sit non potuisse cum eo habitare absque contumelia Crea-
toris, siquidem ab ipsomet sponso damnata fuit, feris, & igni
obiecta. Minus congruit tertio exemplum de Valeria, cum
ex consensu sponsi castitatem seruauerit, prout ipsemet Mar-
tial. citato loco refert. Et idem dicitur de Iuliano, &
Basilisa, cum satis probabile sit ex mutuo consensu se separasse,
& castitatem seruare voluisse, quod fieri poterat, est ma-
trimonium consummatum esset: neque ex illorum historia colli-
gigi potest vel vinculum matrimonij solum esse, vel ipsos
Professionem non emisisse. Eadem responsio applicanda
est ad exemplum Amonij, Ceciliae, Macharij, & aliorum. Alex-
ius vero Romanus non est consensu sponsae discessit, &
discessit tamen ex Diuina reuelacione quae superat omnem
legem, vt dixit Innocent. in cap. ex parte. De conuers. coniugat.
neque ob illius discessum fuit matrimonium solum, vt satis
inducunt illa verba sponsae, quae post eius mortem prouitit
Tot. annos propter se vixi solitaria, & hodie vidua reliqua.
Ad rationem potius adductam concedo ex nullo iure scripto
colligi posse, potius Pontifici concessam fuisse facultatem dis-
soluendi matrimonium ratum per professionem religionis,
quam per statum ordinis, aliumve perfectionem. Ex facto ta-
men ipso iuncta Ecclesiae traditione satis colligi hanc potestatem
statui religiosae restitutam esse. Adde non videri im-
probabile culidit alteri statui perfectionis hanc vim dissol-
uendi matrimonium ratum concedere potuisse.

Supereffest ergo dicendum professionem religionis hanc
vim dissoluenti matrimonium ratum habere auctoritate
Pontificis à Christo Domino accepta, quam auctoritatem
Pontifici communicatam esse ex traditione Ecclesiae à tempo-
re Apostolorum collegimus, decebat namque Christum
Dominum suo Vicario relinquere potestatem instituendi ali-
quem statum perfectionis, quo matrimonium ratum dissolueret:
cum enim certum ex fide sit professio Religiosa ma-
trimonium ratum solui, probatumque est id non posse ex na-
tura professionis prouenire, neque etiam immediate ex insti-
tutione Christi, restat dicendum, vt proueniat ex institutione
Pontificis per auctoritatem à Christo Domino accep-
tam. Praeterea comperum est professionem religiosam
matrimonium contrahendum dirimere non ex iure Diuino
immediate, sed Pontificio prouenire, ideòque aliquando
contigit in Societate Iesu professionem religiosam votorum
simplicium non diremisse matrimonium contrahendum,
sed hanc vim habuisse à tempore Gregor. XIII. per ex-
trauagantem Ascendente Domino. Ergo neque ex iure Diuino,
sed Pontificio immediate habet quod dirimat matrimo-
nium contrahendum: cum enim facilius sit impedire effectum
contractus antequam fiat, quam eius naturam dissolvere post-
quam factus est, vt docet Textus in cap. quem admodum, de
iuris

discutanda. Si igitur ex iure Divino dirimeret professio ma-
trimonium contractum, potius respectu contrahendi hanc
vim haberet, quam cum non habeat, sed solum ex iure Pon-
tificio alicuiusmodi est ex iure Pontificio provenire professioni
religiosae vim, & efficaciam matrimonium ratum dissolven-
di. Atque ita docent Hostiensis cap. ex publico verbo consumma-
tum de convers. coniugat. Et ibi Ioann. Andr. n. 9. Anton. n. 16.
Archidiaconus. reppr. super caput canonum, n. 28. de constit. Felin.
c. 16. n. 19. Gandavo quodlibet. 5. q. 35. Michael de Medina
lib. 1. de factor. homin. contin. c. 86. & seq. Leonard. Lessius lib. 2.
de iust. cap. 4. dub. 3. num. 69. Coninch. disp. 26. dub. 3. concl. 4.
n. 37. Gaspar Hurtado, disp. 8. de iust. 4. n. 17. Francisc. Suarez. 3. r.
de relig. lib. 9. c. 6. per totum, praecipue a num. 20. Paul. Layman
lib. 5. sum. tract. 10. 3. p. cap. 6. n. 3.

§. V.

De tempore concessio coniugibus ad deliberandum
de Religionis ingressu.

- 1. Quis in hac parte iure decretum sit?
- 2. Bimestre concessum est ad ingressum in novitium.
- 3. Potest Iudex compellere ingredientem, ut vel professionem fa-
ciat, vel ad coniugem revertatur.
- 4. A quo puncto bimestre computandum sit?
- 5. Auctoritate Iudicis potest hoc bimestre arctari, vel prorogari
urgente causa.
- 6. Bimestri transacto adhuc potest coniux incontinenti Religio-
nem ingredi.
- 7. Omnibus coniugatis hoc bimestre concessum est, tamen si de
ingredientia religione non cogitaverint.

1. **D**iximus §. precedenti licere coniugibus ante consum-
matum matrimonium religionem ingredi. Superest
videndum quanto tempore negare sibi iudicem consumma-
tionem possint, ut liberum habeant transitum in religionem?
Quare respondere Alexand. III. in cap. ex publico ac contro-
versio coniugat. Episcopo Brixien. apud quem vir quidam con-
queratur, quod eius vxor, quae diu ligauerat de matrimo-
nij valore, & condemnata adhuc reuenerat cum eo habitare
praeterit religionis ingrediendae. Mandamus, inquit Alexand.,
quomodo si praedictus vir enim carnaliter non cognouerit, & ca-
dem ad religionem transire voluerit, recepta ab eo sufficienti cau-
tione, quod vel ad religionem transire, vel ad virum suum re-
dire iura duorum mensium spatium debeat, ut ipsam absol-
uat, &c.

2. Ex quo decreto manifeste constat bimestre concessum
esse coniugi, qui matrimonium non consummavit ad
deliberandum de Religionis ingressu. Et licet Abbas dicto
cap. publico, n. 11. Praepositus in cap. fin. 55. disp. Nauarr. cap. 16.
num. 27. & alij censuerint praedictum bimestre concessum
esse ad ingressum Religionis cum effectu, scilicet ad profes-
sionem, ut constat ex cap. ex parte eodem tit. de convers. con-
iugat. At longe verius est ad solum ingressum in novitium
concedi, ut pluribus relatis docent Henric. lib. 12. cap. 5. n. 8.
Sanch. lib. 2. de matr. disp. 24. num. 4. & seqq. Gutier. de matr.
cap. 4. num. 1. Basili. Ponce, lib. 9. c. 9. num. 2. Coninch. disp.
26. dub. 3. num. 41. & 48. Gaspar Hurtado disp. 8. de matr. diffi-
cult. 8. eo quod sine manifesto Textu, & ratione recedendum
non sit a iure concedente annum novitatus ante professio-
nem. Et licet in cap. Ad Apostolicam, de regularib. concedatur,
ut hic annus tum ex consensu Novitij, tum religionis con-
tracti possit, nulli tamen inuenitur, quod ex consensu con-
iugis manentis in saeculo coarctetur. Et certe illis in locis
ubi Tridentin. receptum est, omnino verissimum existimo
praedictos duos menses non pro professione, sed pro assump-
tione habitus esse intelligendos, concedendumque esse in-
terrogatum novitatus annum iuxta decretum. sess. 25. cap. 15. de
regul. A quo decreto solum eximit eos, qui monasterium in
commendam accipiunt, qui post sex menses tenentur ibidem
proficisci, vel commendam renuocare: ut dicitur dicta sess. 25.
cap. 1. praesumunt enim ipsi facti religionem agnoscere, &
religioni notos esse, quod seculis procedit in coniugibus, qui
regulariter nunquam de Religionem cogitant, & saepe ob-
sculum coniugis religionem amplectuntur, ut refertur cap.
ex parte de convers. coniugat. Et cap. veniens. Qui claret, vel
venientes. Quare si coniux, cum annos pubertatis attingit re-
ligionem ingreditur, tenetur coniux in saeculo manens expe-
ctare usque ad 16. annum, quo possit professionem emittere, ut
ex declaratione Concilij aduertit Basili. Sanch. & alij supra.
Neque obest quod in cap. ex parte ingressus pro professione sum-
mat, quia ille Textus est diversus Pontificis, scilicet Inno-
centij, & nomen ingressus aliquando assumptionem habitus,
aliquando professionem significat.

3. Quod si ingrediens religionem ibidem proficere ten-
tas, & aliam amplecti velit, ne coniugi relicto prauidicium
suo potest Iudex compellere designato termino petemptorio,
ut in vna Religione profiteatur, vel ad virum redeat, ut opti-
Ferd. de Castro. Sum. Mor. Part. V.

me notant Henric. lib. 12. c. 5. num. 3. in fine. Sanch. disp. 24.
n. 9. Gutier. de matr. c. 34. n. 13. Coninch. disp. 26. dub. 4. n. 45.
Basili. Ponce ad lib. 9. c. 9. in fine n. 10.

4. A quo autem puncto bimestre computandum sit?
Communiter Doctores asserunt computandum esse a die
matrimonij contracti. Nam etsi in dicto cap. ex publico ad con-
uers. coniugat. bimestre computatum non fuit a die contracti
matrimonij, cum longum tempus praecesserit post bimestris
concessionem, sed a die per Iudicem designato, id factum est
quia illa mulier praetendebat matrimonium esse nullum, et
valido declarato bimestre illi fuit designatum, quod duo-
bus mensibus communiter occurrentibus completur, sicuti ex
communi late probat Sanch. dicto lib. 2. disp. 24. n. 3. Basili.
Ponce, lib. 9. c. 9. n. 4.

5. Grauior tamen est dubitatio, An auctoritate Iudicis
possit hoc bimestre coarctari, vel prorogari? Affirmant com-
muniter Doctores, quos refert, & sequitur Sanch. d. disp. 24. n.
12. Gutier. c. 34. n. 16. Basili. Ponce, lib. 9. c. 9. n. 8. & sequentibus.
Nam hoc bimestre esto a lege praescribitur ministerio Iudi-
cis imponendum; tempus tamen a lege praescriptum, & maxi-
me imponendum per Iudicem ex causa viginti coarctari, vel
prorogari potest. Ex leg. 2. qui pro tribunali. ff. de sentent. & re
iudicata. Et ibi Bart. n. 4. Molin. lib. 2. de primogen. c. 14. n. 19.
Et pluribus comprobatur Basili. d. cap. 9. n. 8.

6. Bimestri autem transacto non ita arctatur coniux ad
reddendum debitum consummandamque matrimonium, ut
nequeat, si velit Religionem ingredi, quia dum consummatum
matrimonium non est, electio itatus religiosi conceditur, ut
tradunt ex Innocent. Cardinali, Hostiens. Butrio, & alij Sanch.
lib. 2. disp. 24. n. 27. Gutier. c. 34. n. 19. Coninch. disp. 26.
dub. 4. n. 49. Gaspar Hurtado disp. 8. difficult. 8. n. 30. & colli-
gitur ex cap. ex publico de convers. coniugat. ut bene ponderat
Coninch. supra.

7. Quibus verbis hoc bimestre concedatur? communis est
sententia omnibus coniugatis concedi, tamen si de religione
ingredienda propositum non habeant, eo quod illud habere
possunt, & casu quo religionem non ingrediantur maiori af-
fectu postmodum coniunguntur, quia desideria dilata cres-
cunt. Ob quas rationes tunc hoc bimestre concessum alle-
runt Glossa in c. coniuges. 27. q. 2. verbo primum. Syluester ver-
bo debitum. q. 1. causa 4. Rosella ibidem num. 1. Armilla, n. 5.
Et plures refert Sanch. lib. 2. disp. 24. num. 25. Basili. Ponce,
lib. 9. c. 9. n. 7. Sed verus exitimo cum Angelo, verbo debitum.
n. 14. Coninch. disp. 26. dub. 3. num. 46. Gaspar Hurtado dicta
disp. 8. difficult. 8. hoc bimestre solum concedi iis coniugatis
qui annum habent religionis, capessendae. Ducor, quia a pun-
cto contracti matrimonij tenentur coniuges sibi inuicem red-
dere debitum, nisi iure Pontificio ob bonum religionis aliquo
tempore haec obligatio suspendatur. At nullis aliis coniugi-
bus inuenitur suspensa, nisi iis qui de religionis ingressu tra-
ctant, ut constat ex cap. ex publico de convers. coniugat. ubi hoc
bimestre, & non alibi inuenitur concessum. Ergo, &c.

§. VI.

De probationibus requisitis, ut matrimonium
contractum nullum esse iudicetur.

- 1. In foro conscientiae nulla alia probatio praeter testimonium ip-
sorum contrahentium requiritur.
- 2. In foro externo insufficientis est contrahentium testimonium
etiam de facto confesio.
- 3. Quae sint coniecturae facti consensus late examinatur.
- 4. Si matrimonium dissoluedum sit ob impedimentum affinitatis,
vel consanguinitatis unico testi non est siles adhiben-
da necessario.
- 5. Non est licitum regulariter coniugibus propria auctori-
tate recedere, etiam dum constat nullum esse matrimo-
nium.

1. **I**n foro conscientiae nulla alia probatio videtur requi-
sita praeter testimonium ipsorum contrahentium. His
enim fides adhibenda est; nisi aliunde colligatur manifesta
deceptio, cum in hoc foro sola falus deponentium spectetur,
ut notauit Coninch. disp. 26. dub. 6. in princip. Couaruu. 4.
decret. 1. part. cap. 4. §. 1. num. 9. Et 2. part. cap. 2. num. 2. Menoch.
de praesumpt. lib. 1. praesumpt. 77. num. 16. Et lib. 3. praesumpt. 1. nu-
mer. 29. & 37. Et consil. 385. n. 21. volum. 4. Sanch. lib. 2. disp.
45. num. 2.

2. At in foro externo insufficientis est contrahentium tes-
timonium, ut matrimonium contractum dissoluatur, tamen si
causa dissolutionis sit fictio consensus. Nam esto haec cau-
sa ut pote interna solum et qui eam opponit nota esse pos-
sint, tamen probatio eliditur matrimonio exterius contra-
cto, ut colligitur aperte ex cap. per tuas de probation. ibi: Nihil
indignum est iuxta legitimos sanctiones, ut quod quisque sua
voce iudice protestatus est, valent proprio testimonio inuicem.
H 3 Quo

Quocirca nisi alia coniectura adsit, quæ fictionem adiuuare certò moraliter persuadeat, pro matrimonij valore standum est, vt tradunt Sotus in 4. d. 27. quest. 1. artic. 3. propositi. 1. Nauarr. cap. 2. numero 82. Couaruu. 2. part. decret. cap. 2. numero. 4. Sanch. lib. 2. disp. 45. num. 3. Et sequ. plures referens.

3. Coniectura autem huius fidei consensus aliquæ referuntur. Prima si cum vir protulit verba consensus incontinenti reuocat, præsumi potest per inadvertentiam, & inconsiderationem ea protulisse, iuxta Textum in cap. praterea, de testibus cogendus: sicuti tradit aliis relatis Sanch. dicta disp. 45. numero 6. Quod stante decreto Trident. vix locum habere potest, cum Parochus teneatur contrahentium consensum diligenter explorare, vt bene aduertit Coninch. disp. 26. dub. 6. numer. 70. Secunda, si post contractum matrimonium paulò post afferat se fidei coconsensisse, & matrimonium aliud inear, quia non est præsumendum ita citò reuocaturus consensum præstitum, & cum damno prioris vxoris ad alias nuptias transiurus: quod à fortiori procedit, si ad Ordinem sacrum ascendat, vel Religionem ingrediatur. Credi enim non debet hos status ita perfectos assumpturus grauissimum peccatum mortale committens. Sic Angelus, verbo Matrimonium 2. num. 16. Syluest. eodem 4. quest. 9. dicto 1. & 2. Nauarr. cap. 2. num. 77. Sanch. lib. 2. disp. 45. num. 7. Ceterum verius cenfeo hanc coniecturam fidei consensus plenam non præstare probationem. Qui enim ausus est Sacramentum matrimonij eludere, & coniugem decipere, quid mirum si audeat Ordinem, vel religionem contra legitimas sanctiones assumere. Quare nisi alia causæ adhibeantur fidei consensus, hanc insufficientem iudicarem, vt bene notauit Coninch. disp. 26. dub. 6. num. 71. Tertia si coniux asserens fidei coconsensisse disparis conditionis sit ab alio tum in diuitiis, tum in nobilitate, satis præsumi potest fidei consensus præbuisse inquit Menoch. de presumptionib. lib. 3. præsumpt. 1. num. 35. Et cons. 385. num. 20. volum. 4. Couaruu. 4. decret. 2. part. cap. 2. num. 4. Victoria de matrim. num. 249. Palacios in 4. d. 28. disp. 1. Sed neque hanc crederem sufficientem coniecturam fidei consensus, cum sæpe videamus viros cæco amore ductos coniuges pauperes, & ignobiliores assumere, vt bene notauit relatis Rossella, Nauarr. Syluest. & Bartholom. à Ledesma Sanchez dicta disp. 45. numero 8. Vnde etiam feminæ permitti possit ex vi huius testimonij in foro conscientie alteri nubere; at viro in foro externo nequaquam permittendum est, vt rectè dixit Coninch. dicta disp. 26. dub. 6. num. 71. Quarta si testimonium fidei consensus comiter metus grauis, et si per se insufficientis ad irritandum matrimonium, quia tunc illa circumstantia manifestatio fidei consensus simul cum metu morale certitudinem inducunt defuisse verum animum contrahendi. Sic Sotus in 4. dist. 27. quest. 1. artic. 3. propositi. 1. Bartholom. à Ledesma. dub. 19. de matrim. quos refert, & sequitur Sanch. lib. 2. disp. 45. num. 12. Coninch. dicta disp. 26. dub. 6. num. 71. Et hanc coniecturam probandam cenfeo, maximè si ex parte puellæ contingat. Quinta refertur, si verique coniux fateatur fidei coconsensisse, quia fidei consensus nulla alia lucidior probatio haberi potest, iuxta doctrinam Baldi in leg. fin. numer. 2. r. Cod. de Heredib. instituenda. At hæc coniectura mihi insufficientis videtur, cum sæpe contingat vtrique coniugij matrimonij contracti pœnitere, qui si hac via illud dissoluere possent multis fraudibus parerent ostium. Facilius enim credi potest, vt rectè inquit Coninch. dicto dub. 6. num. 71. eos tunc mentiri, quam antea fidei matrimonium contraxisse, præcipuè si publice contractum est, vel consummatum. Debent ergo aliam causam sui fidei consensus exhibere. Sexta, quam Doctores plures sufficientem iudicant, alij insufficientem asserunt est protestatio contractum matrimonij antecedens. Si enim assertor fidei consensus protestatus fuerit antecedenter ad matrimonium se fidei coconsensurum, censetur Ioan. Andreas, Calderinus, Petrus de Ledesma, Manuel Rodriguez relati à Sanch. & Gutier. locis statim referendis sufficienter probare inualidè contraxisse. Econtrà Glossa in cap. tua de sponsalibus, verbo Mulierem communiter approbata à Doctores teste Couaruu. 14. decret. 2. part. cap. 2. in princip. num. 3. Nauarr. cap. 2. num. 78. Mascard. de probationib. conclus. 1243. numero 10. & sequentibus prædictam protestationem non prodesse, sed ab ea fuisse recessum factò contrario, scilicet matrimonij contractu. Sed communis sententia, quam multis allegatis tradunt Couaruuas, Mascard. vbi supra, Thom. Sanch. disp. 44. num. 19. Gutier. de matrim. cap. 52. num. 2. prædictas sententias concilians vt prima procedat si protestatio facta est altero coniuge sciente, & consentiente; secunda, si facta est protestatio altero coniuge ignorante, vel repugnante. At vt rectè aduertit Coninch. dicta disp. 26. dub. 6. scientia alterius coniugis non infert recessum à protestatione, quia consensum non inducit magis quam ignorantia, sed solum præstat, ne contractus factus iniurius sit alteri contrahenti: Quapropter perquirenda sunt diligenter causæ, quæ ad prædictam protestationem mouent, quæ si moraliter loquendo inducant dissentium, & hæc tempore contractus perseverant

inualidus iudicari debet contractus, vt contingit si ad matrimonium metu cadente in constante virum cogitis, & etiam eorum testibus protestatis non consensus, nullatenus contractu celebrato cõsensus es à protestatione recessisse, vt colligitur ex cap. Lorbarios 32. quest. 2. Et cap. 2. de his qua vi, mensura causa sunt. Et ibi Glossa, & Doctores communiter teste Sanch. lib. 2. disp. 45. num. 22. Mascard. concl. 1243. n. 13. Et Gutier. dicto cap. 52. n. 4. prædictam doctrinam comprobantibus auctoritate Dni in leg. qui in aliena ff. de acquirenda hereditate. Notanter dixi, si causa protestandi, & dissentienti tempore contractus perseverat, nam si cessauit, præsumi potest à protestatione recessisse, ideòque si metu ductus protestatus est dissentium, & sic contractus inualidus est contractus. Ac si post contractum copulam liberè habuisti censeris à protestatione recedere, & matrimonium denuò contrahere illis in locis, vbi Tridentina. receptum non est, & matrimonium clandestinè contrahi potest, vt colligitur ex cap. in super 4. Qui matrimonium accusare possum. Secus verò ubi est Tridentinum receptum, & matrimonia clandestina nulla sunt, sicuti notat Nauarr. cap. 22. num. 78. Gregorius Lopez, leg. 3. verbo carnaliter, tit. 4. part. 4. Sanch. lib. 2. disp. 45. num. 21. & 23. Gutier. cap. 52. num. 10.

4. Hucusque dictum cum agitur de dissoluedo matrimonio ob defectum consensus; si autem ob impedimentum aliquod affinitatis consanguinitatis &c. lis interceat, vno testi fidem non necessario adhibere debes, imò nec potes, vt propter eius testimonium vel matrimonium dissoluatur, vel debitum petenti denegetur, quia iura matrimonij soliditate non debent minui ob probationem tantum probabilem, vti constat ex cap. cum à nobis de Testibus, & attestantibus. Solum enim illud testimonium te obligat ad veritatem diligenter investigandam; ea autem diligentia facta, si noua probatio non superueniat, qua impedimentum plene probatum dubium deponere debes, & in matrimonio, eòque vi perseverare. Sicuti pluribus firmat Sanch. dicta disp. 45. num. 24. Doctores namque communiter conveniunt ad probationem impedimenti, quæ pro dissoluedo matrimonio necessaria est debere duos testes omni exceptione maioribus concurrere ex cap. in super eo. cap. cum à nobis de Testibus, & attestantibus. Hi autem censentur etiam consanguinei si probata vitæ sint, & matrimonium illis esset expediens: tunc enim eorum testimonium de matrimonio impedimento nulla exceptione repelli potest, sicuti repelluntur domesticis in cap. in literis, de Testib. vt bene docuit Gutier. de matrim. cap. 44. præcipuè à num. 83. Quinimo ipsius contrahentes, vel alter illorum, si constaret matrimonium cupere sufficienter essent, vt eis deponentibus de impedimento fides adhiberetur, maximè si cum eorum depositione fama concurreat vt aduertit Sanch. d. lib. 2. disp. 45. num. 34. Coninch. disp. 26. dub. 6. concl. 3.

5. Ad extremum aduerte esto concurrant illæ coniecturæ, quæ fidei consensus inersuisse demonstrant, vel illæ probationes, quæ impedimentum adesse concludunt adhuc non licere coniugibus propria auctoritate matrimonium dissoluere, si matrimonium publicum sit, sed necessariò Iudicis auctoritas requirenda est, ne scandalum generetur. Secus videtur dicendum, si de matrimonio contracto non constat quia fuit clandestinum, vel si publicum fuit, iam testes obiciunt, neque vllum adesse manifestationis periculum, cessat enim ratio, ob quam auctoritas Iudicis requisita est. Atque ita docet Henric. lib. 1. cap. 11. n. 4. Bartholomæus à Ledesma de matrim. dub. 19. in fine. Sanch. lib. 2. disp. 45. num. 13.

PUNCTUM III.

De filiis gignendis, concupiscentiæque sedanda.

1. Matrimonium in filiorum generationem, & in concupiscentiam remedium institutum est.
2. Nullum est peccatum, si coniuges copulentur ob aliquem ex dictis finibus.
3. Qualiter ob alios fines extrinsecos eis liceat copulari?
4. Qualiter matrimonium prolem legitimam reddat? Respon-detur remissive.

1. **M**atrimonium vt de se constat institutum præcipuè est in filiorum generationem, vt hac via genus humanum conseruaretur, & multiplicaretur. Deinde institutum est in concupiscentiæ remedium: quippè post lapsum primi parentis opportunum fuit hoc institui remedium, ne caro quæ aduersus spiritum concupiscit voluntatem ad illicitos concubitus pertraheret, ideòque Paulus 1. Corinth. 7. inquit Propter fornicationem scilicet vitandam, unusquisque suam uxorem habeat. Et paulò inferius: Reuertimini in vobis: non tenet vos Sathanas propter incontinentiam vestram. Neque his obstat, quod eodem loco dixerit de coniugibus: Tribulationes carnis carnis patientur huiusmodi. Nam vt rectè expi

explicat D. Thom. Caietan. Cornelius, Iustinian alisque expolitores...

1. Ex his infertur nullum esse peccatum, si coniuges copulentur...

2. Verum si ob alios fines extrinsecos copulam habeas scilicet...

3. Supererat dicendum qualiter matrimonium possit illegitimam prolem...

PUNCTUM IV.

De potestate petendi debitum, & obligatione reddendi, quam coniuges habent.

S. I.

Qualiter coniuges perere debitum possint, & teneantur reddere?

- 1. Vnusquisque coniugum alteri tenetur debitum reddere.
2. Debet tamen peti tanquam debitum.
3. Nec est necesse verbis exprimi petitio, sed sufficit signis.
4. Non est tacita petitio, quod alter periculum incontinentia habeat.
5. Negatio debiti legitime petiti, peccatum mortale est.
6. Obligatus est coniugum simul cum coniuge habitare, nisi necessitas conservandi familiam urgeat.
7. Item obligatus est coniugum conservare viros necessarias ad debitum reddendum.

1. EX potestate à Deo accepta unusquisque coniugum alteri in vnoquoque resultat potestas utendi corpore alterius, & obligatio reddendi, si petatur. Sic omnes Doctores Catholici...

2. Expendenda sunt verba huius obligationis. Vt igitur obligeris sub mortali reddere debitum Nam si constet, solum tibi peti ex gratia & benevolentia absque animo inducendi obligationem...

3. Neque oportet prædictam petitionem verbis exprimi, sufficit si aliquibus signis indicetur. At enim femina naturali pudore impedita non audent expresse debitum petere, sed solum aliquibus signis sui animi indicant, quod sufficiens est, ut vir teneatur reddere, ut est omnium sententia. Et idem est ratio contingere potest in viro comparatione feminae, à qua ob eius auctoritatem, vel morum asperitatem debitum non audeat expresse petere, sed tacite, cui femina tenetur sub obligatione annuere, ut rectè notavit Sanch. lib. 9. disp. 2. n. 4. & 5. Basil. Ponce lib. 10. cap. 2. n. 2.

4. Addit Basil. esse tacitum petendi genus, si coniugi periculum incontinentia subest, nisi tu cum ea copulam habeas, tamen ad illam habendam necessarium sit quod debitum exigas, illa enim debiti exactio, redditio est debiti à necessitate petiti. Quippe matrimonium in concupiscentia remedium institutum est, ac proinde ex illo videntur coniuges obligari sibi inuicem pericula incontinentia remouere. Sed rectius Coninch. disp. 3. dub. 2. conclus. 2. num. 14. Gaspar Hurtado disp. 10. difficult. 1. num. 46. censent ex matrimonij contractu te obligatum non esse ab alio debitum exigere, ut periculum incontinentia in eo vitas, quia per matrimonium tuum corpus alteri tradis, ut eo vitatur, cum sibi rationabiliter placuerit, non autem ut cum obliges ad illius vsum: aliis obligatus es perire debitum, tamen agnosceres coniugem non consenturum. Quod verò matrimonium in concupiscentia remedium institutum sit, id solum probat quemlibet coniugem potestatem habere corpore alterius vni, ut in se concupiscentiam sedet, & obligationem reddendi cum sibi fuerit postulatum, ut in altero incontinentiam euitet. Illud verò est certum obligatum esse quemlibet coniugem incontinentia pericula ab alio coniuge remouere, sicut & quodlibet aliud peccandi periculum: ratione enim mutua subordinationis vnusquisque alterius saluti consulere tenetur, ut bene notavit Coninch. d. dub. 2. n. 5.

5. Verum etsi negatio debiti sic petiti regulariter peccatum mortale sit, si nulla subest legitima causa negandi, aliquando, inquit Eman. Saa. verbo debitum, num. 18. Sanch. lib. 9. disp. 2. n. 10. Basil. Ponce, lib. 10. cap. 2. num. 5. Paul. Layman & Coninch. supra. veniale peccatum esse ob leuitatem materiae, ut si non absolute negasti, sed aliquantulum distulisti, aut si aliqua regeneratione à petitione coniugem auertisti, Quinimo Basilio placet, si negatio continua non sit, sed vna, vel altera vice, aut si petenti mane reddas nocte non esse mortale secluso incontinentia periculo. Quod probandum non censet. Tum quia vnica negatio debiti serò instanter, & legitime petiti grauis materia esse videtur, & sufficiens occasio excitandi rixas, discordias, & inimicitias inter coniuges. Tum quia periculum incontinentia frequentiter timeri potest, si renuas debitum concedere tempore quo coniugum ad coitum excitatus est, neque huic periculo consuli nocturna concessione debiti mane postulari. Quocirca caute procedendum est, & potius præstat petenti absque difficultate annuere, quam aliquam in redditione difficultatem ostendere, ne coniugalis amor minuat, & ad illicita percutrat.

6. Hinc inferes, obligatum esse coniugem simul cum coniuge habitare, neque posse ea renuente longam peregrinationem, & rebus domesticis augendis, vel conservandis non necessariam instituere. At si necessitas alenda familiae postulet non debet peregrinationem omittit, ut voluptati coniugis satisfiat. Breues autem peregrinationes vsus, & consuetudo in viuis permittit, secus in feminis viro non consentiente: ut hæc omnia tradit Sanch. lib. 9. disp. 4. per totum Coninch. dub. 2. in fine.

7. Secundo inferes obligatum esse coniugem conservare viros necessarias, ut debitum iuste petitur reddere possit, quia est medium necessarium, ut obligationi reddendi debitum satisfacias, sicuti notavit Basil. Ponce, lib. 10. cap. 2. num. 6. Vnde si aduertit pollutionibus voluntariis aut copula cum alienis, se reddi notabiliter impotentem ad coniugalem vsum, sine dubio peccat contra iustitiam, & ius debiti matrimonio, ut aduertit Sanch. lib. 9. disp. 3. num. 3. Basil. Ponce, d. cap. 2. num. 6. Layman. lib. 5. tract. 10. 1. part. cap. 1. num. 2. Quinimò obligatus est à ieiuniis, & penitentis etiam præceptis abstinere, si ob illorum executionem aduertat ab usu coniugali impedi, quia obligatio iustitia, quam excurrere non potest cuiuslibet alteri obligationi preferenda est: raro tamen hic effectus ex obseruatione præcepti Ecclesiastici

provenit; ad summum namque vires minuantur aliquantulum, quod nullius considerationis est, neque à præceptis exequendis excusat. Atque ita docent Navarr. cap. 2. 1. num. 6. Sanch. lib. 9. disp. 3. num. 10. Valen. 2. 2. disp. 9. q. 2. punct. 5. vers. necessestas excusat. Coninch. disp. 34. dub. 2. num. 18. Galpar Hurtado disp. 10. de matrim. difficult. 11. num. 50. Basil. Ponce. & Layman supra. Ob eandem rationem vxor aduertens ob se iunia se reddi pallidam, vel deformem; ita vt viro occasionem præbeat, vt ab ea animum auertat, & ad alienas se applicet, obligata est à prædictis desistere. Sic Sanch. Basil. Hurtado, & Coninch supra.

§ II.

Qualiter coniugibus, & sponsis liceant amplexus, oscula, & tactus impudici?

1. *Seculsa causa virgine tactus impudici mortales sunt, si ad se pollutionis periculum.*
2. *At causa virgine prædicta licent in coniugibus.*
3. *Prædictos tactus exercitios, ubi copula haberi nequit, aliquibus placet esse mortales. Verius est oppositum.*
4. *Quando exercentur ab vno coniuge in absentia alterius, mortales sunt iuxta communem sententiam.*
5. *Probabile est à mortali excusari.*
6. *Tactus, quibus membra virile, in vas præposterum femina reficitur mortales sunt: qui dquid alij contra sententiam.*
7. *Sponsis de futuro licita sunt oscula, amplexus, & tactus alias honesti, secus de se turpes.*

1. **F**erè omnes Doctores conveniunt, tactus in partibus verendis seculsa causa virgine esse mortales, si ad se pollutionis periculum etiam non intendat. Nam esto huiusmodi tactus liciti sint coniugatis; eo quod sit via, & medium ad copulam habendam: at cum sub hac ratione non assumuntur, si periculum ad se pollutionis, illiciti omnino redduntur, quippe tam coniugatus, quam solutus tenetur non procurare seminis effusionem: at adhibere causas proximè & per se pollutionem excitantes, sicuti sunt tactus turpes, est virtualiter pollutionem procurare. Ergo in eo euentu prædicti tactus omnino illiciti sunt. Atque ita ex omnium sententia tradit Sanch. lib. 9. de matr. disp. 4. §. num. 16. in ulto num. 34. Vazq. 1. 2. disp. 11. §. cap. 2. Coninch. disp. 34. dub. ult. concl. 2. & alij passim.

2. Notanter dixi *seculsa causa virgine*: nam ex huius interuentu pollutio ex prædictis tactibus subsecuta non censetur volita, & procurata, sed permilla, vt Chirurgus tangens verenda læsi cum pollutionis periculo abique periculo consentens à peccato excusatur. Quia ratione amplexus, oscula, & tactus alias honestos à mortali in coniugibus excusant, etiam si pollutionis non intendat periculum ad se, quia ad se virgine causa eos exercendi; nempe ad mutuum amorem indicandum, & fovendum, sicuti bene notavit Sanch. lib. 9. disp. 4. §. num. 38. Secus vero dicendum de tactibus inhonestis, tamen ab altero coniuge petantur, quia interueniente pollutionis periculo, non habet ius illos petendi, ideoque cessat causa virgine, que illos honestare possit, esto contrarium videatur sentire Sanch. dicta disput. 4. §. num. 35. cuius doctrina corrigitur ex temperamento, & limitatione ab ipso *ibidem* posita.

Seculsa autem pollutionis periculo prædicti tactus alias turpes, & inhonesti liciti sunt in coniugibus. Si enim copula coniugalis illis licita est, licere debent media, quæ ad ipsam per se referuntur, sicuti tradunt Doctores prædicti.

3. Solum est dubium, quando prædicti tactus exercentur eo in loco, in quo copula coniugalis haberi nequit, vel exercentur abique animo habendi copulam, sed solum ob captandam eorum delectationem. Tunc enim non videntur licere, cum cesset causa, ob quam permittuntur scilicet iuvare naturam ad copulam coniugalem. Sic Antonin. 3. p. tit. 1. cap. 20. §. 6. Syluest. verbo *Debitum*. q. 9. numero 7. Margarita Confessorum 6. præcepto casu. 7. Humada super leg. 2. tit. 1. part. 1. glossa. 2. num. 18. Sed rectius Sanch. lib. 9. disput. 4. §. num. 12. Vazq. 1. 2. disp. 11. §. num. 3. & 4. Coninch. disp. 34. dub. ult. in fine. Galpar Hurtado disp. 10. difficult. 10. num. 46. excusant prædictos tactus, oscula, & amplexus à culpa lethali, quia non honestantur ex copula, ad quam suapte natura referuntur, sed ex matrimonio, quod ius ad copulam tribuit, & consequenter ad media, quæ per se ad habendam copulam referuntur.

4. Gravior difficultas est, Quando prædicti tactus ob eorum delectationem exercentur ab vno coniuge in absentia alterius, an eo casu sint mortales? Et quidem si coniux absens speratur proximè venturus, prædicti tactus culpa vacant, si eos exerceat animo copulam cum illo habendi, quia cen-

sensus es quasi in præsentia illos exercere, & te ad coitum coniugalem præparare, vt bene Vazq. 1. 2. disp. 11. §. num. 4. At si habeatur prædicti tactus abique animo coniugalis copulæ sola causa percipiendæ voluptatis, credit Vazq. supra, & Armilla, verbo *Impudicitia*. num. 3. esse mortale. Moueri possunt, quia ex matrimonio non habes potestatem tuo corpore uti, nisi quatenus necessarium est, vt ab altero debitum petas, vel illi reddas, at in præsentia casu nec debitum petere, nec reddere intendis. Non igitur tibi licet prædictus vltus. Deinde illi tactus, & carnis commotio ex se referuntur ad pollutionem, vel coitum. Ad coitum autem vt impossibile nequam referri possunt. Restat ergo, vt ad pollutionem referantur. Ergo sunt omnino illiciti.

5. Ceterum etsi prædicta sententia tenenda, & consulenda sit, oppositam autem, quam defendit Sanch. lib. 9. disp. 4. §. num. 16. Ochagavia, tract. 5. de matr. q. 12. Galpar Hurtado disp. 10. difficult. 10. num. 47. probabilem esse censo, eo quod illi tactus, vt potè coniugis natura sua referuntur ad copulam coniugalem, à qua relatione non eximuntur, ello copulam non intendas, vel impossibile sit ob alterius coniugis absentiam. Hæc enim per accidens contingunt, quæ relationem intrinsecam illorum tactuum non mutant. Præterea sicut ex matrimonio provenit copulæ coniugali honestas, sic tactibus, qui copulæ deferuntur possunt, tamen per accidens non deseruiant.

6. Sed quid dicendum de tactibus, quibus membrum virile in vas præposterum feminae intromittitur, vel in eius superficie reficitur animo non ibidem consummandi, sed se excitandi ad consummationem in vase naturali. Aliquibus videri possit hoc non esse peccatum mortale, quia licitum est iuvare naturam tactibus ad copulam coniugalem: illi autem tactus etsi videantur ad Sodomiticam copulam referri, de facto tamen non referuntur. Ergo eorum inordinatio culpam venialem non excedit. Quod confirmari potest ex eo quod tactus, quibus pudendum in os feminae intromittitur, vel in eius cura reficitur abique animo ibidem consummandi, sed potius animo coniugalem copulam habendi, communiter Doctores tenent teste Sanch. lib. 9. disp. 17. num. 4. & 5. non esse culpam mortalem, tamen illa membra coniugali copulæ apta non sunt. Ergo idem erit de vase præposterum: atque ita indicat Navarr. l. 5. consilior. tit. de penitent. & remiss. cons. 7. Et de refractione pudendi in superficie vas præposterum affirmat expressè Sanch. dicta disp. 17. num. 5. culpam venialem non excedere, tamen de intromissione pudendi in vas præposterum contrarium sentiat. Ceterum non solum de intromissione membri virilis in vas feminae præposterum (quod certum esse debet), sed etiam de refractione illius in prædicti vas superficie, ex ultimo esse peccatum mortale, tamen ab his periculum pollutionis, & fiat animo consummandi in vase naturale feminae, quia prædicti tactus censendi sunt Sodomiticæ copulæ inchoatio, eo quod ex se, & spectata eorum natura ad ipsam referantur, quam relationem non tollit agentis intentio. Secus est cum os feminae, vel eius cura, alique portis partes tangenda assumuntur ad excitandam naturam, quia spectata coniugum conditio, & frequentis vsu, & consuetudine se cognoscendi illis partibus veniunt, vt maiori cum voluptate copulam coniugalem habeant: sic docuit Basil. Ponce. lib. 10. cap. 11. num. 5.

7. Superest dicendum de sponsis de futuro? Breviter respondeo illis licitos esse amplexus, oscula, & tactus alias honestos, secus de se turpes, quia ratione contractus iuribus habere videntur vtendi illis mediis ex se indifferentibus que mutuum amorem excitant, & fouent, ideoque sic est vsu, & consuetudine introductam, abesse tamen debet pollutionis, vel coitus periculum: sic docent Navarr. cap. 14. n. 18. & cap. 16. num. 12. Valen. 2. 2. disp. 9. q. 3. p. 3. ad finem. Saa verbo, *Luxuria*. §. oscula, & tactus. Sanch. plures referens, disput. 4. §. num. 48.

§. III.

Qualiter coniuges vt matrimonio debeant vt à culpa immunes sint?

1. *Vasi naturali viri debent, nec est mortale, etiam si in accidenti aliqua sit variatio.*
2. *Affirmant plures coniuges copulam incipientes, obligatos esse eam absolueri. Alij prædictam sententiam temperant.*
3. *Quid sentiendum?*
4. *Non est opus, vt viriusque coniugis seminatio concurrat.*
5. *Femina prius seminans obligata est expectare viri seminationem.*
6. *Verius est recedente viro non esse licitum femina se promouere ad seminandum.*
7. *Si post contractum matrimonium nequeat vir intra sua seminare, dum est dubia impotentia copulam possunt, secus si certa sit.*

- 8 Omnes conveniunt obligatam esse feminam conceptum semen retinere.
- 9 Ob nullam causam licet femina directè procurare abortum factus, qui probabiliter creditur animatus.
- 10 Si factus animatus non sit, plures censent licitum esse.
- 11 Verius est hanc procurationem directam illicitam esse.
- 12 Factu probabiliter animato negant aliqui licere feminam medicamentis uti, ut sua salutis consulat cum periculo abortus.
- 13 Verius est oppositum.
- 14 Medico prædicta medicamenta applicare licet, imò obligatur.
- 15 Proponitur dubitandi ratio, an abusus uxoris contra naturam contineat specialem malitiam?
- 16 Resolvitur continere.
- 17 Explicandum est in confessione huiusmodi, abusus factum esse cum propria uxore.

Conveniunt omnes coniuges vase naturali ad generationem destinato vti debere absque periculo effundendi semen extra vas. Eo autem periculo seculo, etsi aliqui quos refert Sanch. lib. 9. disp. 16. num. 2. non improbabiler sentiant peccatum lethale esse, si in verso ordine coeant. V. g. si vir succubus sit, femina incubæ, & a fortiori si more bestiarum præposterè in vase tamen naturali copula habeatur; eo quod prædicti modi natura aduersatur, & depravatam animam indicant, nimiaque voluptati affectum. At probabilis est solam culpam veniale adesse, siue à latere, siue sedendo, siue stando, siue præposterè feminam agnoscas. Nam prædictus modus non impedit (vt suppono) quod semen intra vas naturale feminæ recipiatur ob virtutem attractivam, quam matrix habet teste Aristotele lib. 2. de generat. cap. 4. & consequenter nec generationem impedit. nec fini matrimonij qui est loboleum concipi obstat, ergo non est gravis deordinatio, quæ peccatum mortale valeat constituisse. A que ita defendit Caiet. 2. 2. q. 154. art. 1. circa solut. ad 4. Nauarr. c. 16. num. 42. Henric. lib. 1. c. 1. 6. n. 6. Saa. verbo Debitum conjugale versus nullus modus. Sanch. pluribus citatis dicto lib. 9. disp. 16. num. 3. Coninch. disp. 34. dub. 9. in fine. Gaspar Hurtado disp. 10. diffinit. 5. num. 19. Tolet. lib. 7. cap. 20. & alij. Quod aded verum est, vt etiam aliqua pars feminis extra vas decidat reliquo intra vas recepto non sufficit ad copulam lethalem constituendam teste Basil. lib. 10. art. 1. n. 3. Gaspar Hurtado ad diffinit. 5. n. 20. Sanch. aliis relatis. num. 5. eo quod totum semen non solet in matrice retineri, sed retento quod ad generationem sufficit reliquum expellitur. Quinimo idem Basil. & Sanch. prædictum modum à mortali excusant. Et si scias non ita certò prolem generari, ac si debito modo fuisset vltus, quia non tenent generationem convenientiori modo procurare. Satis enim est si modo convenienti eam procures. Illud certum, si scias ex prædicto concubitu generationem impediti, eo quod femina vel ob humilitatem, vel laxitatem non valet semen retinere, peccatum esse mortale, quia perinde est, ac si semen extra vas effunderes. Quod verum censet, est ea expulsio, seu non retentio procedat ex aliqua infirmitate temporali feminæ, quæ semen retinere potest seruatò naturali modo concubitus.

Relatæ quaestiones. Prima, an coniuges copulam incipientes teneantur eam absoluerè? Affirmant Syluest. verbo Debitum. q. 7. Azor. r. 3. lib. 3. cap. 2. q. 9. Petr. de Ledesm. q. 29. art. 6. dub. 2. & alij, eo quod nemini concessum est generationem impediti, & debito sine coniugale coitum priuare. Alij temperant prædictam sententiam, vt procedat casu quo alter coitus siue vir, siue femina feminauerit, ne illius seminatio frustranea sit, si cum alterius seminatione non iungitur. Sic Ochagavia tract. 5. de matr. q. 3. Gaspar. Hurtado diffinit. 5. num. 21.

Dicendum tamen est, si neuter seminauit, neque vltum est periculum effundendi semen, poterunt ex mutuo consensu à coitu desistere, quia coniuges non tenentur generationem procurare, etsi teneantur eam contrariè non impedire. Neque ille incepsus coitus est aliam quam quidam raptus partium verendum, qui inter coniuges secluso periculo pollutionis permittitur. Maxime cum fieri possit ob redum finem, scilicet, vt concupiscentiam sedent, & valeantur consulant, & filiorum copia non abundans, quos nequeunt convenienter alere. Atque ita docent Palud. in 4. d. 31. q. 3. art. 2. n. 15. Caiet. 2. 2. q. 154. art. 1. in fine. Venerum. 3. p. specialis art. 15. conclus. 5. Saa. verbo Debitum conjugale versus inchoatam copulam. Sanch. aliis relatis, lib. 9. disp. 19. num. 3. Fillius tract. 10. c. 9. Basil. Ponce, lib. 10. c. 11. n. 9. Verum si femina seminauit, vel in eo periculo constituta sit, mortale peccatum erit, si vir ante seminationem ex proposito desistat, vt bene Caiet. Veracuz, & aliis relatis docuit Sanch. d. disp. 19. num. 5. Quia esset occasio, & causa, vt femineum semen suo debito effectu frustraretur, & generatio inchoata dissolueretur, cum femineum semen impotens sit ad generandum nisi semine virili concurrente. Omnibus autem mandatum est

non solum ne semen effundant, sed ne permittant frustra effundi, si id impedire licitè possunt, & absque graui incommodo. Quare si renuente femina vir seminare potens desistat à seminando, non solum peccat contra naturam, sed etiam aduersus castitatem laedens ius vxoris, quod obligat ad reddendum debitum legitime petitum, habendamque copulam generationi aptam, vt bene aliis relatis docuit Sanch. disp. 19. num. 9. Neque excusari potest nisi ob grauissimum illi damnum imminens. E contra dicendum existimo viro seminante feminam non esse obligatam seminare, quia secundum recepiorem, communiorèque sententiam, quam tradidit Aristot. lib. 1. de generat. animal. c. 2. Et lib. 2. c. 3. Galen. lib. 1. de sanitate tuenda, cap. 1. Et lib. 2. de natural. facultat. c. 3. Auicena. lib. 9. de animal. c. 1. Albert. Magnus lib. 5. de animal. cap. 11. & D. Thom. quem Theologi sequuntur 3. p. q. 31. art. 4. ad 3. semeo femineum generationi necessarium non est. Ergo impedita eius seminatione virile semen non defraudatur suo effectu, vt rectè Sanch. lib. 9. disp. 19. n. 5.

Ex his inferitur non esse opus, vt vtriusque coniugis seminatio simul concurrat, sed vnus alterum præuenire potest, vt ex testimonio vniuersitatis Complutensis docuit Henric. lib. 11. c. 15. n. 3. & c. 16. num. 7. Sanch. lib. 9. disp. 17. n. 9. & 10. Basil. Ponce, lib. 10. c. 11. num. 3.

Secundò sit feminam prius seminantem obligatam esse expectare viri seminationem, ne eius semen frustraueum sit, nève viri semen extra vas effundatur; at viro prius seminantem obligatum non esse (etsi conueniens sit) feminæ seminationem expectare, partim quia feminæ semen generationi non est opus, esto sit conueniens partim quia in viro non recipitur, neque eius assilientia post emissum semen videtur ad generationem necessaria.

Secunda quaestio prædictis annexa, An postquam vir semen intra vas feminæ effudit, membrumque extraxit, licet feminæ quæ nondum seminauit tactibus se prouocare ad seminandum? Sanch. lib. 9. disp. 17. n. 12. censet id licitum esse duplici fundamento nixus: primò quòd satis probabile est semen femineum ad generationem esse necessarium, certum verò esse conuenientissimum, ergo femina semen emittens generationem ad minus perficit, ergo licitum illi est. Secundo quia feminæ grauissimo peccandi periculo essent exposita, si viro seminante, & illico recedente, vt sæpè contingit, ipsæ irritatæ libidine continere semen deberent. His consentit Lessius lib. 4. c. 3. dub. 7. n. 55. & dub. 14. num. 94. Ceterum verius censet recedente viro iam non esse licitum feminæ semen effundere, si se continere potest. Tum quia verius est, & ferè certum generationi necessarium non esse. Tum & præcipue quia coniugibus ea copula illis licita est per quam efficiuntur vna caro: at mulier illa effusione feminis non videtur fieri vna caro cum viro, vt potè absterat, & ab ea separato. Ergo, &c.

Tertia, si post contractum Matrimonium vir nequeat minare intra vas, vel ob impotentiam ipsius quia imbecillitas, vel ob morbo oppressus, vel ob impotentiam feminæ, quæ nimis acta est, & semen recipere nequit, liceatne rris coniugibus copula vacare? Cuius difficultati respondeo, dum est dubia impotentia copulari possunt, tamen sæpè semen extra vas effundatur, quia per accidens eo casu contingit effusio, cum ad cognoscendam impotentiam copula assumatur, quæ alià vià certo cognosci non potest, adeoque dubis de impotentia triennium conceditur, iuxta claudium de frigiditate, & masculinitate. At si certò moraliter constat nullam seminandam intra vas sperni subesse; ab eo puncto quo id constituerit, obligati sunt coniuges à copula abstinere, quia illis sola coniugalis copula, & se generationi apta permittitur, qualis non est extra vas femineum seminatio, quæ pollutio est, & coitus contra naturam: sit Henric. lib. 11. c. 15. num. 4. Ludouic. Lop. 1. p. instruit. c. 79. ad finem. Sanch. lib. 9. disp. 17. a num. 20. Basil. Ponce, lib. 10. cap. 11. num. 6. Concedunt autem prædicti Doctores his coniugibus oscula, amplexus, & tactus secluso pollutionis periculo, quia eorum impotentia, vt supponimus, matrimonio contracto superuenit, quod prædictis tribuit. Illud verò certius est non impediri prædictos coniuges à copula, ex eo quòd femina semen acceptum nequeat retinere. Nam eo ipso, quo illud recipit, copula coniugalis consummatur: expulsio verò præter intentionem succedens per accidens reputari debet. Præterquam quod sæpè præsumendum est retinere quod ad generationem sufficit, sicuti rectè aduertit Sanch. dicta disp. 17. num. 24.

Quarta, Qualis obligatio feminæ in se conceptum semen retinendi? Omnes conveniunt obligatam esse ne conetur ad illius expulsionem, vel sumendo potionem, vel se erigendo, aut vtriam emittendo, quia hæc expulsio parum distat à voluntaria pollutione, cum in vtraque semen suo debito sine defraudetur, vt ex omnium sententia tradit Syluest. verbo Debitum. q. 7. Nauarr. c. 16. n. 33. Sanch. lib. 9. disp. 10. n. 2. & seqq. Basil. Ponce, lib. 10. c. 11. n. 1. Neque obinde temerario astringimus, vt diu immota permaneat, & resupina persistat, sed tantum ne expulsionem procuret, cum competere sit

recepto

recepto femine os matris claudi, ita vt ob diuersum corporis situm nullum videatur adesse periculum expulsionis: vt rectè aduertit Henric. lib. 11. cap. 1. 6. num. 8. Sanch. dicta disp. 20. num. 4. Basil. dicto cap. 1. 3. num. 1. Laym. lib. 5. tract. 10. 3. p. cap. 1. num. 7.

9. Controuersia igitur est: An liceat feminae ob conseruationem vitæ, famæ, & honoris abortum procurare foetus nondum animati, vel in animati? In qua controuersia certum est ob nullum finem licere directè procurare abortum foetus, qui probabiliter creditur animatus; quia intrinsecè malum est intendere innocentis necem, eiusve periculo illum exponere. Vnde nullatenus licet feminae medicinas fumere, quæ directè ad foetus occasionem tendunt, vt sunt portiones venenatae, percussiones, dilacerationes, quia horum sumptio est directè innocentis occisio, quæ nullo sine honestari potest, vt pluribus firmat Sanch. dicta disputat. 20. numero 7. Gab. Vazq. capit. 2. de restitut. §. 1. dub. 7. Basil. Ponce, lib. 10. cap. 17. num. 3.

10. Quod si constet foetum animatum non esse, plures censent licitum esse abortum directè procurare ob periculum mortis imminenti euitandum; quia ille abortus non est homicidium etiam virtualiter, siquidem percute matre probabile est nunquam illum foetum anima rationali esse informandum. Deinde ille inanimatus foetus est quasi quidam alius humor in corpore exsistens: ac ob conseruandam salutem licet directè conari ad expulsionem humoris noxii. Ergo etiam licet conari ad expellendum prædictum foetum. Neque obstat illicitum esse expulsionem seminis superabundantis, & nociui, quia eius expulsio non permittitur, ne impediatur coniugalis vsus illa voluptate licite percepta. Cum ergo in expulsionem prædicti foetus non alicui ea voluptas, ob quam arceantur homines à matrimonio, vsuque coniugali, nulla appareat ratio, ob quam licita esse non possit. Atque ita licere docuit S. Antonin. 3. p. tit. 7. c. 2. §. 2. Syluest. verbo Medicus. q. 4. dicto 2. Nauarr. c. 25. num. 62. Couaruu. Clement. si furiosus de homicid. 2. p. §. 3. num. 1. in fine, Henric. lib. 11. c. 16. n. 8. Eman. Sáa, verbo Homicidium in princ. Et aliis relatis Sanch. lib. 9. disp. 20. num. 9.

11. Ceterum verius censo hanc procurationem directam illicitam esse, tamen licet indirectè sumendo medicamenta salutari necessaria, ex quibus indirectè, & per accidens foetus inanimatus expellitur. Sic Petr. Nauarra, lib. 2. de restit. c. 3. difficult. 2. n. 13. 2. in 2. edit. Gab. Vazq. opus. de restit. c. 3. §. 2. n. 25. Et c. 2. §. 1. dub. 7. n. 28. Basil. Ponce, lib. 10. c. 13. n. 2. Et colligitur ex D. August. relato in c. aliquando. 32. q. 2. appellante meretricem eam quæ prolem antequam viuat interimit. Et in c. si aliquis de homicid. damnatur vt homicida qui mulieri aliquid dederit, vel fecerit, ne possit generare, concipere, aut nasci soboles. Et licet hęc Textus explicari possent, quando nulla adest honesta ratio. At August. loquitur generaliter. Duplicem habet partem conclusio. Prima est illicitum esse directè abortum procurare; secunda indirectè hanc procuracionem licere. De hac secunda ferè nullus dubitat, & ex infra dicendis euidentius confirmabitur. Priorem partem sic proba, quia illa expulsio foetus, esto homicidium non sit, est tamen contra naturam æquè ac est expulsio seminis extra vas: si enim seminis directè effusio nullo casu licet, eo quòd nullum alium præter generationem habeat finem, à fortiori non licet foetus expulsio, qui ex semine coaleſcit, & ad quem semine immediatè refertur. Secundò probat Nauarra hac ratione deducta ab inconuenienti: si enim ob vitandam mortem matris, salutemque illius recuperandam liceret foetum inanimatum directè expellere, etiam licitum esset ob vitandam mortem ex partu sibi probabilissimè imminenti. Item ob conseruandam suam famam, & fortè vitam, quæ ex illicito conceptu foetu periclitantur, quæ nullo alio modo conseruari posse credit, nisi abortu procurato. Quam sequelam Thom. Sanch. lib. 9. de matr. disp. 20. num. 10. non audeat concedere, & rationem differentie subdit: quia periculo mortis imminente foetus est quasi aggressor, secus verò cum periculum futurum est, & longè distat, cui fortè aliis mediis succurri potest. Sed hæc euasio non satisfacit, cuiuslibet enim ius æquale est defendendi famam, & vitam ab eo qui infallibiliter creditur erepturus, sicuti ab eo, qui eam de facto tentat eripere; quia in vitroque casu actus est moraliter aggressor. Si igitur foetus reputandus est aggressor, cum feminae salutem nocet, etiam reputandus cum eius famam & vitam euidenti periculo exponit. At in neutro casu reputandus est aggressor iniustus, sed iustus à natura, eiusque auctore sic ordinatus: ac proinde ob hanc rationem non licet illum perire.

12. Gravior dubitatio est, An foetu probabiliter animato liceat feminae, vt suæ salutis consulat, aliquibus medicamentis vt sciens moraliter inde foetum perituro? Gab. Vazq. de restit. cap. 2. §. 1. dub. 7. numero 28. & capite 5. §. 2. dub. 6. numero 23. Et seqq. quem sequitur Basil. Ponce, lib. 10. cap. 13. num. 6. concedit missione sanguinis vt posse, secus verò purgationem, vnguentis, balneis, & alijs medicamentis, probat priorem

partem, quia sanguis esto sit alimentum foetus, est etiam simul matris alimentum; potest ergo mater in huius alimenti dispositione sibi prius consulere, quam foetus. Cum ergo videat sibi esse nociuum cum superabundat, poterit illum diminuerè, tamen eius diminutio foetus nocet, quia non tenetur ob conseruationem foetus retinere alimentum, quod proprie conseruationi nociuum est. At alijs medicamentis inquit Vazq. & Basil. vt femina non potest, eo quòd æquè præstant innocentis occisionem, ac propriam conseruationem, vt autem medio per se destinato ad occisionem innocentis, vt vita propria conseruetur, nullatenus licet: ergo.

Ceterum verius censo non solum missione sanguinis, sed alijs medicamentis propria vitæ salutaribus vt formidant posse, tamen inde foetus pereat, quia mors foetus eo casu censenda est per accidens contingere non solum quoad matris intentionem, sed etiam quoad executionem, siquidem medicamentum assumptum ex applicatione agentis directè refertur ad salutem matris conseruandam. Cum ergo mater ius habeat conseruandi propriam vitam, ius habet vtendi illis medijs, quæ ad eius conseruationem necessaria iudicantur, esto inde alteri nocent. Quod ad eò verum est, vt etiam medicamentum æquè matri salutariter sit, ac foetus nociuum poterit eo vti, quia in eo vsu solum suam salutem querit, non foetus necem; hanc enim tantum permittit sicuti docent Nauarra, lib. 2. de restit. cap. 3. difficult. 2. num. 13. 1. Aragon. 2. 2. q. 64. art. 7. §. ad 2. Banies q. 40. art. 1. dub. 11. conclus. 2. Henric. lib. 11. de matr. capit. 16. numero 8. Sáa, verbo Homicidium in princ. Sanch. alijs relatis, disputat. 20. num. 14. c. 8.

Neque audiendi sunt qui negant Medico licere prædicta medicamenta applicare; potius enim credo exigente matre obligatum esse; cum ex officio teneatur mederi infirmum medis, quibus ipse infirmus licet vti potest, vt aduertit Sanch. alijs relatis, d. disp. 20. num. 15. Neque ab huiusmodi vsu impeditur eo quòd probabiliter creditur matre ab ijs medicamentis abstinerè foetum in lucem proditurum, & quæ baptisimi abluendum, quia id incertissimum est, ideòque non videtur mater obligata certam mortem subire, vt foetus salutem spiritalem dubiam procuret, vt bene notauit Basil. dicto cap. 13. num. 6.

13. Quæstio quinta, continet abusus vxoris contra naturam sue sodomie, sive pollutionis tantum speciale malitiam, quam continet idem abusus inter solutos. Ratio dubitanda est, quia si prædictus abusus aliquam speciem malitiam contineret, ea esset iniustitia aduersus coniugem: coniux in eo abusu nocet, & ad ipsum cooperatur, ergo malitiam iniustitiam continere non potest. Deinde non est adulterium ob eandem rationem, quia non est iniustitia, & quia adulterium est alieni thori violatio, vt dixit Gelasius, cap. lex illa, 36. quæst. 1. Et tradit D. Thom. 2. 2. quæst. 154. art. 8. in corp. Tandem non est contra fidem in matrimonio datam; hæc enim tantum videtur obligare, ne debitum perituro negetur, nec alteri coniuges commisceantur; sicuti docet D. Thom. in 4. d. 36. quæst. 1. art. 2. in corp.

Nihilominus tenendum omnino est prædictum abusum continere speciale malitiam aduersus fidem in matrimonio datam. Etenim per matrimonium sibi iniucem coniuges corpora tradunt ad solum coniugalem vsum, & generacionem aptum; cui traditioni prædictus abusus contrarius est. Neque obest quod coniuges consentiant, quia eorum consensus nullus est, vt potest procedens à non habentibus potestatem: sicut enim potestatem non habent, vt alteri commisceantur, sic nec ad se indebitè cognoscendum. Quare iuste appellari potest adulterium siquidem est thori coniugalis violatio, nam vt rectè dixit Ambros. relato in cap. nemo tibi. 32. quæst. 4. adulterium non est solum cum aliena peccare coniuge, sed omne quod non habet potestatem coniugij, quod confirmat Aug. in cap. adulterij. 32. q. 7. Atque ita docent Sotus in 4. dist. 31. q. 2. c. 4. ad finem. Petr. de Ledesma de matr. quæst. 49. art. 6. dub. 2. post 1. conclus. Sanch. lib. 9. disp. 18. à n. 3. Basil. Ponce, lib. 10. cap. 11. numero 7. Ioannes de Salas, 1. 2. tract. 1. 3. disputatio 6. sect. 15.

Aduertunt tamen rectè Basil. Ponce, & Sanchez vitium, & idem est de vxore, sic matrimonio abutentem obligatum esse, vt suum peccatum perfecte explicet manifestare cum propria vxore abulum commissum esse. Nam si diceret cum coniugata in genere abusum commississe, plura peccata quam commisit significaret, siquidem ultra violationem fidei sui matrimonij denotaret violationem matrimonij coniugatae, & iniustitiam aduersus eius vitium. Neque hanc impediret, esto adderet fuisse ex consensu proprii viri, cum ipse consentire non possit. Si autem diceret abusum fuisse cum soluta commissum, non explicaret violationem fidei ab vxore factam, cuius ipse particeps fuit. Teneatur ergo declarare cum propria coniuge peccatum commissum esse.

An ratione loci, & temporis impediatur coniuges à debiti petitione, & redditione?

- 1 Illicita est copula coniugalis in loco publico.
- 2 Quid de loco sacro? Remissive respondetur.
- 3 Copula coniugalis non suscipitur velationibus licet.
- 4 Ex consensu utriusque intra bimestre. Secus altero resistente.
- 5 Diebus feriatis processio, vel ieiunij licet, est conveniendum sit ab ea abstinere.
- 6 In diebus petenti obligatus est alter coniux reddere.
- 7 Tempore fluxus menstrui non est mortale debitum petere.
- 8 An sit culpa venialis ex fine petitionis? decidendum est.
- 9 Ex parte reddentis nulla est culpa.
- 10 Tempore pragnationis, si probabile esset periculum abortus, illicita est debiti petitiō, & redditiō. Secus seclusorali periculo, ut committere contingit.
- 11 Idem est si periculum absque receptum semen effundendi.
- 12 Secluso prædicto periculo non est mortale eo tempore reddere, vel petere.
- 13 Quod dictum est de copula tempore menstruo, dicendum est quando habetur post partum, antequam mulier à sanguine purificetur.
- 14 Tempore quo proles lactatur, nulla est obligatio coniugibus abstinendi à debiti petitione.
- 15 Coniux cui debitum petitur in prædictis casibus obligatus est reddere.
- 16 Viroque coniuge amente copula per se illicita est.
- 17 Viro rationis compos potest à viro infano debitum petere.
- 18 Coniux sana mentis per se non tenetur debitum reddere ameniter.

Quod ad locum attinet in confesso est apud omnes illicitam esse copulam coniugalem publicè id est coram aliis, quia esto de facto nemini ruina sit, ex se tamen decet, & honestati aduersatur, occasioneque præbet ad peccandum turpis desiderij, vel saltem delectationis mortalis idoque testatur Sanch. lib. 9. de matrim. disp. 15. num. 1. neminem inuenisse de hac re dubitantem. Quod non solum intelligendum est de copula coniugali, sed de quibuscunque actibus aliis turpibus, ut potè ad Veneream valde incitantibus, sicuti notauit idem Sanch. num. 2.

Si verò de loco sacro scimo sit tract. 1. 1. de immunit. Ecclesie punct. 2. relatis diuersis opinionibus, censui probabilius copulam coniugalem ibidem licitam esse, si alteri coniugum necessaria sit ad vitandum incontinentiæ periculum; eo quòd diu reclusi continentur absque potestate exundi: secus verò si ad prædictum finem necessaria non sit, possitque extra locum sacrum haberi, ut præter ibi relatos docet Coninch. disp. 34. dub. 9. conel. 8. Gaspar Hurtado disp. 10. disp. 4. num. 16. Quæ omnia loco prædicto probauit, neque aliquid nouum addendum occurrit.

Quod ad tempus spectat, variæ difficultates agitari possunt. Prima: An non susceptis velationibus copula coniugalis illicita sit? Cui difficultati disp. præced. punct. 13. §. 5. respondit, per se nullum esse peccatum, eo quòd Concilium Tridentinum verbis indicantibus præceptum, sed consilium vultur.

Secunda: An ante tractatum bimestre concessum ad deliberandum de religionis ingressu liceat? Et nemini est dubium licere, si ex consensu utriusque habeatur, secus verò si aliquis resistat intendens religionem ingredi, quia ius sibi concessum de religionis ingressu violatur, sicuti latius dixi hæc disp. punct. 2. §. 5.

Tertia: An diebus feriatis processio, vel ieiunij liceat prædicta copula? Et nemini est dubium convenientissimum esse prædictis diebus abstinere, ut feruentius possint coniuges orationi, aliisque pijs operibus vacare: cui feruori non leuiter obstat coniugalis vsus ob voluptatem sibi innatam. At cum nullibi sit prohibitus coniugalis vsus, nulla est culpa, si prædictis diebus habeatur. Quippe etsi plures sancti relati à Gratiano 33. quæst. 4. diebus feriatis, & ieiuniorum asserant coniuges à copula debere abstinere, intelligendi sunt ex decencia, & honestate, & ut liberiùs orationi assistant, ut ibidem explicat Glossa, & licet Innocent. Pontifex in cap. proposuisti. 82. disp. vsus fuerit verbo præcepit, ibi: Nam sic Paul. ad Corinth. scribit dicens. Abstinetis vos ad tempus, ut expeditius vacetis orationi, & hoc vitique laicis præcepit. Glossa verbum præcepit pro persuasit, intellexit. Atque ita plurius relatis docet Sanch. lib. 9. disp. 12. à n. 5. Coninch. disp. 34. dub. 9. num. 75. Basili. Ponce, lib. 10. cap. 9. num. 5. Gaspar Hurtado, disp. 10. disp. 3. num. 9.

Ex quo inferendum est, his diebus petenti obligatum esse coniugem reddere sub graui culpa; quia ob illam indecentiam obligatio iustitiæ non suspenditur, ut docuerunt D. Antonin. 3. part. tit. 1. cap. 20. §. 7. Paludan. in 4. d. 2. quæst. 1. art. 1. num. 4. Sanch. dicta. disp. 12. num. 7. Coninch. num. 75. & alij apud ipsos.

Quæ dicta sunt de diebus feriatis à fortiori procedunt de illo die, quo sacra Eucharistia recepta, vel recipienda est, uti latius dixi tract. de Euchar. punct. 13. & videri potest Sanch. lib. 9. disp. 13. per totam.

Quarta: An tempore quo femina patitur fluxum menstruum licita sit debiti petitiō, & redditiō? Duplex est dubitandi ratio Prima ex parte prolis, quæ si eo tempore concipiatur exponitur periculo nascendi leprosa, vel menstrua. Secunda ex parte seminis, quòd videtur in vanum effundi, cum raro, vel nunquam eo tempore apta sit mulier conceptioni. Ob quas rationes plures Doctores, ut videtur est apud Sanch. lib. 9. disp. 21. à num. 1. censent illicitam esse debiti petitionem, saltem sub veniali culpa. Ceterum verius existimo culpam mortalem non esse eo tempore debitum petere; quia ex iure positivo nulla stat prohibitio. Ex iure autem naturali non apparet grauis indecentia in eo coitu: Neque enim coniuges tenentur à copula abstinere, quoties generatio subsequenda non est; alias senes, & steriles non se cognoscere possent: damnum autem, quòd proli sublequi potest timendum non est, ut potè fere nunquam contingens, & esto aliquando contingeret, melius est proli esse lepra infectam, quam non esse. Si autem ille coitus tunc non haberetur, fortè postmodum non esset generatio, aut non esset eadem, ergo ex nullo capite copula illa mortalem culpam constituere potest. Atque ita docet plurius relatis Sanch. lib. 9. disp. 21. num. 7. iuncto num. 5. Gaspar Hurtado disp. 10. disp. 3. num. 10. Basili. Ponce, lib. 10. cap. 14. num. 5. & c. Coninch. disputatio 34. dub. 9. numero 76.

An verò culpa venialis sit eo tempore debitum petere? Ex fine petitionis decidendum est. Si enim ob vitandum in te, vel in altero coniuge incontinentiam, vel aliquod dissidium, aut rixam sedandam, amoremque coniugalem fouendum ducatur, nulla erit culpa, ut estè Sanch. d. disp. 21. num. 5. & 7. Basili. num. 5. Hurtado difficult. 3. num. 10. Azor. 1. lib. 3. cap. 3. 1. quæst. 13. At si prædictos fines, vel similes secludas, & gratia voluptatis percipiendæ debitum eo tempore exigas, culpam venialem committes, sicuti docent prædicti Doctores, partim quia ille accessus indecentiam continet, & animum indicat nimis voluptati debitum: partim quia femina eo tempore conceptioni inepta est, præcipuisque finis coniugalis copulæ, qui est prolis generatio frustraneus redditur.

Illud verò certum existimo ex parte reddentis nullam esse culpam debitum sic petitiū reddere, quia ea redditiō honestissimum finem habet, nempe obligationi ex iustitia satisfacere, ob quam tollitur indecentia, quæ in eo actu interuenire possit, sicuti contingit, cum ob periculum incontinentiæ vitandæ ea copula habeatur. Atque ita verius est non solum posse feminam viro petenti debitum reddere, sed esse obligatam, si ipse vir seriu, & constanter petat, ut bene aliis relatis docet Sanch. dicta. disp. 1. num. 16. Coninch. d. hb. 9. conel. 2.

Prædictæ quæstioni proxima est quinta, An tempore pragnationis licitum sit coniugibus petere, redderèque debitum? Et quidem si probabile esset periculum abortus fortis animari omnes conveniunt illicitam esse petitionem, & redditionem, neque honestandam ob vitandum incontinentiæ periculum, cui aliis viis succurri potest: vita enim innocentis prædicto periculo preferenda est. Verum ut rectè aduertit Sanch. lib. 9. disputat. 22. numero 1. Coninch. disputat. 34. dub. 9. conel. 3. Gaspar Hurtado disp. 10. difficult. 3. Basili. Ponce, lib. 10. cap. 14. n. 7. raro vel nunquam prædictum contingit periculum, idèoque timendum non est, neque ob illud vsu iuris sibi debiti priuandum.

Grauius periculum est receptum semen effundendi, & materiam incipientem coagulari dissipandi, si immediatè post conceptionem coniux cognoscatur. Sed neque in isto casu accessus ad coniugem censendus est moralis, ut rectè Angel. verbo Debitum num. 3. Syluest. ibidem quæst. 5. Sanch. d. disp. 22. num. 1. Coninch. conel. 3. Gaspar Hurtado difficult. 3. numero 12. Quippe prædictum periculum non est morale, cum raro, vel nunquam contingat; eo quòd post conceptionem matrix omnino claudatur, neque ob irritationem coitus præsumenda est aperitio. Neque casus euenire potest, in quo coniuges cognoscere possint prædictum periculum subesse. Præterquam quòd dissipatio illius materiæ cum præter intentionem eueniat, non est tanti momenti, ut ob id coniuges iure se cognoscendi priuari debeant.

Secluso autem prædicto periculo omnes Doctores supra relati testantur non esse mortale eo tempore petere, vel reddere debitum, quia iuris positivi nulla stat prohibitio; ex iure autem naturali etsi videatur aliqua indecentia copulam habere tempore quo mulier conceptioni inepta est. At cum matris monium

monium non solum ad proles generationem, sed ad concupiscentiam mitigationem sit institutum, optimè ob prædictum finem copula habetur. Quapropter si petens debitum prædicto sine sedandi concupiscentiam, vel alio simili ducatur non solum culpam mortalem, sed etiam venialem vitabit. Neque his obstat quod coniux eo tempore incepta sit conceptioni, & semen suo sine principali priuatur, quia per accidens id contingit ob prægnationem, non ex modo concubitus, quod ad peccandum necessarium erat.

13 Si autem copula habeatur immediatè post partum, antequam mulier à sanguine purificata sit, existimo idem esse dicendum ac de coniuge menstruatâ; quia in utroque casu est quedam indecentia, & nimia voluptatis signum. Quare nisi ad vitandum incontinentiæ periculum, sedandam que rixam vel discordiam copula habeatur, veniale peccatum erit. Secus, verò si aliquo ex prædictis finibus ducatur, sic Basili. Ponce, dicto cap. 14. num. 8.

14 Illud certius tempore, quo proles lactatur nullam esse obligationem coniugibus abstinenti à debiti petitione: esse enim intolerabile iugum, & ferè impossibile coniuges simul habitantes tamdiu abstinere; præcipuè cum proli, quæ lactatur nullum damnum immincat, nec foetui concipiendo, ut experientia testatur. Quod si ex concepto foetu agnoscerent coniuges vbera esse sicanda, & ex alia parte carerent diuitiis, quibus possent prolem alteri lactandam tradere, adhuc credit Sanch. & rectè d. disp. 22. num. 15. non esse obligatum virum abstinere à debiti petitione sibi moraliter impossibili; eo quod proli succurri potest, vel illam exponendo, vel ex elemosynis alendo, ac si mater obiret.

15 Pro certo tamen habendum est in prædictis casibus huius questionis, coniugem cui debitum petitur obligatum esse reddere; quia esto petens aliquam culpam venialem committat exigendo ob defectum recti finis: at reddens ab ea culpa immunis est, cum recto sine ducatur satisfaciendi obligationi ex iustitia debita, sicuti aduertit Coninch. Sanch. Gaspar Hurt. loc. alleg.

16 Sexta quæstio: An tempore amentia licita sit petitio, & redditio debiti? Breuiter respondeo utroque coniuge amente copula per se illicita est, ob periculum malæ educationis proli, per accidens tamen à peccato excusatur, quia libertate carent, ideòque separandi sunt, ne se carnaliter cognoscant. Qui verò eos ad coitum excitat sine dubio mortale committeret ob damnum, quod proli sequitur carendo parentibus, qui eam instruere possint: sic Ludouic. Lopez, 2. part. instruct. capite 52. ad finem. Petr. de Ledesma. quæst. 58. artic. 3. dub. 2. Sanchez disputatio 23. numero 5. Basili. Ponce, lib. 10. cap. 14. in fine. Coninch. disputatio 34. dubit. 9. conclus. 6. Idem est si coniux sit furiosa, & non sterilis, quia adest periculum suffocandi prolem. Secus verò si aliqua ex prædictis conditionibus cesserit, & vir sit sui compos; quia cessat periculum abortus, malæque educationis proli, cum habeat parentem, qui eam commode poterit educare, uti nuper relati docuerunt.

17 Illud certius vxorem rationis compotem posse à viro infano debitum petere, quia petit copulam sibi debitam, à qua ob defectum iudicij in altero coniuge, priuari non debet. Quod adeò verum est, ut etiam à debiti periculum. Quod infans extra vas seminet, non tenetur coniux sanæ mentis à debiti petitione abstinere, quia illa effusio est præter eius intentionem, neque illi vitæ suo iure vtenti tribuenda est. Sicuti docuit Sorus in 4. d. 34. quæst. vnicæ. art. 4. ad finem corp. Petr. de Ledesma. quæst. 58. artic. 3. dub. 2. in solut. ad 3. Henriq. lib. 11. cap. 15. num. 4. & 10. Sanch. disp. 23. num. 7. Coninch. dub. 9. concl. 6. num. 9.

18 Coniux verò sanæ mentis per se non tenetur debitum reddere amenti petenti, quia ea petitio non est vñs dominij, cum non sit humana, & rationalis. Per accidens tamen obligari potest ad grauiora mala vitanda: sic Sanch. dicta disp. 23. num. 10. Coninch. num. 79. Quod si redditio debiti amenti nocua sit, pensanda est qualitas damni, ut inde colligitur, an sub graui, vel sub veniali culpa debeat coniux sanæ mentis à redditione abstinere? uti notauit Basili. Ponce, lib. 10. cap. 14. in fine.

§. V.

An ratione cognitionis spiritualis priuentur coniuges debiti petitione, & redditione?

- 1 Cognatio spiritualis matrimonio superueniens, impedit debiti petitionem, & qualiter?
- 2 Extenditur prædicta doctrina ad paritum.
- 3 Si extra necessitatem proles communis, vel alterius coniugis baptizetur, leuetur à sacro fonte, coniux huius culpa immunis debitum exigere potest.
- 4 Prædictum munus culpabiliter exercens debitum nequit petere secundum communem sententiam.

5 Verior est qua negat se delinquentem priuatum esse debiti petitione.

Cognatio spiritualis, quæ ex Baptismo, vel Confirmatione nascitur superuenit matrimonio potest, ut si parens prolem alterius coniugis ex alio matrimonio, vel ex presenti habitam baptizet, vel de sacro fonte leuet, aut in confirmatione teneat. Si igitur hoc fiat ex necessitate, quia non adest alius qui id præstet, nullatenus impedimento est petendi, vel reddendi debitum, ut videtur expressè decium in cap. ad limina, 30. quæst. 1.

Et licet hic Textus solum de baptizante loquatur, communiter Doctores extendunt ad Patritium tam in baptismo, quam in confirmatione, & merito; cum ratio ob quam in baptismo excusatur impedimentum, est, quia nulla committitur culpa; at leuans de sacro fonte, vel in confirmatione teneans, cum non adest alius, nullam culpam committit, sed munus ab Ecclesia statutum præstat. Non igitur vllum impedimentum petendi, reddendique debitum contrahere debet, ut ex communi sententia firmat Sanch. lib. 9. disp. 26. num. 3. tamen contra sententiam Henriq. lib. 11. cap. 15. num. 15. Petr. de Ledesma. quæst. 66. art. 1. dub. 1. in princ. Basili. Ponce, lib. 10. cap. 6. num. 6. Et idem est quando abique vlla culpa hoc munus à coniuge præstitum fuisse; eo quod ignorantiam iniuicibilem haberet prædictum baptizatum esse suum, vxoris sue filium, quia hoc impedimentum, & prohibitio petendi debitum, cum poena sit, culpam exigit; ut tradit tanquam omnino certum Coninch. disp. 34. dub. 8. in princ. Azor. 1. 3. lib. 3. cap. 31. q. 10. difficult. 3. Basili. Ponce, lib. 10. cap. 6. num. 9. & colligitur ex cap. si vir de cognat. spirituali. Quinimo si factum fuit cum ignorantia huius legis prohibentis, & interdicentis contagibus prædictum officium, cessat impedimentum ob eandem rationem, quia cessat culpa, ut pluribus firmat Basili. dicto cap. 6. num. 8. Quod aliqui extendunt non solum ad ignorantiam prohibitionis, sed etiam ad ignorantiam huius poenæ, sub qua est prohibitio facta, ut reuertit Basili. num. 12.

Si verò ab vno coniuge extra necessitatem, atque adeò culpabiliter proles communis, vel alterius coniugis baptizetur, leuetur à sacro fonte, aut in confirmatione teneat, coniux qui huius culpæ particeps non est, debitum exigere potest, quod illi necessariò est reddendum, ut ex omnium sententia testatur Coninch. disp. 34. dub. 8. num. 84.

Quocirca difficultas est, An culpabiliter exercens prædictum munus à debiti petitione arceatur, ita vt si vterque coniux culpabiles existant, neuter possit debitum petere, neque vlla sit illi obligatio reddendi? Affirmat communis sententia teste Sanch. lib. 9. disp. 26. num. 6. Gutier. de matr. cap. 100. num. 6. Mouetur ex Textu in cap. peruenit. & cap. si quis 30. quæst. 1. vbi coniuges prædicto impedimento ligati iubentur separari. Secundò in cap. nosse eadem causa, & quæst. dicitur non esse separandos coniuges, si vtriusque consensu impedimentum non acciderit: tacitè indicans si vtriusque consensu contigisset separandos esse. Tertio in cap. ad limina excusat Textus à prædicto impedimento coniugem, qui in necessitate proprium filium baptizatur, quia laudabiliter fecit: at qui extra necessitatem baptizasset nullam excusationis causam haberet. Quarto in cap. si vir de cognat. spirituali, multo citius vxoris filium in baptismo suscipiens non separatur à coniuge, ne ei fraus patrocinetur, at negata ei potestatis petendi, & concessa obligationi reddendi nullatenus fraus patrocinetur. Ergo asserendum est sic delinquentem iure exigendi debitum priuatum esse.

Ceterum etsi prædicta sententia communis sit, verior est qua negat sic delinquentem priuatum esse debiti petitione, ut tradit Glossa in cap. 2. de cognat. spirit. verbo Debitum. Et ibi Anchar. Præposit. & Cardinal. Durand. in 4. d. 42. quæst. 1. art. 3. Suarez. 3. de Sacram. quæst. 67. art. 8. §. penult. Coninch. disp. 34. dub. 8. num. 69. Basili. Ponce ex parte, lib. 10. cap. 6. num. 4. Gaspar Hurtado disp. 10. difficult. 6. num. 24. Mouetur, quia hæc grauissima poena nullo iure aperta statuta est, ut constabit ex solutione Textum qui num. præcedenti referuntur. Quinimo ex aliis Textibus contrarium manifestè colligitur, ergo inducenda non est. Minorem in qua est tota difficultas sic probò. Nam Textus in cap. peruenit loquitur de feminis, quæ ante contractum matrimonium filios in concubinato susceptos leuauerunt, quas mirum non est vt à vitis separarentur, cum eorum coniugium nullum sit. Eandem explicationem habet Textus in cap. si quis filiastrum, ac proinde hi Textus ad rem non faciunt. Et esto intelligendi sint de impedimento post matrimonium contracto correcti censendi sunt per Textum in cap. nosse. Cap. de eo. Cap. ad limina eadem causa, & quæst. Et cap. si vir de cognat. spirituali: Ex reliquis verò Textibus licet Nosse, Ad limina 30. quæst. 1. Ex Textu in cap. si vir de cognat. spirit. solum à contrario sensu argumentum sit, quod in iure firmum non est, maxime in poenis extendendis: sæpè namque Pontifices sua responsa cum limitatione proferunt, specialèque rationem afferunt, non vt indicent, ea limitatione, aut ratione deficiente contrarium esse.

pro lege habendum; sed ut interrogatis plenè, & perfectè satisfaciatur. Non igitur ex Textibus in contrarium relatis colligi potest, sic delinquentem iure petendi debitum priuationem esse. At probemus alius Textibus expressè ei permitti. Nam Textus in cap. de eo. 5. 30. quæst. 1. dicitur. Si autem coniuges legitimi unus aut ambo in adulterio fuerint, ut solum sum de fonte susceperit, si inuicem permanere uoluerint bonum est (hoc est si uoluerint manere continentiam seruantes) sua autem gratia penitentia insidiatori iniungatur, & simul maneat. Si igitur decidit Textus, quod simul permaneat, sine dubio poterunt debitum exigere, aliàs separandi essent, ne periculo incontinentiæ essent expositi. At apertius doctrina conuincitur ex capite si uir de cognat. spirit. ubi Pontifex inquit siue ex ignorantia, siue ex malitia id fecerint, non sunt ab iniuriam separandi, nec alteri alteri debitum debet subtrahere, nisi ad continentiam seruandam possint induci, quia si ex ignorantia factum est, eos ignorantia excusare videtur, si ex malitia, eos sua fraus non debet patrocinari, uel dolus. Ngantada sunt uerba, non sunt ab iniuriam separandi: item neque alteri debet debitum subtrahere, quibus manifestè indicatur utramque retinere ius exigendi, aliàs possent debitum sibi subtrahere. Item uoluit Pontifex prouidere malitiæ, quia aliqui proprios filios & sacro fonte leuabant, ut à coniugibus separarentur ob impedimentum, quod censetur contractum ex cap. penitent. Et cap. si quis filium; & loco impedimenti iubet gratiam eis peccati tunc iniungi, idè quæ eos quoad mutam habitationem, petitionem, redditionem, quæ debiti æquales faciunt, qui ignorantes filios è sacro fonte susceperint, quos ex omnium sententia constat debiti petitione priuatos non esse. Ergo asserendum est probabilius esse, & mihi certam cognationem spirituales matrimonio superuenientem non prætare coniugibus impedimentum petendi, reddendique debitum.

§. VI.

An ob affinitatem matrimonio superuenientem impediantur coniuges à debiti petitione, & redditione?

- 1 Affinitas matrimonio superueniens extenditur secundum aliquos ad quartum gradum quoad debiti petendi priuationem.
- 2 Verius est spectato Trident. non extendi ultra secundum gradum.
- 3 Qualiter incestuosus à prædicta pena excusetur?
- 4 Aliquando priuatus debiti petitione permitti potest debitum petere.
- 5 Impetrata dispensatione impedimenti recuperat incestuosus integrum ius petendi.
- 6 Innocens ab incestuoso debitum petere potest, illique est reddendum.
- 7 Incestuosus inique petenti non est coniux innocens obligatus reddere, est possit.

Affinitas matrimonio superueniens orta ex incestuosa copula cum coniugis consanguineis ad minus in primo, & secundo gradu impedit debiti petitionem, ut colligitur ex capite transmissa. Cap. tua fraternitatis, de eo qui cognouit consanguin. Et capite si quis uiduum. Et alius, 3. quæst. 7. An autem hæc affinitas, & impedimentum oriatur ex copula cum consanguineis coniugis in tertio, vel quarto gradu? difficultate non caret: eo quod antiquo iure, & matrimonium contrahendum impedit, & post contractum prohibebat debiti petitionem. At Conc. Trident. sess. 24. cap. 4. statuit, ne prædicta affinitas matrimonium contrahendum impeditet ultra secundum gradum, de priuatione autem debiti nec uerbum fecit. Cum ergo à iure antiquo reodendum non sit, nisi quatenus iure nouo expressum fuerit & in iure nouo nulla quoad debiti petitionem restrictio inueniatur, conuincit uidebatur vsque ad quartum gradum extendi. Atque ita affirmat Paul. Comitoli lib. 1. respons. moral. quæst. 138. & alij relati à Sanchi lib. 7. dict. 15.

Ceterum uerius est restricta affinitate ad secundum gradum quoad matrimonium contrahendum, eo ipso restringi quoad priuationem petendi debitum, quia priuatio exigendi debitum imponitur in penam copulæ incestuosæ. At sublato impedimento contrahendi matrimonium ob copulam cum consanguineis in tertio, vel quarto gradu, ea copula non est censenda incestuosa; quia non est censenda cum affinitate habita; sicuti non censetur consanguinitas, qui sunt extra quartum gradum; eo quod extra illum non est impedimentum matrimonij contrahendi. Atque ita docent pluribus relatis Sanchi lib. 9. disp. 27. n. 14. Gutierr. lib. 1. canon. qq. c. 23. num. 21. Et de matrim. cap. 99. in fine. Henriq. lib. 1. c. 15. Basili. Ponce, lib. 7. cap. 33. in fine, decimumque refert à sacra Concilij congregatione.

Excusatur incestuosus à prædicta pena, si ignorauit esse de Eord. Castro. Sum. Mor. Pars V.

consanguineam suæ coniugis ad quam accessit, quia eo casu excusatur ab incestu, ac proinde à pena ob incestum imposita, uti expressè colligitur ex cap. 1. de eo qui cognouit consanguineam, & c. Et tradit Sotus in 4. d. 37. quæst. unica, art. 2. Victoria de matrim. 200. Rodrig. 2. l. i. i. i. cap. 2. 43. concl. 1. Sauch. lib. 7. disp. 15. & lib. 9. disp. 32. n. 47. Layman. lib. 4. sum. tract. 10. 3. part. cap. 1. n. 14. Deinde excusatur si per vim fuit coactus ob eandem rationem, quia immunis est à culpa; iuxta cap. discretionem de eo qui cognouit, & c. Quinimo non uidetur improbabile si metu cadeute in constantem uirum ea copula habita sit incestuosum retinere ius petendi debitum. Nam cum hæc pena iure Ecclesiastico inducta sit, credendum non est peccanti ita coactè impositam esse, ait Sotus d. ar. 2. Basili. lib. 10. cap. 7. num. 6. Et probabile censet Sanchi lib. 9. disp. 31. num. 4. Layman. dicto cap. 1. n. 14. Illa uero excusatio, quam tradit Syluest. uerbo Luxuria, q. 4. dicto 2. Angel. uerbo, Incestus num. 4. Saa, uerbo Matrimonij impedimenta diuinentis, num. 1. nempe si incestus fuit occultus, nullatenus est admittenda: tam quia ex nullo Textu colligitur. Tam quia raro hoc impedimentum à coniugibus contraheretur, si oporteret incestum publicum esse. Atque adeo ex incestu occulto nasci prædictum impedimentum docuit Glossa in cap. qui dormierit, uerbo neutrum 32. quæst. 7. Gutierr. lib. 1. canon. qq. cap. 2. num. 8. Sanchi lib. 7. disp. 15. n. 13. & lib. 9. disp. 27. n. 2. Neque sententia Iudicis requiritur, ut bene Sanchi. lib. 9. disp. 30. num. 2. Et Layman. d. cap. 1. num. 15.

Verum esto incestuosus priuatus sit debiti petitione; aliquando tamen permitti potest ea debiti peticio, uidelicet si credat comparem sui delicti grauem suspensionem concepturam; eo quod à debito petendo abstinere. Neque enim credendum est legem Ecclesiasticam cum graui honoris iactura obligare. Quod præsertim in vxoris incestu locum habere potest, ut bene notauit Layman. loco nuper relato. Deinde in gratiam coniugis innocentis permitti aliquando posse incestuoso debiti tacitam petitionem restantur Sotus in 4. d. 37. quæst. unica, art. 2. post 2. conclus. Gutierr. lib. 1. canon. qq. cap. 2. num. 9. Sanchi pluribus relatis, lib. 9. disp. 7. num. 1. Si enim vxor cogeretur semper debitum petere onerosum illi matrimonium esset, & periculo incontinentiæ exponeretur, crederetque posset se minus à viro diligere.

Illud uero est certum, impetrata dispensatione prædicti impedimenti integrè incestuosum recuperare ius petendi debitum, ac si nunquam affinitatem contraxisset, neque ad hanc impetrationem consensus innocentis requiritur, ut optimè aduertit Sanchi. lib. 9. disputat. 6. num. 10. Quam dispensationem concedere posse Episcopum saltem ex consuetudine restantur Sanchi. lib. 8. disp. 12. num. 4. Valen. disp. 10. q. 1. part. 5. Henriq. lib. 2. cap. 2. num. 9. Layman. lib. 5. tract. 10. 3. part. cap. 1. num. 15. & alij plures apud ipsos. Ex priuilegio autem Sedis Apostolicæ Superiores Societatis, & quibus ipsi commiserint eam concedere possunt, uti constat ex priuilegiis Societatis, uerbo Dispensatio.

Quod ad innocentem attinet, dubitate nemo potest posse ab incestuoso debitum petere, illique necessariò esse reddendum, quia sine culpa priuati non debet iure sibi debito ut haberet cap. discretionem, de eo qui cognouit consanguineam, Affinitas namque post matrimonium inique contracta illi nocere non debet, qui iniquitatis participes non fuit, ut decidit cap. tua fraternitatis eodem tit.

An autem possit, vel teneatur incestuosus inique petenti reddere? difficultate non caret, uerius cenfeo nullam illi esse obligationem reddendi, tamen reddere possit. Priorem partem docuit Glossa in cap. Nosse, 30. quæst. 1. uerbo de fraudentur. Conaruu. 4. decret. 2. part. cap. 7. §. 2. num. 5. Gutierr. lib. 1. canon. quæst. cap. 23. num. 6. Sanchi plures referens, lib. 9. disp. 6. n. 8. eo quod incestuosus peticio nulla sit, ut potè qui priuatus est iure petendi. Nulla igitur in iustitia committitur, si eius petitionem repellas. Argum. Textus in leg. si pupillus. 127. ff. de uerbor. obligat. Et licet aliquando eius petitioni annuas, non obinde obligatus es deinceps reddere; quia priuati quam incestuosus habet petendi debitum non est facta in tui fauorem, sed in penam delicti commissi, idè quæ nequit ob tui confessionem tolli, sicuti bene notauit Sanchi. lib. 9. disp. 6. num. 9.

Secunda pars conclusionis, scilicet te posse reddere difficilius est, eo quod uidearis cooperari inique actioni petentis; si tamen consideretur nulla est iniqua actioni cooperatio; quippe illa copula coniugalis secundum se illicita non est, sed solum quatenus petitur ab incestuoso: at petitioni incestuosi non cooperaris formaliter, siquidem illum ad petendum non incitasti, sed solum cooperaris copulæ petite. Ergo nulla in malitiam cooperatio adest. Ex alia autem parte delictum incestuositate grauare non debet, ut dicitur cap. transmissa cap. tua de eo qui cognouit consanguin. Ergo atque debes liber esse ad petendum, & reddendum ac si delictum commissum non esset. Atque ita docet Ledesma. 2. part. 4. q. 60. art. 4. post prime. Sanchi. lib. 9. disp. 6. num. 11. Layman. lib. 5. tract. 10. 3. part. cap. 1. num. 15.

§. VII.

Qualiter voto castitatis emisso ante, vel post matrimonium impediatur coniugis à petitione redditioneque debiti?

1. *Astrictus castitatis voto peccat mortaliter matrimonium contrahens.*
2. *Contracto matrimonio abstinere debet à debiti petitione. Nec reddere debet priori bimestri.*
3. *Religionem ingredi affirmant plures esse obligatum.*
4. *Verius est obligatum non esse.*
5. *Consummato matrimonio tenetur coniux castitatem vouens reddere petenti, & mortuâ uxore castitatem seruare.*
6. *Si votum castitatis emissum sit matrimonio contracto ex licentia coniugis nec petere, nec reddere potest.*
7. *Si emissum sit nesciente coniuge, etsi aliqui censent inuvalidum esse, verius est prædictum votum valere.*
8. *Satisfit opposita rationi.*
9. *Qui castitatem vouet diuortio legitime facto, non potest coniugi adultera reconciliari.*

1. **P**RO certo habendum est astrictum castitatis voto peccare mortaliter contrahendo matrimonium, tamen si animum habeat ingrediendi religionem ante consummationem. Tum quia manifestissimo periculo exponitur intentum non exequendi. Tum quia coniugem decipit ea intentione contrahendo, quæ si manifestata sibi esset, verosimilius est non contracturum.

2. Contracto matrimonio abstinere omnino debet à debiti petitione, quousque dispensationem obtineat, quia id præstare potest absque coniugis iniuria. Reddere autem priori bimestri nequit, quia eo tempore in fauorem religionis non astringuntur coniuges ad reddendum, maxime si de religione assumenda cogitauerint. At votum obligat ad castitatem seruandam, quoties seruati potest.

3. **Q**uæstionem habet, An Religionem ingredi teneatur? Affirmat D. Thom. in 4. d. 38. quæst. 1. art. 3. quæst. 2. ad 3. Syluest. verbo *Matrimonium* 7. quæst. 5. dicto 2. Nauarr. cap. 22. num. 73. Ioann. Azor. tom. 1. lib. 1. cap. 21. quæst. 2. & alij plures. Mouentur, quia Religio est vitæ medium, quod eo casu habet vt castitatem seruet. Nec mirum est, quod obligetur exequi medium ita arduum, & difficile pro castitate promissa seruanda, cum ipse contrahens indebitè matrimonium in eas se angustias coniecerit.

4. Verius tamen est obligatum non esse Religionem ingredi, tamen si votum emiserit post matrimonium contractum ante illius consummationem, nisi forte tempore emissionis voti cogitauerit nullum aliud superesse medium exequendi votum præter Religionis ingressum. Quia non est censendus se velle obligare pro voti executione ad assumendum medium, quod difficilius est ipsa re promissa. Secus est quando tempore emissionis voti agnoscerit nullum aliud superesse remedium voti exequendi, quia eo casu, qui rarus est censetur medium tacite promitti, ne iustitia promissio sit. Atque ita docent Sorus in 4. d. 38. quæst. 1. art. 1. §. quid autem. Henricus lib. 12. cap. 2. num. 8. Saa. verbo *Matrimonium de impediment. diriment. num. 3.* Lessius lib. 2. de iustit. cap. 46. dub. 5. num. 52. Coninch. disp. 34. dub. 5. num. 51. Sanch. lib. 9. disp. 34. n. 3. Basil. Ponce. lib. 10. cap. 5. num. 12. Galpar Hurtado, disp. 10. difficult. 8. num. 33. Layman. lib. 5. tract. 10. 3. p. cap. 1. num. 11. & colligitur aperte ex extraneis. Ioann. XXI. *Antiqua de voto*, vbi Pontifex decernit eum, qui post contractum matrimonium ante consummationem insignitus fuit Sacris non esse obligatum Religionem ingredi, præsumit enim Pontifex non habuisse intentionem se obligandi ad medium ita arduum, & difficile.

5. Consummato verò matrimonio, siue cum peccato, siue absque illo tenetur coniux castitatem vouens reddere petenti debitum, quoties ipsi fuerit rationabiliter petitum, quia nequit priuare coniugem iure ex iustitia per matrimonium quæsico: & colligitur manifestè ex cap. quidam, cap. placet de conuers. coniugator. & vt certum docet Basil. Ponce, lib. 10. cap. 5. num. 6. Verum mortuâ coniuge, vel ipsâ adulterium committente, cum in his euentibus seruare castitatem possit, sine dubio voto astringitur, vt ex omnium sententia tradit Coninch. disp. 34. dub. 5. num. 57. Lessius lib. 2. cap. 41. num. 53. Paul. Layman. lib. 5. tract. 10. 3. part. cap. 1. num. 1.

6. Quod si votum emissum sit post matrimonium subdistingendum est, si sit emissum ex licentia coniugis nec petere, nec reddere potest, quia consentiens tacite iur, quod habebat petendi, cessit. Et idem est, si ex communi consensu castitatem vouerunt, neuter potest petere, aut reddere, sed sunt thoro separandi, vt bene notat Lessius lib. 2. de iustit. cap. 40. dub. 15. & cap. 41. dub. 6. Coninch. disputat. 34. dub. 6. in fine, numero 39. & in fine numero 53. Basil. Ponce,

lib. 10. cap. 5. num. 20. Layman. lib. 5. tract. 10. 3. part. capite 1. num. 12.

At si votum emissum sit nesciente, vel non consentiente coniuge, etsi D. Thom. in 4. d. 32. quæst. unica art. 4. ad 3. Paludan. ibi disp. 38. quæst. 3. art. 5. conclus. 4. in fine. Petr. de Soto sect. 16. de matr. §. ult. & alij censent prædictum votum castitatis inuvalidum esse, eo quod coniux se obligare non possit ad debitum non reddendum, vt de se constat, neque etiam ad non petendum, cum cedat in non leue coniugis grauen, quæ semper petere obligaretur, suspicionemque præberet coniugi vel odij, vel defectus, ob quas rationes superius diximus, probabile esse astrictum impedimento affinitatis petere aliquando posse. At licet verius est, & ferè certum validum esse prædictum votum, vt docent alij relatis Henricus lib. 11. cap. 15. num. 8. Nauarr. cap. 12. num. 60. Lessius, lib. 2. c. 40. num. 99. Sanch. lib. 9. disp. 35. num. 25. Coninch. disp. 34. dub. 6. num. 49. Basil. Ponce, lib. 10. cap. 5. num. 16. Layman, lib. 5. tract. 10. 3. part. cap. 1. num. 12. Et colligitur aperte ex cap. quidam. Cap. placet de conuers. coniugator. Etenim coniux vult se voto castitatis astringi, quæ absque præiudicio alterius coniugis obseruari potest. At coniux matrimonij lege ad petendum debitum non astringitur, & commisso adulterio ab alio coniuge neque ad reddendum. Ergo ad hæc omnia voto castitatis obligari potest.

Neque obstat ratio in contrarium adducta, ob quam Victoria in sum. num. 293. Syluest. verbo *Matrimonium* 7. quæst. 5. dicto 4. Angel. lib. 1. num. 4. Rosell. verbo *Impedimentum imped. dim. 4. num. 7.* Et alij plures relati à Sanch. lib. 9. disp. 7. num. 4. quibus adheret Layman. lib. 5. tract. 10. 3. part. cap. 1. numero 11. censent sic voto castitatis astrictum posse petere debitum, quoties alteri coniugi eius votum onerosum sit, vel periculum incontinentiæ habeat, eo quod ab ipso debitum non petatur. Nam vt rectè inquit Coninch. disput. 34. dub. 6. num. 47. non tenetur coniux vitare quicquid in alio coniuge molestum sit; aliàs non tenebitur breues peregrinationes promissas facere, neque aliqua negotia expedire, si id credit aliquantulum molestum esse coniugi, ea enim molesta sibi impurari debet, à qua facile se liberare potest, debitum saltem tacite petendo. Et eadem ratione periculo incontinentiæ occurrere potest. Quod si nolit coniugem ex malitia peccare, & vouentem obligatum non esse aduersus suum votum procedere, vt prædictæ incontinentiæ consulat. Nam si vouens simul cum coniuge habitans ob vitandum periculum propriæ incontinentiæ quod necessariò futurum est, non potest debitum petere, à fortiori nec poterit ob vitandum periculum incontinentiæ coniugis, cum magis periculo proprio, quam alieno prospicere debeat. Aliàs si vterque ex mutuo consensu castitatem vouerint, possit vnusquisque ob alterius incontinentiæ periculum debitum petere, quod nemo concedet. Neque est simile de impedimento affinitatis contracto: hoc enim non potest coniux alteri manifestare, quia esset manifestare propriam turpitudinem, & alienam; ideoque si nunquam petat debitum, occasionem præbet concipiendi vel se coniugem impeditum esse, vel odium, aut despectum haberi. At votum absque vilo incommodo manifestare coniugi potest. Quo manifestato cessat occasio iniquæ suspitionis, ad quam manifestationem reputo esse vouentem obligatum. Quinimo credo ob periculum incontinentiæ obligari dispensationem illius voti petere, vt rectè Coninch. num. 52.

At, voto perseverante non probo sententiam Sanchez lib. 9. disputat. 35. numero 28. afferentis prædictum votum castitatis non impedire, quin vouens coniugi adglittere reconcilietur, illique debitum reddat, eo quod nunquam fuerit factum de debito non reddendo, sed non petendo. Quippe censendum est factum iuxta præsentem statum, in quo nequaquam obligari poterat ad non reddendum. Hæc inquam sententia mihi nullo modo probatur, aliàs sic vouens absolute castitatem posset mortuâ coniuge aliud matrimonium inire, quod Sanch. non concedit. Signum ergo est sub voto comprehendisse eam castitatem, quam sine præiudicio coniugis præstare posset, atque adeo obligari eum ad non petendum debitum, tum ad non reddendum, quando licitè abstinere à redditione potest, tum ad non contrahendum matrimonium coniuge mortuâ, vt rectè tradit Coninch. dicta disputat. 34. dub. 6. num. 50. Basil. Ponce, lib. 10. cap. 5. numero 19.

§. VIII.

Qualiter votum non contrahendi matrimonium, sacros Ordines suscipiendi, Religionemve ingrediendi impediatur debiti petitionem & redditionem?

1. *Vouens matrimonium non contrahere peccat non solum contrahens, sed consummans.*
2. *Vouens sacros Ordines peccat graviter matrimonium contrahendo.*

Astrictus

- 3 *Astrictus religionis voto peccat matrimonium contrahens, etsi animum habeat ante consummationem Religionem ingrediendi.*
- 4 *Quid si ex mutuo consensu coniuges Religionem voueant ante consummatum matrimonium.*
- 5 *Si post consummatum matrimonium Religionem ex mutuo consensu voueat, nemo tenetur ingredi, alio non ingrediendi.*

1 **V**ouens matrimonium non contrahere peccat grauius matrimonium contrahendo, an verò peccet illud consummans? Alij affirmant, alij negant, vt videre est apud Sanch. lib. 9. disp. 34. à n. 6. Verius existimo peccatum, si non constet expresse voluisse ad solum contractum se obligare, eo quòd vouens à matrimonio abstinere præcipue vouere censetur abstinere à copula, quæ matrimonio annexa est, cum ex affectu castitatis illud votum emisit. Neque his obstat, quod iurans contrahere matrimonium satisfaciat iuramento matrimonium contrahendo, tamen illud non consummat; quia matrimonij contractus imbitum in se habet conditionem, nisi meliorem statum elegero, at abstinentia à matrimonio potius imbit conditionem abstinenti à copula quam econtrari; eoque videtur vtrumque sub voto comprehensibile. Atque ita docet Ioann. Azor. 1. 1. lib. 11. cap. 2. 1. quæst. 7. Basili. Ponce, lib. 10. cap. 5. num. 16. consummato autem matrimonio licite poterit petere, & reddere, quia non est verisimile sub prædicto voto ea comprehendisse, aliàs effectus votum absolutæ castitatis. Quod conuincitur ex his quæ tradit Sanch. d. disp. 34. num. 7.

2 Deinde vouens sacros Ordines suscipere sine dubio grauius peccat matrimonium contrahendo, maxime si animo consummandi contraxeris; cum te reddas voti executioni impotentem. Si autem animo ingrediendi religionem contrahas, peccas tum ob periculum desistendi ab ea intentione, & consummandi matrimonium: tum ob deceptionem coniugij factam, quæ nullatenus contraheret, si cum animo agnosceret. Contracto matrimonio non tenetur Religionem ingrediendi sit medium vnicum voti exequendi, quia non censetur obligatus ad adsumendam medium ipsa re promissa difficultus, vt expresse decisum est à Ioann. XXI. in extrinsec. Antiqua de Voto. Quare & petere, & reddere debitum potes; quia id voto non repugnat, sicuti tradit Coninch. disp. 34. dub. 7. n. 54. Basili. Ponce, lib. 10. c. 5. n. 15. Mortua verò vxore, vel adulterante, vel Religionem ingrediente teneris votum implere, quia licite præstare potes, vt bene aduertit Coninch. supra.

3 Si verò astrictus es Religionis voto peccas matrimonium contrahendo, tamen si animum habeas ante consummationem Religionem ingredi, tum ob periculum non exequendi votum, tum ob coniugis deceptionem, obligatusque es ante consummatum matrimonium votum implere, nisi forte consummatio matrimonij necessaria sit, vt obligationi ex iustitia debite satisfacias, eo quòd sub spe coniugij coniugem stupraueris. Consummato matrimonio licite petere, & reddere potes, quia votum religionis cum non sit votum castitatis non te obligat abstinere à prædictis. At si coniugis moriatur, vel adulterium committat, aliàmque causam diuortij tribuat, obligatus es votum exequi, quia impeditus non es, vt tradit ex communi sententia Sanch. lib. 9. disp. 33. quæst. 2. & disputat. 35. num. 10. Azor. 1. 1. lib. 11. cap. 2. 1. quæst. 8. Basili. Ponce, lib. 10. cap. 5. num. 4. Coninch. disputat. 34. dub. 7. num. 51.

4 Sed quid si ex mutuo consensu coniuges Religionem ante consummatum matrimonium voueant, peccantne matrimonium consummando; Huic quæstioni optimè respondet Coninch. d. ita disputat. 34. dub. 7. à num. 57. adhibita distinctione, si nem vnusquisque voueat Religionem dependenter ab alterius in Religionem ingressu, non peccant matrimonium non consummando, quia nemo obligatus fuit Religionem ingredi nisi altero ingrediente. Quod si vterque nolit ingredi, vterque liber est ab obligatione, siquidem deficit conditio ad voti obligationem necessaria. At si vnusquisque voueat Religionem, non quidem dependenter ab alterius in Religionem ingressu, sed dependenter ab eius voto, eo quòd promiserit, Religionem ingredi, si alius similem præstiterit promissionem; promissione ab vtroque facta quilibet tenetur Religionem ingredi, esto alius non ingrediatur; quia apposita fuit conditio ad obligationem voti requisita. Quo casu manifestum est, vtrumque mortaliter peccare matrimonium consummando, cum exponatur euidentis periculo votum non exequendi vel quia alter nolens Religionem intrare partem cogit ad secum cohabitandum, vel quia ex copula habita redduntur impotentes ad ingressum, si forte filius concipiatur.

5 Verum si post consummatum matrimonium Religionem ex mutuo consensu voueant, nemo tenetur Religionem ingredi alio non ingrediente, nisi forte vxor senex sit, & de inconcinnitate periculo minime suspecta. Quo casu solum de Ferà, Castro, Sum. Mor. Pars V.

peccat ille per quem stat, quominus votum impleretur alius nempe impotentia excusatur. At si nolo ingredi moriatur, vel occasionem diuortij dederit, alter obligatur ingredi, si Religionem aptus sit. Quandiu verò non ingrediuntur copulæ vacare possunt, nisi periculum sit concipiendi, ob quam causam impediuntur à Religionis ingressu: hæc omnia notauit Coninch. disp. 34. dub. 7. num. 63. Et consensit Basili. lib. 10. cap. 4. num. 20.

§. IX.

An certitudo, opinio vel dubium de matrimonij contracti nullitate, impediatur eius usum?

- 1 *Ob nullam causam petere, vel reddere debitum potes certus de matrimonij nullitate.*
- 2 *Si solum opinionem habeas nullitatis reddere teneris petenti.*
- 3 *Affirmant Sanch. te petere posse.*
- 4 *Verius est distinctione esse vtendum.*
- 5 *Quoties impeditus es à petitione debiti, alter non tenetur tibi reddere.*
- 6 *Si dubius es de matrimonij valore, & cum eo dubio contraxisti, non potes petere. Secus si bona fide fuit matrimonium contractum.*

Omnes Doctores aduersus Magist. in 4. d. 38. in fine. & Hugo de sancto Victore de Sacram. part. 11. cap. 6. firmant ob nullam causam posse petere, vel reddere debitum qui certus est matrimonium contractum esse nullum; esto nullitas proveniat ex impedimento iure humano introducto, eo quòd accederet ad non suam, & consequenter fornicationem committeret, quæ intrinsecè mala est, & nullo sine honestari potest, sicuti expresse definitur cap. inquisitioni 44. de sententia excommunicat. Et capit. litteris de restitut. spoliat.

Neque his obest, quòd Episcopus sub excommunicatione præcipiat matrimonij usum, quia illud præceptum procedit ex falsa præsumptione, quæ credit nullum subesse impedimentum, ac proinde in conscientia nullam inducit obligationem. Neque item præsumi debet Episcopus ea coactione vtens velle in impedimento dispensare: tum quia sæpe impedimentum est quod humana autoritate tolli non potest. Tum quia detecto postea impedimento coniuges separantur, quouique dispensatio obtineatur, & denud contrahant. Signum ergo euidentis est antea dispensatum non esse.

Quapropter coniugij sic astricto nullum superest remedium, nisi arripere fugam, vel remouere impedimentum, si in sua est potestate, vel illius dispensationem querere, si dispensabile est. An autem remouere impedimentum teneatur, si eius culpa contractum sit postea dicemus, cum de reualidatione matrimonij sermo habebitur.

Quod si certus non sis de nullitate matrimonij, sed solum opinionem habeas, reddere teneris petenti, neque villo modo de matrimonij valore dubitanti, vt cum D. Thom. in 4. d. 1. 1. quæst. vnica art. 5. q. 1. ad 3. docent Nauarr. capit. 22. numero 81. Henriq. lib. 12. de matr. cap. 6. num. 7. Rodrig. sum. cap. 243. num. 4. Petr. de Ledesma. de matr. quæst. 45. art. 1. dub. 2. in solut. ad 3. Sanch. lib. 2. disp. 44. num. 3. Gutierr. de matr. cap. 49. à num. 23. definiturque expresse in cap. inquisitioni de sentent. excommunicat. ibi, Si habeat conscientiam ex credulitate probabiliter, & discreta quamuis non euidenti, & manifesta reddere debet. Item non licet tibi ob opinionem, quæ falsò subesse potest alterum suo iure, & possessione priuare: maxime cum ex parte illius sit certitudo moralis matrimonium validum esse, cui certitudini præferri tua opinio non debet. Quod si dicas te periculo fornicandi exponere accedens ad eam quam probabiliter credis non esse tuam? Facile responderetur negando te periculo morali fornicationis exponi, cum non accedas ad eam quam moraliter credis esse alienam, sed quam solum probabiliter credis esse tuam.

Difficilius est, an possis petere debitum, si cum ea opinione nullitatis matrimonium contraxisti? Affirmat alijs relatis Sanch. lib. 2. disp. 41. num. 9. Gutierr. cap. 49. num. 27. eo quòd tibi licitum sit opinionem probabilem sequi relicta probabiliori, at opinans illud matrimonium esse nullum, simul opinaris validum esse, potes ergo cui malueris adherere. Neque obest quòd in dubiis turior pars sit eligenda. cap. si quis autem de pœnit. dist. 7. cap. inuenis de sponsalib. c. ad audientiam, & cap. penult. de homicid. id enim intelligendum est de dubio, an sit aliquid licitum, vel illicitum, quodque vocatur dubium practicum, non verò de dubio speculatio, quo dubitatur, an hæc res sit tua, vel aliena, an ad sit præceptum, vel non ad sit, quo dubio stante certissimum esse potest nullo præcepto astringi, prædictaque te vt posse, vt rectè tradunt

Sanch. & Gutierr. loc. alleg. & Coninch. disp. 34. dub. 10. num. 88. Et diximus latè, 1. part. tract. 1. de conscient. disputatio. 2. & 3.

4 Ceterum in hac re distinctione utendum est, & examinanda nullitatis causa: si enim impedimentum sit iuris Divini, & naturalis, eo quod probabiliter credas tempore contracti matrimonij coniugem vivere, etsi probabilis existimes mortuum esse, nequaquam debitum petere potes, quia iniquè ob solam opinionem coniugem priorem spoliatis iure sibi quaesito, & possessione, quam in tuum corpus habet, ideòque in cap. in presentia 19. de sponsalib. statuitur neminem ad secundas nuptias transire posse, quin ei constet de prioris coniugis morte. Neque obest cuilibet licitum esse opinionem probabilem amplecti, quia esto sit opinio probabilis de morte coniugis, & de matrimonij valore, non tamen est probabilis opinio ea solutim opinione stante tibi licitum esse matrimonij contractum, neque usum illius. Ab hac tamen doctrina excipi debet impedimentum impotentiae, cuius opinio, vel dubium matrimonio contrahendo eiusus vsui non obstat, eo quod stat possessio, & praesumptio pro potentia, dum manifestè contrarium non probatur, neque alius est modus inuestigandi veritatem quam matrimonij vsu, ideòque à iure dubitantibus de impotentia conceditur experientia triennalis, iuxta cap. laudabilem. s. de frigid. & maleficiat. & notatur Vazq. disp. 66. cap. 4. Montefin. ibi disp. 29. quest. 4. Lorca disp. 88. Basilius Ponce, lib. 10. de matr. cap. 15. num. 14. Hurtado de matr. disp. 10. diff. 9. in fine.

At si impedimentum solo humano iure inductum sit adhuc subdistingendum est cum Aegid. de Coninch. disp. 34. dub. 10. num. 104. si enim tempore contrahendi matrimonij opinionem, vel dubium habeas subesse impedimentum, & diligentia facta ad veritatem inuestigandam vincere dubium non potuisti; à matrimonio contrahendo, eiusus integrò vsu non impediris, quia dum tibi non constat de impedimento iure humano inducto liberum te reputare debes ob possessionem innatè libertatis. Verum si tibi constat impedimentum subesse, nescis tamen certò, an dispensatione sublatum sit, sed tantum probabiles rationes habes, iniquè matrimonium contrahis, & nullatenus debitum petere potes, etsi obligeris reddere: quia stat possessio pro impedimento, secus esset si tibi constaret dispensationem obtentam esse, & probabiliter dubitares de illius nullitate, quia eo casu stat pro dispensationis valore impedimentum cessante possessio.

5 Illis eventibus quibus mala fide matrimonium contraxisti ob cuius causam impeditus es à petitione debiti; alius id cognoscens non renetur tibi petenti debitum concedere, quia ubi nulla est petitio, nulla est culpa illius negatio. Quod si ex tua alteriusque parte mala fides adfuit in matrimonio contrahendo nec petere nec reddere potestis, sed thoro separari deberis, quia neuter ius acquisivit, ratione cuius redditus honestari possit, ut bene notarunt Henricq. lib. 1. cap. 11. num. 5. Sanch. lib. 9. disp. 42. num. 7. & lib. 2. disp. 41. num. 54. & seqq. Coninch. disp. 34. dub. 10. num. 102. Gutierr. cap. 49. de matr. num. 30.

6 Tandem si dubius sis de valore matrimonij, omittis opinionibus, quas latè refert Sanch. lib. 2. disp. 41. q. 4. à num. 42. Et ex illo Gutierr. cap. 49. à n. 28. breuiter iuxta supradicta dicendum est, si tempore contractus sic dubius de impedimento fuisti, ut illicitè contraxeris; etsi teneris debitum reddere alteri bonà fide contrahenti; quia cum iure suo spoliare non potes; at petere tibi non permittitur; quia stat pro impedimento possessio, & mala fides impedit, ne matrimonio utaris cum periculo fornicationis, sicuti expressè definitur in cap. Dominus de secund. nuptiis, uti tradit D. Thom. communiter receptus in 4. d. 38. in fine. Sanch. pluribus relatis lib. 2. disp. 41. num. 45. Gutierr. capit. 49. numero 28. Coninch. disputat. 34. dub. 10. concl. 3. num. 101. At si tempore matrimonij contrahendi bona tibi adfuit fides, ob superueniens dubium vel opinionem de matrimonij nullitate non impediris à debiti petitione, quia ratione contractus bonà fide celebrati us & possessionem acquisisti in alterius coniugis corpus. Non igitur ob superueniens dubium deturbat à possessione debes. Neque contrarius est Textus in cap. inquisitioni de sentent. excommunicat. nam esto indistinctè loquatur, intelligendus est ante veritatis inquisitionem, vel de illis qui dubij fuerunt tempore matrimonij contrahendi. Atque ita docer plures referens Sanch. lib. 2. disp. 41. num. 46. & 47. Coninch. d. disp. 34. num. 105.

§. X.

Quibus in eventibus excuseris à debiti redditione?

- 1 Excusaris, si coniux adulterium commisit te fidem seruante.
- 2 Item si diuortium legitime factum sit.
- 3 Praeterea si coniux legitime cedit iuri petendi.

- 4 Item excusaris, si prudenter times aliquid graui damnum inde tibi prouenturum.
- 5 Deinde excusaris, si proli concepta nocumentum afferat.
- 6 Emitteri votum castitatis regulariter non teneris reddere.
- 7 Idem est si affinitatem ex incestu contraxeris.
- 8 Plures afferunt excusare ab obligatione reddendi debitum difficultatem grauem in alendis filiis.
- 9 Verius conseo ob praedictam rationem te excusari non posse.

PRIMO certum est te excusatum esse si coniux adulterium committat te fidem seruante; & debet autem adulterium tibi certum moraliter esse; dum enim tibi non constat, teneris debitum reddere, ipsèque adulter legitime petere potest, dum adulteri crimine non excipitur. Quippe adulterium non ipso iure prius adulterium iure petendi debitum, sed innocenti concedit potestatem ipsum priuandi, & repellendi. Aliàs se ipso iure adulter priuatus priuandi, & repellendi debitum, ante innocentis exceptionem peccaret petendo, quod fecè omnes Doctores negant. Signum ergo est retinere ius petendi quouque ab innocente excipitur, atque adeò debitum non solum ut licitum, sed ut iure debitum postulare possit. Atque ita docent Caiet. 2. 1. tract. 31. opusc. 17. respons. 4. Sotus in 4. d. 36. quest. unica art. 4. Petr. de Soto lect. 16. de matr. Sanch. lib. 1. disp. 68. num. 4. & lib. 10. disp. 10. à num. 8. Coninch. disp. 23. dub. 12. num. 87. Paul. Layman. lib. 5. tract. 10. 3. part. cap. 1. num. 4.

Secundò te excusat diuortium legitime factum, sicuti docent omnes Doctores, quippè hæc exemptio præcipuum illius effectus est, ex quibus autem causis diuortium fieri possit inferius dicemus.

Tertiò est certum te esse excusatum, dum coniux legitime cedit iuri petenti. Poteris tamen hanc cessionem renouare periculo incontinentiæ superueniente, nisi hæc cessio mutua sit, vel voto castitatis confirmata, de quibus infra.

Quartò liber es ab obligatione reddendi debitum, si ex eius redditione prudenter times aliquid graue damnum tuè salutis corporali prouenturum, quia non teneris generationi filiorum, & speciei propagationi vacare cum detrimento proprio. Neque enim potestatem tui corporis coniugi tradis ad coniugalem usum, nisi saluà eius incolumitate, uti ex communi sententia docet D. Thom. in 4. d. 32. quest. unica art. 2. Durand. ibi quest. num. 8. Gab. quest. 1. art. 2. conclus. 1. Sanch. aliis relatis, lib. 9. disp. 24. num. 17. Azor. 3. lib. 5. cap. 1. quest. 20. Laym. lib. 5. tract. 10. 3. part. cap. 1. num. 5. Basl. Ponce, lib. 10. cap. 14. à numero 2. Coninch. disp. 34. dub. 3. numero 20. Galpar Hurtado disp. 10. difficult. 12. num. 53. Ex quo fit, si coniux sit lepra, peste, morbo gallico, alioque contagio infectus nequaquam tibi reddere, si ex Medicorum iudicio periculum contagionis adfit, ob rationem dictam, quia prius proprio indiuiduo, quam speciei propagationi prouidere debes; uti expressè prædixi Doctores asserunt, & deciditur expressè in cap. 1. de coniugio leproforum. Neque contrarium decidit Alexand. III. in cap. 2. eodem. tit. dicens. Si virum, vel uxorem leprosum fieri conigerit, & infirmus à sano debitum exigat, generali præcepto Apostoli quod exigitur est solvendum: nam Alexand. III. intellexit de solutione debiti vna vel altera vice facta, eo quod præsumptè congressum longo tempore interopolatum nocivum. Quare si hæc præsumptio cesserit, & moraliter constet ex vno coitu graue damnum tibi prouenire posse, nequaquam teneris. Quod verum habet, tamen à principio cognouisses coniugem prædicto contagio infectum esse, quia obligationi conseruandi tuam corporalem salutem, illamque præferendi filiorum propagationi cedere non potest, tamen contra videatur sentire Layman. & Galpar Hurtado loc. alleg.

Ob periculum tamen incontinentiæ docuit Gab. in 4. d. 32. quest. 1. art. 2. Petr. de Ledesma. q. 64. art. 1. circa 2. conclus. difficult. 2. conclus. 3. Rodrig. 1. sum. cap. 243. conclus. 2. te obligatum esse reddere petenti, quia spirituale damnum coniugis præferre debes tuo corporali damno. Sed rectius contrarium censuit alius relatis Sanch. lib. 9. disp. 24. num. 12. Basl. Ponce, lib. 10. cap. 14. num. 2. Coninch. disputat. 34. dub. 3. n. 21. Layman. lib. 5. tract. 10. 3. part. cap. 1. num. 5. Quia illa non est extrema necessitas spiritualis, cui obligatus sis succurrere cum damno tuè salutis corporalis, potest namque patiens periculum alia plura remedia adhibere, quibus diuina gratia adiutus illud vincat.

Quintò, ob eandem rationem excusaris à debiti redditione, si nociua futura sit proli concepta. Neque enim æquum erat cum iactura vniuersi bouum alterius inrendere, maxime illius qui nondum in rerum natura existit. Quinimo in probabili sententia excusaris, si proli concipiendæ damnum obuenturum sit, quia leprosa, vel defectuosa timetur nascitura, si eo tempore concipiatur, ut constat ex iis quæ diximus de licito vsu coniugij tempore mensurari, prægnationis, amenitiæ, ebrietatis, &c.

6 Sexto emittenti votum castitatis regulariter non tenetur debitum reddere, quia ipse in honorem Dei censendus est iuri petendi debitum tibi cessisse. Quod si votum castitatis ex tuo consensu emisisti, non solum non tenetur debitum illi reddere, sed nec potes ab eo exigere, quia eius voto consentiens iuri debitum petendi renunciasti, ut latius superius dictum est, & tradit Laym. lib. 5. tract. 10. 3. part. c. 1. n. 12. & 15. in fine.

7 Septimo affinitatem ex incestu contrahenti durante praedicto impedimento non tenetur debitum reddere, ut est omnium sententia, quia ob crimen commissum incestuosus priuatus est iure petendi debitum cap. exan. missa, cap. una fraternitatis de eo qui cognouit consanguineos. Probabile tamen est iniquum petenti te reddere posse, ne ex delicto alterius ius tuum petendi, & reddendi debitum diminuat, ut aduersus alios probat Sanch. lib. 9. disp. 6. n. 12.

8 Octavo ab obligatione reddendi debitum sub graui culpa excusare difficultatem grauem parentum in alendis filiis si multiplicentur, asserunt Sorus in 4. d. 3. quest. vltima, art. 1. Rodrig. summ. tom. 1. cap. 243. concl. 3aa, verbo Debitum, n. 18. Quinimo Petr. de Ledelm. de matrim. quest. 64. art. 1. in fine. Sanch. lib. 9. disp. 2. n. 3. Galpar Hurtado disp. 10. de matr. difficult. 12. n. 54. & alij censent cessante incontinentia periculo nullam culpam nec venialem committi in praedicta negatione. Mouentur, quia ab aliis debitis solvendis excusatur magna incommoditas, & difficultas, cui ergo ab hoc debito non excusabit? Praeterea non tenetur debitum reddere, si probabiliter times aliquid graue damnum tibi vel proli obtineantur: at si proles nascatur graue tibi, filiique naris damnum imminet, siquidem cogens ex elemosynis emendicatis viuere. Ergo, &c.

9 Ceterum verius censeo ob praedictam rationem, te debitum non posse negare, nisi coiuu iuri petendi cesserit, quod incommoditas, & difficultas, quam ex multiplicatione filiorum timere potes, praeterquam quod dubia est, & incerta, ex ipsamet solutione debiti ex iustitia nascitur. Non igitur eius solutionem impedire potest. Adde filiorum generationem esse praecipuum matrimonij finem, & primam coniugum obligationem, debet ergo hac praeferti obligationi illos alendi, cui obligationi si parentes nequeunt ex propriis commodis satisfacere, facis faciant ex aliorum elemosynis filios, quae exponant; obligationem tamen reddendi debitum non omittant. Sic docent expressè Rebell. libro 2. quest. 16. sect. 1. Coninch. disp. 3. dub. 3. in fine. Layman. lib. 5. tract. 10. 3. part. c. 1. num. 16. & videntur esse huius sententiae, qui indistinctè affirmant esse peccatum mortale negare debitum, ne proles multiplicetur, ut sunt Angel. verbo, Debitum, n. 15. ubi Syluest. q. 8. Nauar. c. 16. n. 25. Margarita Confessor. 6. praecipio vers. 8. in fine Ludou. Lopez. 1. p. in tract. c. 79. §. peccat. Graffius, 1. p. de eis. lib. 2. c. 83. n. 1.

Nono te excusant aliqui a redditione debiti, si coiuu petens excommunicatus sit; quia excommunicatione ligatus priuatur communicatione fidelium. Sed haec excusatio nullatenus est admitteuda; quia ob vitanda animarum pericula coniugibus excommunicatis communicatio permittitur. Cap. quantum multos. 11. q. 3. Quod esto de vxore loquatur, omnes Doctores ad virum extendunt, quia procedit eadem ratio, ut latius tract. de excommunicat. dicemus.

§. XI.

An debitum iniquè petenti possis concedere?

- 1 Si petitio debiti iniqua sit ex parte actus nequis petitioni annuere. Secus si ex parte persona sit iniqua petitio.
2 Temperat Basl. secundam partem, ne procedat, quando petens nequit à sua petitione malitiam remouere.
3 Difficiliter praedicta limitatio.

Alij generaliter negant, eo quòd non liceat iniquè actioni cooperari. Alij e contra concedunt, quia ob iniquam alterius petitionem non es tu priuandus potestate, quam ex matrimonio habes petendi, exigendi que debitum. Alij quibus ego assentior distinctione vtuntur, inquit enim, si petitio debiti iniqua sit ob aliquam circumstantiam, quae ipsam actum externum vitiet, nequaquam poteris petenti debitum concedere, quia petit tibi illicitum, ut si absque necessitate petat in loco sacro, vel cum periculo abortus, vel damni prolis, aut tui, vel petentis grauis nocementi. Fateor tamen aliquando ex negatione debiti timeri posse grauiora mala quam ex eius concessione, & eo casu iam petita copula illicita non erit, ac proinde poteris petitioni annuere, sicuti aduertunt Petr. de Soto, Sanch. & Layman. & statim referendi. At si non ob circumstantiam tenentem se ex parte actus, sed ex parte petentis petitio iniqua sit, optimè poteris petenti concedere; quia cõcedis id quod ex te licitè est, nec tibi potest malitia imputari, ut si petat debitum ob malum finem, haec distinctione commu-

Ferd. de Castro. Sum. Mor. Pars V.

niter Doctores vtuntur, ut videre est in Petro de Soto lect. 16. de matrim. in fine. Couarruu. 4. decret. 2. part. cap. 3. §. 1. num. 16. Henric. lib. 1. cap. 15. n. 8. Sanch. lib. 9. disp. 6. n. 7. Coninch. disp. 3. dub. 4. n. 25. Paul. Laym. lib. 5. summatract. 10. 3. part. cap. 1. in fine, num. 17.

Secundam partem huius distinctionis restringit Basl. Poncel. lib. 10. cap. 3. n. 1. & Galpar Hurtado disp. 10. difficult. 13. ne procedat, quando petens nequit à sua petitione malitiam remouere, sed solum quando ab ea petitione potest separare malitiam. Nam quando petit tibi copulam, à qua ipse petens separare malitiam nequit, necessariò à te postulat cooperationem ad actum, qui hic, & nunc malus est. Secus vero contingit, quando ab eo actu separari malitia potest. Ex quo inferunt dubitanti de matrimoij valore astricto voto castitatis te non posse debitum reddere; quia ea copula petita ita mala est petenti, ut nequeas vlla ratione ab ea malitiam separare. Secus vero quando solum est mala, quia prauo sine petita est.

Ceterum huic limitationi acquiescere non possum, ideò que exillimo superiore doctrinam generaliter veram esse, nempe quod malitia non se tenet ex parte actus externi, sed ex parte personae petentis ob aliquam circumstantiam, quae non ipsum actum, sed personam petentem afficiat, licet te posse debitum petentem concedere, quia eo casu non videris cooperari alterius peccato formaliter, siquidem illa actio externa in se peccatum non est, sed quatenus procedit ab eo, qui eam exercere est impeditus ob votum, vel aliud impedimentum: si enim cum petens iniquo sine in petitione ducitur, separare que à petitione malitiam potest, non ceteris eius iniquitati cooperari, neque etiam censendus es, cum voto castitatis astrictus, vel impedimento ligatus debitum petis: nam actio externa aequè ex prauo sine ac ex voto castitatis, vel astrictitatis impedimento vitatur. Cooperari autem actioni, quae solum ex circumstantia ipsi extrinseca mala est, non est intrinsecè malum, sed ob aliquam rationabilem causam honestari potest. Quinimo ex timo non solum te posse in supra dicto casu petitioni acquiescere, sed regulariter obligatum esse, ut pluribus firmat Sanch. dicta disp. 6. n. 7. eo quòd petens non amiserit ius petendi ex iustitia. Quod exemplis manifestari potest. Si enim dubius de matrimoij valore à te nullam dubitationem habente copulam petat, tamen tu conscius sis illius dubitationis, tenetur eius petitioni acquiescere, quia ob eius erroneam conscientiam ius petendi non amiserit. Item astrictus castitatis voto, si tibi non cessit ius petendi, & cessionem illius non acceptasti, solum Deo, & non tibi obligatur, ac proinde aduersus Deum tantum, & non aduersus te petendo delinquit, sicuti si nummos apud te depositos haberet, & Deo promitteret non exacturum, si postmodum exigeret, tu obligatus esses concedere, quia ex promissione Deo facta nullum ius retinendi illos acquisisti. Ab hac tamen regula excipit Sanch. dicta disp. 6. n. 8. impedimentum affinitatis, quo ligatus ius petendi amiserit in poenam commissi delicti; & sicut ei qui propria voluntate cessit ius, non tenetur debitum concedere, sic non tenetur concedere cui legibus praedictum ius sublatum est.

PUNCTVM V.

De mutua coniugum habitatione, & effectibus inde subsequens.

§. I.

Obligantur coniuges ad mutuam habitationem.

- 1 Obliganur mutuo habitare.
2 Huic obligationi ex mutuo consensu cedere possunt.
3 Secluso praedicto consensu peccatum graue est diu coniuges esse separatos, nisi necessitas urgeat.
4 Ex causa familiae, vel Reipublicae necessaria potest vir ab vxore diuuis separari, & virum tenetur vxor sequi, si commode potest.
5 Vir ab vxore iuste discedens non tenetur secum vxorem deferre.
6 Ob votum castitatis, vel affinitatem contractam non licet alteri coniugi à domo, vel mensa recedere, sed solum se parare thorum.

Primo certum est coniuges obligatos esse iure naturali, & Diuino simul habitare in eadem domo, ad eandem mensam accubare, & in eodem lecto iacere: id enim postulat matrimonij natura, quae indiuiduam, & inseparabilem coniugum vitam continet iuxta illud Genes. 2. Propter hanc relinquet homo patrem, & matrem, & adheret uxoris suae, & erunt duo in carne vna. Et Matth. Omnis qui dimiserit uxorem suam excepta fornicationis causa, facit eam mechari. Quod si aliquis coniugum huic obligationi non satisfaciat, compelli potest à

Judice

Judice Ecclesiastico censuris, & brachio seculari inuocato iuxta Textum, in cap. litteras de restitut. spoliar. Vbi Abbas, n. 29. Couaruu. 4. decret. 2. p. c. 7. initio, num. 1. Anton. Cucus lib. 5. instit. maiorat. tit. 1. num. 126. Quinimò si controuersia non sit de matrimonij valore à seculari Iudice potest compelli, eo quod obligationi naturali ex contractu debet non satisfaciatur, vt bene notauit Glossa in cap. non est de sponsalib. per Textum ibi, Per officium Iudicis, vel Episcopi loci. Et tradit Couaruu. supra n. 3. Sanch. aliis relatis, lib. 9. disp. 4. n. 7. Postquam Iudex Ecclesiasticus aduersus quemlibet alieni coniugis detentorem procedere iuxta dictum Textum in cap. non est de sponsalib. quia ad Iudicem Ecclesiasticum spectat iura matrimonij, vt potè Sacramenti defendere, vt bene notauit Abbas in d. cap. non est. num. 3.

2. Huic obligationi habitandi simul possunt coniuges ex mutuo consensu cedere, si iusta cessionis adit causa, & nulum incontinentiæ sit periculum, vt colligitur ex Paulo 1. Corinth. 7. Nolite fraudare inuicem nisi ex consensu ad tempus vt vacetis orationi. Dixit ad tempus, ob periculum incontinentiæ, vt constat ex illis verbis: Reuertimini in idipsum, ne tentet vos Sathanas. Quare secluso incontinentiæ periculo possunt coniuges thoro separari in perpetuum amore continentiæ, non ex odio, & indignatione, vt deciditur cap. sunt qui. 27. q. 2. & cap. quod Deo 33. q. 5. Verum si periculum adit incontinentiæ etiam ex consensu sit facta in perpetuum separatio, dissolui debet lege charitatis ad id obligante, vt bene aduertit Sanch. dicto lib. 9. disp. 4. num. 5. Quapropter Iudex Ecclesiasticus nulla ratione coniuges iuniores permittere debet separatim viuere, quia periculum incontinentiæ timeri potest, vt rectè dixit Abbas, cap. 1. num. 7. de coniugio leprosor. Et ibi Alexand. de Neuo, num. 6.

3. Secluso prædicto consensu peccatum graue est coniuges diu esse separatos nisi causa alenda, gubernandaque familiæ, vel Superioris præceptum, aliâve similis necessitas intercedat, vt constat ex cap. 1. de coniug. leprosor. Quapropter nequit maritus inuita vxore longam peregrinationem vouere; quia ea absentia non est ex causa necessaria. Neque obest, quod vxor maritum discendentem sequi teneatur iuxta Textum in cap. vnaqueque 1. q. 2. quia id verum est, quando ex causa necessaria discedit, vel discedit alicubi diutius commoraturus, secus quando discedit vagaturus, cuius comitatus vxorem nõ deest, sicuti aliis relatis notat Sanch. lib. 9. disp. 4. n. 15. Notanter dixi longam peregrinationem; nam breuem optimè potest vir inuita vxore præstare. Cum enim caput vxoris sit, non deest ita vxoris consortio affectum esse, quin possit aliquandiu recreationis causa ab ea discedere, quod nullatenus vxori vt potè viro subiectæ permittitur, maxime cum eius statum non deceat peregrinatio.

4. Ex causa verò familiæ, vel reipublicæ necessaria potest vir ab vxore diutius separari, secus vxor à viro absque eius consensu, cum penes virum sit familiæ gubernatio, & vxor rarò militiæ, negotiisque tractandis idonea sit. Discendentem autem maritum ex prædicta causa vxor sequi debet, si facile possit iuxta Textum in c. vnaqueque 13. q. 2. Nam cum penes maritum sit necessaria ad familiæ gubernationem, & sustentationem prouidere, & matrimonij natura postulet cohabitationem mutuan, tenetur vxor maritum discendentem sequi si facile potest, nisi forte in contractu matrimoniali fuerit hæc obligatio excepta, de quibus lae dixi disp. 1. huius tract. p. 11. 15. Vbi an vxorem relegatam teneatur vir comitari?

5. Verum vir ab vxore ex prædictis causis discedens non tenetur secum vxorem eum comitari volentem deferre; quia plerumque id molestissimum esset, nec leuibis expensis subiectum. Quare nisi vir aliquo in loco diu commoraturus sit possitque absque graui incommodo, reique familiaris iactura secum vxorem deferre non obligatur, vt rectè dixit Sanch. lib. 9. disp. 4. num. 14.

6. Ad extremum aduerte ob votum castitatis emissum, vel affinitatem contractam, etsi liceat coniugi separare thorum, non tamen domum, aut mensam, quia prædicta solum copulam impediunt, non tamen mutuan obsequiorum communicationem, & cohabitationem domesticam, & commensalem, vt docuit Glossa in c. nosse verbo non fraudentur. 30. q. 1. Abbas in c. si vir in sine de cognat. spirit. & c. 2. n. 2. de coniugio leprosor. Sanch. aliis relatis, lib. 9. disp. 5. in fine. num. 19.

§. II.

Qualiter coniuges sibi inuicem alimenta subministrare debeant?

1. Coniuges obligantur sibi mutua præstare obsequia in sui, suorumque sustentationem.
2. Accepta dote, & fortuito pereunte, vel ex culpa mariti tenetur maritus vxorem alere.
3. Si vxor ab eius obsequio absque necessaria causa recesserit, non tenetur maritus eam alere. Secus si ex causa necessaria.

4. Item excusatur maritus si inops sit, & qualiter si pecuniam mutuan accepit.
5. Item excusatur maritus ab alimentis vxori præstandis, si dos promissa soluta non fuerit.
6. Non excusatur ab obligatione reddendi debitum, corrigendique vxorem.
7. Qualiter vxor obligari possit ad laborandam marito?

Conueniunt Doctores coniuges obligari sibi mutua præstare obsequia in sui, suorumque sustentationem. Quapropter vir tenetur vxorem, eiusque filios alere, quia ad prædictum effectum eam dotatam accepit, vt constat ex leg. pro oneribus. Cod. de iure dotium. leg. dotis fructus ff. eodem tit. Quod si indotatam accepit ab ea obligatione non liberatur. Præsumitur namque sola vxoris persona contentus esse, vt docet Surdus de aliment. tit. 1. q. 1. num. 1. & tit. 7. q. 1. num. 1. Mattien. lib. 5. recap. tit. 1. leg. 3. gloss. 2. n. 29. Barboia 2. p. Rub. ff. soluto matrim. n. 43. Sanch. aliis relatis lib. 9. disp. 5. n. 8. Quod intelligendum est casu quo vxor pauper sit, nam si diuites existat dotem constituere tenetur; tacite enim censetur vir de dote pactum inire, dum vxorem diuitem accepit. Quod si ipsa postmodum renuat dotem assignare, eximitur vir ab obligatione eam alendi, sicuti si à principio dos sibi fuisset promissa, nec tamen soluta, vt optimè tradit Bald. leg. fin. num. 9. Cod. de sententiis, que sine certa quantitate. Ioann. Lup. cap. per vestras de donat. inter vir. & vxor. notab. 3. §. 2. n. 1. & leg. Gomez Arias, leg. 27. Tauri. n. 150. Sanch. lib. 9. disp. 5. n. 9. At si non vxor, sed eius parentes diuites sint, cogi possunt iuxta legitimam designare dotem, vt ex communi docet Molin. Ieluita. 2. disp. 424. in princ. Interim autem à viro alenda est; quia inops est, & absque promissione dotis accepta fuit, vt aliis relatis docet Mol. disp. 425. vers. si marito dos. Sanch. lib. 9. disp. 5. num. 9.

Accepta dote, & fortuito pereunte, & à fortiori pereunte ob culpam mariti tenetur maritus vxorem alere, quia iam ob dotis receptionem subit eam obligationem, à qua ob fortuitum euentum eximi non debet, vt optimè tradit Sanch. lib. 9. disp. 5. n. 10. argum. leg. si cum dorem. 2. §. si maritus ff. soluto matrim. At si ob culpam ipsius vxoris dos perit, etiam Abbas conf. 85. num. 4. volum. 2. & Ioann. Lupus cap. per vestras de donat. inter vir. & vxor. notab. 3. §. 1. n. 1. Existimatis obligationem esse maritum eam alere ratione vinculi coniugalitatis, sicut tenetur alere vxorem pauperem indotatam, vtior mihi videtur sententia Sanch. d. lib. 9. disp. 5. n. 10. asserentis id verum esse, quando vxor careret parentibus qui eam alere possint, eo enim euentu coniugalitatis nexus exigit, vt ei vir alimenta subministrat maxime si in eius obsequio sit. At si parentes diuites habeat exculatur vir ab eius sustentatione sicuti exculatur cum dos ei promissa est, & non soluta. Perinde enim est à viro dote culpâ vxoris auferri, ac si culpâ ipsius vxoris non solueretur. Quæ omnia optimè confirmantur ex leg. quod si nulla ff. de relig. & sumptib. funer. vt rectè expendit Sanch. ubi supra.

Ab hac autem obligatione alendi vxorem eximitur maritus, Primò si vxor ab eius obsequio absque necessaria causa recesserit; cum enim teneatur in viri obsequio esse, cap. hac imago 33. quæst. 5. si contra hanc obligationem recedat, merito ei alimenta denegantur. Qui enim non facit quod debet æquum est non recipiat quod oportet, Argum. leg. si ea. Cod. de condition. in heris. leg. Iulianus §. affinis ff. de actionib. empti & tradunt aliis relatis Couaruu. 4. decret. 2. part. cap. 7. §. 5. num. 2. Mattien. lib. 5. recapit. tit. 9. l. 2. gloss. 1. num. 52. Gutierrez. canonicar. 99. lib. 1. cap. 24. numero 7. Surd. de aliment. tit. 1. quæst. 32. num. 17. Sanch. lib. 9. disp. 4. num. 20. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. 3. part. cap. 2. n. 2. Serus verò est si ob feruorem viri aliâve culpam discedit; quia eo casu discedit ex iustitia, & rationabili causa; ideoque alimentis debitum priuanda non est; aliâs maritus ex sua iniquitate commodum reportaret, sicuti docent expresse omnes Doctores nuper relati. Et idem est si ob mariti amentiam, vel morbum contagiosum compulsa sit discedere, quia ille discensus culpâ imputandus non est; ac proinde priuationem alimentorum inducere non debet, vt aduertit Lara leg. si quis à liberis. §. si quis ex his num. 36. ff. de liberis agnoscent. Barboia, 2. part. Rub. ff. soluto matrim. num. 43. Layman. supra num. 2. vers. præterea. Sanch. d. disp. 4. numero 25. Quinimò censeri non debet vxor culpa sua discedere à viro, tamen ob delictum commissum perpetuo carceri detrudatur, quia ille discensus necessarius est, & coactus, cum ipsa velit viro cohabitare, & delictum in cuius penam imponitur in viro commissum non fuit, neque ad illius separationem tendit. Non igitur ob illum discensus priuati alimentis debet, vt pluribus exornat Sanch. aduersus alios Doctores d. disp. 4. n. 23. Verum si simul cum hoc discensu etiam dos publicetur, ratione publicationis dotis excusatur vir ab alimentis præstandis, vt num. præced. diximus. Et ob eandem rationem exitimo cum Mol. Ieluita tract. 3. de iustit. disp. 90. n. 7. celebrato diuortio ob adulterium, & in penam delicti commissi bonis vxoris marito applicatis non esse obligatum maritum ad alendam vxorem. Perinde enim est,

at si alteri ea bona applicata essent. At vxor interpellare poterit iudicem, qui ex officio maritum compellet vxori aliunde bona non habenti necessaria subministrare, sicut ex communi docet Inl. Clarus lib. 5. sententiar. §. adulterium num. 17. Paul. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. 3. part. cap. 2. numero 2. vers. add.

Secundo excusatur maritus ab hac alimentorum subministracione si inops sit, quia nemo obligari potest ad impossibile. Quinimo vxor diues marito inopi ministrare alimenta debet, ut pluribus firmat Lara, leg. si quis a liberis §. si quis ex his, num. 14. ff. de liberis agnoscend. Surt. de aliment. tit. 1. quest. 57. num. 7. §. leg. & quest. 36. 2. num. 6. Sanch. lib. 9. disp. 4. num. 27. Quod si maritus inops pecuniam mutuo accepit ad vxorem, filioque alendos, solutioque matrimonio nulla superflua bona mariti, ex quibus illa debita soluantur, est plures censent vxorem, & filios conueniri posse, obligatoque esse, si bona habeant ad prædicta pecunie solutionem, vt potest in eorum commodum expensæ, & ratione cuius ditiores facti sunt: rectius Molina Iesuita disput. 43 §. 5. tertium est. & Sanch. lib. 9. disp. 4. num. 29. contrarium asserunt. Nam esto in eorum utilitatem illa pecunia consumpta sit, non fuit aliena, nequillis indebita. Quippe erat mariti, in cuius dominio translata erat, & licet maritus obligationem non haberet alendi vxorem, & filios cum inops esset, neque petendi mutuum pecuniam, quam soluere non poterat: at accepta ea pecunia, & illius dominus factus obligationem habet vxorem, & filios alendi, ac proinde vxor, & filii non ab alieno, sed ex vero domino, & ex sibi debitis sustentationem accipiunt, nullam ergo obligationem soluendi habent: idemque leg. 60. Tauri, quæ hodie est lex 9. tit. 9. lib. 5. recipiunt. Decidit mulierem renunciantem lucris constante matrimonio acquisitis obligatam non esse ad res alienum constante matrimonio contractam. Et in leg. 61. Tauri hodie 9. tit. 3. lib. 5. recipiunt. aliter mulierem obligatam non esse ad debita contracta à marito, nisi probatum fuerit simul cum marito se obligasse, & in eius utilitatem mutuum cessisse: ergo si vxor, & filii expressè ad solutionem mutui non se obligauerint, tamen in eorum commodum expensum sit, non tenentur.

Tertio excusatur maritus ab alimentis vxori præstandis, si dos promissa soluta non fuerit: siue fuerit promissa ab vxore, eiusque parentibus, siue ab alio quocumque extraneo, quia maritus de dote conueniens pro alimentis vxori præstandis tenetur in eadem nullam obligationem alimentorum subire dote non soluta. Ea tamen est differentia inter promissionem dotis factam ab vxore, eiusque patre, vel ab extraneo, vt rectè Sanch. lib. 9. disp. 5. num. 5. quod dote promissa ab extraneo, & non soluta nullam maritus obligationem habet alendi vxorem, tamen si ob impotentiam non soluat: at si ab vxore, eiusque patre promissa sit, si ex impotentia non soluerit, modo tempore promissionis eam impotentiam non agnouissent: tenetur maritus vxori alimenta præstare, ac si dote receperit, quia censenda est dos ex casu perire fortuito; siquidem abque culpa vxoris, vel parentis non soluitur. Quique conueniri nequeunt pro dote soluenda vitra quam facere possunt.

Verum esto excuserit maritus ab alimentis vxori præstandis ob non solutam dote promissam, non tamen excusatur ab obligatione reddendi debitum, ipsamque regendi, & gubernandi, quia hæc obligatio ex matrimonij contractu nascitur, à qua eximi non potest contractu non dissoluto, nec diuortio celebrato, ut tradunt ex omnium sententia Molin. tract. 2. de iust. disp. 42 §. 5. si maritus dos. Sanch. lib. 9. disp. 5. num. 1. Ex qua doctrina exillimo necessario inferri maritum non posse ob dote sibi non solutam omittere traditionem sponsæ in propriam domum, aut iam traditam expellere, quia domestica cohabitatio necessaria est; vt debitum coniugum commodè exigere, eique reddi possit. Atque ita docent Couarrua. 2. part. decret. cap. 7. in princip. num. 2. Martien. lib. 5. recipiunt. tit. 1. Rub. gloss. 1. num. 91. Molina tract. 2. de iust. disp. 42 §. 5. si maritus dos. Sanch. alios referens lib. 9. disp. 5. num. 17.

Superest questio, An vxor obligari possit ad laborandum marito? Cui questionis optimè respondet Layman. lib. 5. sum. tract. 10. 3. part. cap. 2. in fine, sub hac distinctione: si enim (inquit) sermo sit de labore ad gubernationem, & sustentationem familiæ necessario, qualis est cibos coquere, lavare vestes, &c. spectari debet loci consuetudo, & status vxoris, quæ si non pariautur huiusmodi labores fieri ab vxore sed à famula, non poterit obligari à marito ad prædicta præstanda: argum. leg. in tradum la 1. ff. de operis liberor. ibi, Sed si libera quis operas promissit ad eam dignitatem pertinet, vt inconueniens sit præstare patrono operas, ipso iure hæc interdicunt. At si prædicti labores status vxoris non dedecent, vel ita pauperes sint, vt maritus famulam conducere nequeat, sine dubio ad prædictum laborem præstandum obligari à marito poterit, vt pluribus exornat Sanch. lib. 6. de matrim. disput. 6. num. 14.

Verum si loquamur de labore ad lucrum necessario, tunc

subdistinguedum est, si vxor attolit dotem ex cuius fructibus alii à marito sufficienter potest, nequaquam cogenda est ad laborandum, quia vxor non tenetur operari, vt marito lucrum acquirat, cum sic lucrata ad vxorem iure communi pertineant. At si nullam dotem attulit, vel attulit insufficientem, vel culpa vxoris, aut casu fortuito perit, cogi poterit ad laborandum iuxta eius statum, & conditionem; quia eo casu non est censenda labore in marito lucrum, sed in propriam sustentationem.

§. III.

Obligantur coniuges se inuicem corrigere.

1. Vterque alterum corrigere tenetur, sed cum discrimine.
2. Vir vxorem delinquentem moderate punire potest.
3. Quæ sint pœnæ, quas maritus vxori imponere possit in pœnam delicti commissi?
4. Punitio ex recto sine fieri debet, & delicto commensurari.

Cum coniuges indiuiduam vitæ consuetudinem retineant, æquum est vt coniugali se inuicem affectu corrigant, & ad peccatorum emendationem adiuvant, hoc tamen discrimine. Nam cum vir sit caput vxoris Genes. 2. Ad Ephes. 5. & 1. Corinth. 11. potest vxori præcipere ea quæ ad familiæ gubernationem iudicauerit expedire. At vxor nullum marito præceptum imponere potest. Deinde marito exhortatione, & punitio datum est vxorem corrigere. At vxori vt potest sub viri potestate exillente sola exhortatione, non punitio permittitur. Hoc igitur supposito,

Potest vir vxorem delinquentem in pœnam delicti commissi punire, punitio inquam leui, & moderata, vt constat ex leg. rei iudicata ff. soluto matrimonio, neque enim mancipium est, nec famula, sed sociæ, & adiutrix. Quod si delictum eius conditionis sit, vt grauem punitioem exigat, non obinde marito conceditur ea punitio, sed leuis tantum, vt publicæ potestati integrum, & illæsum ius maneat puniendi prædictum delictum, si ad eius tribunal deferatur, vt notauit Victor relect. de potest. civili in fine. Paul. Layman. libro 5. tract. 10. 3. parte capite 2. numero 9. Neque enim vir comparatione vxoris, & paternæ comparatione domesticorum potestatem puniendi sibi subditos habent, nisi quatenus à Republica illis concessum est. Quippe potestas delicta puniendi iure ipso naturali in communitate residet, eadem namque quo plures in vnum congregantur, ea communitas potestatem habet delicta puniendi, alias nec communitas conseruari, neque in suo munere contineri possent. Verum quia communitates diuersæ sunt, aliæ perfectæ, vt est ciuitas, prouincia, regnum, nemini alteri subordinata; aliæ imperfectæ quæ partes sunt harum ciuitatum ipsisque subiectæ, inter quas minimum locum obtinent familia, integra potestas delicta puniendi vsque ad mortis pœnam in communitate perfecta residet, seu in eo qui prædictæ communitati præest; at communitas imperfecta, & qui illi præest ea solum potestate gaudet, quæ à perfecta communitate conceditur, & iudicata est sufficiens ad illius conseruationem. Quapropter maritus comparatione vxoris est potestatem habeat eius delicta puniendi, non tamen pœna graui sed leui & moderata, leuior inquam quam filiorum delicta, & longe leuior quam mancipia, quia à perfecta communitate amplior potestas non conceditur, vt ex vsu, & consuetudine constat, neque oportebat concedi, vt sic mutuus coniugalis amor efficacius conseruaretur.

Quod si roges quæ sint pœnæ permittæ marito, quibus vxorem punire possit, & quæ non? Breuiter respondeo spectandam esse loci consuetudinem attentâ vxoris conditione, quippe vxor humilis, & plebeia grauius puniri solet quam nobilis. In particulari autem certum est non posse maritum punire vxorem pœna mortis, mutilationis, exilij perpetui, carceris, vulneris, alteriusve percussiois, ex qua eius salus, vel membrum periculum subeat; has enim pœnæ sibi Respublica perfecta reseruaui, quas nec dominis comparatione seruorum permittit. Plerumque censuram subtractionem cibi maritum vt debere in vxore puniendam, quia hæc pœna sufficiens videtur ad continendam vxorem, & eius defectus communiter contingentes puniendos. Cui pœnæ addi possunt aliquot reclusionis dies etiam compedibus appositis. Nam licet priuati carceres omnibus priuatis interdiantur, vt constat ex lege vltima Cod. de priuatis carceribus. Et habetur lege regia §. tit. 23. lib. 4. noua collect. Et tradidit D. Thom. 2. 2. quest. 65. art. 3. id intelligendum est de carcere perpetuo, & ordinario, secus de carcere imperfecto, quique commisso delicto, & ad breue tempus designatur, vt rectè notauit Molin. tract. 3. de iust. disp. 1. num. 18. vxorem tamen cadere alapis, conculcare pedibus, sultibus percutere raro permittentem, quia coniugali affectu, & timori qui semper spectandus est, hæc graues punitioes si frequentes sint non leuiter obstant. Minus secus concedendam verberum punitioem, quia hæc seruorum propria est, vt colligitur ex leg. consensu post princip. Cod.

Cod. de repudiis. Authent. de nuptiis §. mitiores collat. 4. Et licet aliquando causa vigente ingenui soleant hac affici punitione, id contingit cum in minori aetate sunt constituti. Quapropter (nisi causa gravissima vigeret) peccatum mortale existimarem eam punitionem, etiamsi in suo genere levis, & moderata sit, quia ex se vxorem maxime dedecet, & in plurimum sententia sufficientem præbet diuortij causam. Atque ita sustinent Sorus, lib. 5. de iustit. quest. 2. art. 2. in fine corp. Arag. 2. 2. quest. 65. art. 2. vers. de marito. Sanch. lib. 10. difficult. 18. num. 16. plures referens Molin. tractat. 3. disputat. 2. in fine numero 20. Rora apud Farinac. decis. 371. Basil. Ponce, lib. 9. cap. ult. num. 5.

- 4 Duo vero in hac punitione seruanda sunt; primum, ne puniitio delictum excedat, sed illi commensuretur; quin potius expedit vt maritus leuis vxorem puniat, quam delictum exigat. Etenim hac ratione pax, mutuaque benevolentia inter ipsos conseruabitur. Secundum, ne ex odio puniitio fiat, sed ex charitate, zeloque iustitiae ad correptionem, emendationemque vxoris, & in domesticorum exemplum.

PUNCTUM VI.

De dissolutione matrimonij quoad thorum, & habitationem.

Hucusque de proprietatibus matrimonij sumus locuti, superest differamus de eius contrariis. Matrimonium namque diximus vinculum esse indissolubile, obligationemque secum trahere reddendi debitum, simulque cohabitandi. Et licet iudeis fuerit permillum matrimonium consummatum dissoluere Deuteronom. 24. & Malachias, 2. At post legem Euangelicam Matth. 5. & 19. nec Iudeis, nec Gentilibus permillum est vinculum matrimonij consummatum dissoluere: solum enim fauore fidei matrimonio infidelium conceditur dissolutio, si alter ad fidem conuertatur, altero in infidelitate remanente. Extra huic casum vinculum matrimonij consummatum tam fidelium, quam infidelium indissolubile persistit, sola morte coniugis dissoluendum, vt tanquam de fide certum definitum est ab Alexand. III. cap. ex parte de Sponsalib. & à Concil. Florent. in Armenor. instrust. & à Trident. sess. 24. can. 10. Neque his obstat quod Christus Dominus Matth. 19. dixerit: *Qui cumque dimiserit vxorem suam nisi ob fornicationem, & aliam duxerit mœchatur, & qui dimissam duxerit mœchatur*, quasi diceret ex causa fornicationis dimitti vxorem posse, & aliam duci absque mœchia; id enim indicat exceptio illa nisi ob fornicationem. Non inquam obstat, quia Christus Dominus solum dixit mœchatur, qui vxorem dimittit extra causam fornicationis. At de dimittente causa fornicationis existente (inquit Caietan. in præfenti) nihil decidit. Præterea Christus Dominus, voluit eo in loco libellum repudij, quo matrimonij vinculum, & mutua coniugum habitatio dissoluebatur omnino tollere, & solum permittere dissolutionem cohabitacionis ex causa fornicationis, ideoque inquit, *Qui vxorem suam dimiserit excepta causa fornicationis mœchatur, quia iniuste dimittere facit eam mœchari*. Prædictus ergo Textus dissolutionem cohabitacionis interdicit nisi ex causa fornicationis, nullo verbo facta de dissolutione vinculi coniugalitatis, sicuti explicat August. lib. 1. de adulter. coniug. cap. 9. Abulens. c. 19. Matth. quest. 76. Maldonat. & Iansen. ibi. Sanch. lib. 10. de matr. disp. 2. num. 3. vbi alios Textus contrarium indicantes explicat. Quocirca questio versatur, quibus ex causis obligatio thori, & coniugalitatis habitacionis dissolui inter coniuges possit; Et nemini est dubium posse dissolui ex mutuo consensu, quia nullo iure inuenitur interdictum, quin potius colligitur concessum ex Paulo 1. Corinth. 7. debet tamen fieri dissolutio non ex odio, & indignatione, sed amore castitatis, & absque incontinentie periculo, ideoque mature, & longâ examinatione factâ, & non aliter hæc separatio facienda est, vt frequenter omnes Doctores consulunt. Superest ergo examinandum, qualiter ex delicto hæc cohabitatio dissoluitur?

§. I.

An ex causa fornicationis dissolutio coniugalitatis habitacionis fieri possit?

- 1 Adulterium causa est sufficiens, vt vir ab vxore in perpetuum diuortietur.
- 2 Nomine adulterij qualibet copula etiam sodomitica intelligitur.
- 3 Debet adulterium formale esse.

Adulterium vxoris causam esse sufficientem, vt vir ab vxore diuertere in perpetuum possit, constans est omnium Catholicorum sententia ex illo Matt. 5. & 19. Ego autem

dico vobis, quicumque dimiserit vxorem suam excepta causa fornicationis, &c. Et ex cap. significasti. Cap. gaudemus. C. ex litteris de diuort.

Et licet Christus Dominus, alique Textus Iuris Canonici solum de adulterio vxoris vitore grauiori mentionem fecerint, ideoque Caiet. in illud. Matth. 19. censuerit solum concedi ob adulterium vxoris separationem. At verissima sententia defendit in hac causa vtrumque coniugem pariter esse, licetumque esse vxori ob adulterium viri diuortium celebrare. Non enim censetur coniuges obligari ad mutua cohabitacionem, & debiti redditionem, nisi quatenus sibi inuicem fidem datam serauerint. Quare cædè violatâ ab obligatione reddendi debitum, mutuoque cohabitandi innocens siue vir sit, siue femina absolutus, sicuti pluribus comprobatur Sanch. lib. 10. disp. 3. num. 6. Farinac. 4. tom. quest. 147. num. 9. Guierri. de matrim. cap. 129. num. 2. Coninch. disp. 35. dub. 1. in iuris & num. 6. Basil. Ponce, lib. 9. cap. 16. à num. 2. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. 3. part. cap. 7. num. 8. Gaspar Hurtado disput. 11. difficult. 2. & colligitur aperte ex illo Pauli 1. Corinth. 7. *His qui matrimonio iuncti sunt præcipio, non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere* (subintelligit absque iusta causa.) *Quod si discesserit* (nempe ex iuxta causam manere in iuxta causam, vt viro suo reconciliari, supponit ergo Paulus ex aliqua causa iusta posse vxorem à marito discedere, aliâs cogeret eam viro suo reconciliari, nullatenusque optionem daret se viro reconciliandi, vel continenter viuendi. Quod si aliquam causam iustam discedendi à marito vxor habere possit, maxime adulterium, quod fides sibi data violatur.

Nomine adulterij ratione cuius diuortium celebrari ab innocente possit, etsi aliqui censuerint solum copulam naturalem cum alieno viro, vel femina esse intelligendam, communis sententia defendit teste Abbate in cap. maritus de adulter. num. 3. Sanch. lib. 10. disp. 4. num. 3. Coninch. disp. 35. dub. 1. conclus. 5. Basil. Ponce, cap. 16. num. 5. dicto cap. 7. n. 7. Gaspar Hurtado dicta difficult. 2. Riccio decisi. 273. in praxi, & alii sodomiam, & bestialem intelligi, quia his criminibus caro coniugis in alienam diuiditur contra matrimonij fidem. Debet autem sodomia, & bestialitas completa esse, id est cum seminis effusione, aliâs non perfectè in alienam carnem esset diuisio, neque consummata iniuria, neque sufficiens diuertendi causa. Quod à fortiori procedit in tactibus, pollutione, siue secum tantum, siue cum alio, vt aduertunt omnes præcitati Doctores.

Debet autem adulterium occasione diuortij præbere formale esse; quare si ex aliquo capite ab ea malitia excusatur, eo quod ignoranter, vel per violentiam commissum sit, nullo modo occasione diuortij præbere potest, quia alteri coniugi iniuriosum non est, vt rectè ex omnium sententia docet Basil. Ponce, lib. 9. cap. 17. num. 8. Sanch. lib. 10. disp. 5. à n. 11. Argum. cap. cum per bellicam. 3. 4. q. 2. Et leg. vxor 7. Cod. de repudiis. Quinimò Abbas conf. 4. n. 3. volum. 1. Rosella verbo Adulterium. n. 1. Sylu. ibi q. ult. Armilla n. 5. Tabiena, q. 1. n. 3. Gratia 2. p. decisi. lib. 1. cap. 12. n. 72. casu 2. Et inclinat Gregor. Lopez, leg. 7. verbo per fornicat. tit. 9. part. 4. Et probabile censet Sanch. lib. 10. disp. 5. num. 15. affirmant adulterium commissum ex metu cadente in virum constantem non concedere innocentios diuertendi, quia non ex malitia, & dolo, quod videtur requisitum iuxta leg. penult. ff. ad leg. Jul. de adulter. commissum est, & fauet August. relatus in cap. proposito. 3. 2. q. 5. excusans Luctetiam ab adulterij crimine non quoad culpam, sed quoad poenam eo quod metu coacta sit. Sed prædictis assentiendum non est, nam cum metus non excuset à culpa adulterij, & fidei datæ violatione, quibus diuortium iure naturæ inicitur, non potest à diuortio, donecque amissione excusare, tamen excuset à pena legibus indicta, vt tradit Couarrua. 4. decretal. 1. p. cap. 1. in iuris. n. 3. Azeuedo lib. 8. recopil. tit. 20. leg. 1. num. 22. Henricq. lib. 11. cap. 17. n. 5. & pluribus relatis Sanch. lib. 10. disp. 5. num. 16. Coninch. disp. 35. dub. 2. num. 10.

§. II.

Quibus in euentibus non liceat coniugi ob adulterium commissum celebrare diuortium?

- 1 Diuortium nequit esse, si vterque nocens sit.
- 2 Ob adulterium, cuius auctor est maritus non potest vxor repudiari.
- 3 Ex eo quod maritus causam remouit am adulterij vxori præstitit, non impeditur à diuortio celebrando.
- 4 Ob adulterium iam condonatum nequit coniux innocens diuertere.
- 5 Si innocens signa remissionis adulterij præstet absque animo remittendi, probabile est in foro conscientia ad diuortium conari posse.
- 6 Remissio solum esse potest de delicto præterito, non futuro.

7 Ex eo quod vnus coniux adulter alterum de emendatione moneat, motus non cedit iuri diuertendi, nisi aliqui contra consentiant.

Primo conueniunt Doctores diuortium esse non posse, si vterque nocens sit, quia iniquum est vnus delictum punire alio delinquenti indemni seruato. Quapropter iura clamant paria delicta quoad priuatum ius mutua compensatione tolli. Capp. penult. & vlt. de adulter. Cap. significasti. cap. ex litteris de diuortio. Cap. 1. seqq. per totam 32. question. 6. Et leg. si vxor ff. Ad leg. Jul. de adulter. Et leg. viro, atque vxore. 29. soluto matrim. & alii. Neque referunt ad adulterium vxoris grauius sit, & publicum, vtrique adulterium secretum, & vnus pius, alterum postorius, quia per quodcuq; fides in matrimonio data violatur, & ius diuertendi solum innocenti conceditur, vti docet ex omnium sententia Sanch. lib. 10. disp. 3. a num. 2. Basili. Ponce, lib. 9. cap. 17. a num. 5. Coninch. disp. 3. dub. 2. num. 12. Gutierrez. de matr. cap. 129. num. 15. Paul. Layman. tract. 10. 3. p. cap. 7. num. 13. Hæc tamen mutua compensatio solum est quoad diuortium, doctique amissionem, nam quoad accusationem criminalem, & vindictam publicam non est compensatio; cum liberum sit marito adultero accusare criminaliter vxorem de adulterio, cum tamen ipsi vxori non permittatur maritum accusare. leg. 1. Coniug. ad leg. Jul. de adulter. sicuti aduertit Sanch. lib. 10. disputat. 8. numero 46. Laymann. lib. 5. tract. 10. 3. p. cap. 7. numero 13.

Secundo nequit maritus repudiare vxorem ob adulterium, cuius ipse author fuit, quia eo casu maritus æque ac vxor culpabilis existit: sicuti docent ex omnium sententia Sanch. lib. 10. disputat. 5. a num. 3. Farinac. 1. 1. quest. 143. §. separatio vxori, Gutierrez. cap. 129. num. 16. Basili. Ponce, lib. 9. cap. 17. num. 7. Coninch. disp. 3. dub. 2. num. 8. Gaspar Hurtado disp. in difficult. 3. num. 12. Laym. tract. 10. 3. p. cap. 7. num. 8. Quod adeo verum est, vt etiam si vxor prostituta consentiat, reaque adalterij sit locus repudij non a detur: vt colligitur expressè ex cap. discretionem §. quod si forsitan. De eo qui cognouit conjugum. & c. ibi presertim iniuriam: dictio enim illa presertim declarat, quod minoris dubitationis est, scilicet cum consentit inuita, & supponitidem esse in casu magis dubio, qualis est cum liberè consentit. Neque enim æquum erat, vt eleganter inquit Iurisconsultus. Scæuola in leg. cum mulier 47. ff. Soluto matrimonio. quod maritus improbatior mores, quos ipse, aut ante corruptus, aut postea probauit, sicuti omnes Doctores nuper relati aduertunt. Quinimo censet, si adultero tacite consentiat; eo quod potens facilè impedire non impedit nullà legitimà occasione intercedente, nequit illud obicere; quia illo tacito consensu censendus est remittere ius diuertendi, quod ex iniuria illata sibi conceditur, idè quod in leg. 2. Cod. ad leg. Iuliam de adulter. vbi consentiens pena lenioris punitur. Atque ita docent Castro, lib. 2. de lege poen. 2. cap. 4. Henric. lib. 11. cap. 17. num. 4. Sanch. pluribus relatis, lib. 10. disputat. 5. numero 5. vbi opprimè aduertit mulierem conscientiam de marito adulterio, neque impediente non esse censendam consentire, quia raro ipsa impedire potest, neque eius iusti modulatio, vt potè quæ est viro subiecta occasio est delicti approbatio. Notanter dixi nullà legitimà occasione, si enim vir suspicionem habens de vxoris adulterio dissimulet se in longinquum profectici animo statim redeundi, vel teltes absconditos apponat, vt certus de adulterio possit vxorem dimittere, vel in futurum emendare, nullatenus censeri debet adulterio consentire, sed illud permittit ex honestum suam, sicuti pluribus comprobat Sanch. lib. 10. disputat. 12. num. 52.

Ex eo autem quod maritus causam remotam vxori dederit adulterium committendi negando inquam debitum, non suppeditando alimenta, atque eam è domo, & ex sua cohabitatione expellendo, non censetur adulterio consentire, neque à diuortio faciendo impeditur, vti colligitur ex cap. significasti de diuortio. Et ibi Glossa verbo materiam. Neque enim mulier ad fornicandum vlla ratione adduci debebat: cap. ita ne 32. quest. 5. Neque ignoscendum est (vt inquit Vlpian. leg. palam num. 43. ff. de ritu nuptiar. Et Glossa cap. ex litteris de Diuortio.) ei qui obtentu paupertatis turpissimam vitam agit. Atque ita fatentur omnes Doctores teste Sanch. lib. 10. disp. 5. num. 6. Gutierrez. cap. 129. num. 8. Basili. Ponce, lib. 9. cap. 17. n. 7. Coninch. disp. 3. dub. 1. in fine. Quod intelligendum inquit Thom. Sanch. Gutierrez. Coninch. & Farin. quest. 143. num. 12. nisi vir eà intentione vxorem repulisset, alimentisve priuasset, vt necessitate compulsus adulterium committeret; quia eo casu adulterium vxoris marito est voluntarium perindeque est, ac si adulterio conuinceret.

Terio ob adulterium iam condonatum, & remissum nequit coniux innocens diuortium facere: ipsa enim condonatione, & remissione cessit iuri diuertendi acquisito, sicuti vniuersi Doctores docent. Dupliciter autem hæc condonatio fieri potest expressè, vel tacite: expressè fit, si verbis expressis remittat iniuriam sibi factam, & ius diuertendi ex ea acquisi-

tum; iuxta leg. si maritus 25. §. si negauerint ff. ad leg. Iul. de adulter. Tacita remissio contingit, si conscius adulterij, & potens petere diuortium coniugi adultero copuletur, vel illum ita familiariter tractet, sicut antea, nam prædictis signis factis præsumitur animum habuisse reconciliationis, idè quæ ad intentandum diuortium, accusandumque adulterum non admittitur, vt tradit decisio Rotæ apud Farinac. 193. volum. 2. consil. Neque ad hanc condonationem requiritur adulteri acceptatio, quia ea condonatio est quædam iuris cessio, & remissio, quâ signis exterioribus manifestata tollitur ab adultero impedimentum exigendi debitum, quod ex adulterio commissio contraxerat, vt rectè probat Sanch. lib. 10. disputat. 14. a numero 2.

Quod si innocens adultero prædicta signa remissionis præster absque animo remittendi ius quod habet accusandi adulterum cum ciuilitate, tum criminaliter, etsi in foro externo nec diuortium, neque accusationem intentare possit; at in foro conscientie probabile est ius diuertendi & accusandi integrum retinere, vti pluribus comprobant Sanch. dicta disp. 14. a num. 21. eo quod illa facta non sint ipso iure remissiones, siquidem facta ex imperio Iudicis, eo quod adulterium non plenè probatum sit, remissionem non inducunt, sed solum sunt signa animi remittentis. Quare eo animo deficiente nulla est censenda remissio. Quod satis indicat Textus in leg. questum 40. §. item queritur ff. ad leg. Iuliam de adulter. dum inquit destitisse videri. Et leg. regia 8. titul. 17. part. 7. [caspus que a li la a cogio en su casa, entendiense que la perdo.] Non enim asserunt de facto remississe, sed præsumi remissionem fecisse.

Illud certum remissionem solum esse posse de delicto præterito, non de futuro, ne delinquenti occasio relabendi concedatur. Quapropter si reconciliatus iterum delictum committat poterit non de delicto remissum, sed ob delictum demud paratum intentari ab innocente accusatio tam ciuilibus quoad diuortium, & dorem, quàm criminalis ad punitionem. Vnde si vterque fuerit nocens, sibi que mutuo iniuriam cesserint, qui post reconciliationem lapsus fuerit diuortio subiectus est, neque innocenti diuortium intentanti obicere potest crimina remissa. cap. de his de accusationib. Et cap. si illic. 23. quest. 4. iuncta Gloss. verbo recidius. Et leg. transigere, Cod. de transactionib. Neque remittentibus actiones conceditur regressus. Leg. queritur vers. si venditor ff. de Adilitio edito. Et tradit ex communi sententia Sanch. lib. 10. disp. 5. num. 21. Et disp. 6. num. 7. Basili. Ponce, lib. 9. cap. 17. in fine. Coninch. disp. 3. dub. 2. concl. 5. num. 17. Molin. tract. 3. disp. 95. Paul. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. 3. p. cap. 7. num. 14.

An vero eo quod vnus coniux adulter, & emendatus alterum de emendatione moneat, censetur vterque sibi reconciliari? Non conueniunt Doctores Sanch. plures referens lib. 10. disp. 7. num. 4. Paul. Laym. lib. 5. sum. tract. 10. 3. p. cap. 7. num. 14. Coninch. disp. 3. dub. 2. num. 1. concl. 6. censent reconciliationem factam esse non solum ex parte illius qui monet, & reconciliationem offert, de quo non videtur esse dubium, sed etiam ex parte moniti, qui esto reconciliationem non admittat, admittit illam tenetur, cum sit æquè nocens, ac petens reconciliationem. Sed rectius Basili. Ponce, lib. 10. cap. 17. in fine. Gaspar Hurtado disputat. 11. difficult. 3. n. 10. censent admonitum ex sola admonitione sibi facta, & reconciliatione oblata, sed non acceptata non cessisse iuri diuertendi, quod ex alterius adulterio acquisierat; quia esto æquè nocens sit, ac petens reconciliationem, id solum probat non posse alterum accusare delicto sibi non remisso, non tamen probat cessisse iuri diuertendi. At delicto remisso si post remissionem non delinquerit diuortium intentare poterit, quia nihil impedit: si vero iterum in delictum labatur, amittit ius diuertendi petendi, emendatus vero intentare diuortium non potest, eo quod sibi non fuerit delictum remissum.

§. III.

An vxorem in adulterio persistentem teneatur innocens dimittere?

- 1 Plures affirmant obligatum esse recedere.
2 Verius est oppositum.
3 Aliquando per accidens hæc obligatio esse potest.
4 Raro, vel nunquam obligata est vxor diuertere à marito adultero.

Validus innocentem neque iniuriam remittentem diuertere à coniuge nocente posse, inquiturimus. an teneatur? Plures Doctores, quorum meminit Sanchez lib. 10. disp. 13. a numero 4. censent obligatum esse diuertere à coniuge adultera; eo quod apud se retinens, & debitum exigens, & reddens censetur ius delicto conuincere, graueque hæredibus legitimis detrimentum inferre, si illegitimi, & spurij supponantur. Et fortè ob hanc causam Proverb. 18. dicitur: Qui autem tenet adulterum stultus est, & insipiens, siquidem

evetione suis heredibus iniuriam irrogat debita hereditate defraudando, suaque fama notam lenonis imponit iuxta Textum in cap. si quis crudelis. 32. quest. 2. ibi: Sicut crudelis, & iniquus est, qui castam dimittit uxorem, ita factus est, & iniustus qui retinet meretricem, patronus enim turpitudinis est. Et c. si vir de adulterio. ibi: Si vir sciens uxorem suam deliquisse que non egerit poenitentiam, sed permanet in fornicatione, vixerit cum illa reus erit & eius criminis particeps.

2. Ceterum communi or est sententia, & vera per se ratione adulterij nullam esse obligationem uxorem adulteram dimitendi, ut colligitur ex D. August. relato in cap. idololatris 28. quest. 2. ibi: permisit Dominus non iussit. Et ex cap. quem admodum, de iureiurando, ibi: tutius esse adulteram non accusare. Ad idem est cap. de benedicto. Cap. quod autem. Cap. non erit. Cap. cum venundatur, cap. apud misericordem. 32. quest. 1. Neque contrarium probant Textus num. preced. relati loquuntur enim de marito retinente uxorem adulteram nullam adhibita correctione, is namque eius turpitudinis particeps, & patronus censeri debet, & omnis nocenti legitimis heredibus facti causa. Secus vero de marito qui retinet adulteram corrigens, & quantum in se est delictum impediens. Neque est vllus alius Textus, ex quo leuiter colligatur obligatio expellendi adulteram. Quinimo Christus Dominus Math. 5. & 19. a precepto non dimitendi uxorem exceptit fornicationis causam, indicans satis stante causa fornicationis, neque alitriq; maritum ad retinendam uxorem, neque ad illam expellendam, sed vtrumque ei liberum esse. Rationeque aperta id ipsum conuincitur. Nam cum diuortium iure ipso natura introductum sit in poenam delinquentis, & innocens fauorem, æquū erat ne innocens ad illius executionem alitringere, sed illo pro suo libro uti posset, alia in illius poenam vteretur. Atque ita ex communi sententia sustinent Sanch. lib. 10. disp. 13. a. n. 6. Coninch. disp. 35. dub. 3. Paul. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. 3. p. c. 7. m. 15. Gasp. Hurtado disp. 12. diff. 4. a. n. 1.

3. Dixi per se, nam per accidens ratione correctionis, vel scandalii aliquando est rarissime obligari maritus potest: si enim credat maritus uxorem corrigendam esse, scandalumque sedandum, si eam saltem ad tempus dimittat, idque præstare possit absque graui suo incommodo, lege charitatis tenetur, ut aduertunt prædicti Doctores. At id fieri est impossibile, idæque dixi rarissime posse matrum obligari. Quippe vxor quæ in domo mariti eam reprehendens, & punientis delinquit, inde dimissa liberius peccabit. Non igitur dimissio correctioni vxoris medium aptum est. Præterquam quod huiusmodi medium est marito ouerosum, tum quia cogitur cœlibem vitam agere, tum quia firmat adulterij suspicionem, quæ in graue dedecus ei cedit: uti autem medio ad corrigendam uxorem ita dubio & sibi incommodo nullatenus maritus tenetur. Et ob eandem rationem non tenetur ratione vitandi scandalii, seu suspicionis, quam plures concipere possunt se delicta vxoris patrocinari, maxime cum huic suspicioni aliis medijs succurri possit, nempe vxoris reprehensione, reclusionem, aliæ moderatâ punitione, qua satis intelligi possit ipsum minime adulterio consentire. Quod si adhuc suspicio persistit, patienter sustinenda est, est enim scandalum non datum, sed acceptum.

4. Ex his à fortiori inferitur raro vel nunquam obligatam esse uxorem diuertere à marito adultero. Non enim tenetur correctionis præcepto, cum ipsi utpote viro subditæ datum non sit virum corrigere puniendo, sed monendo, & exhortando, neque dimissio censenda est medium aptum ad correctionem; quippe dimissus deterior fiet. Præterquam quod vxori incommodissimum est, quæ cogitur & cœlibem vitam degere, & mariti confortio sibi regulariter vtilissimo priuari. Minus obligari potest ob vitandum scandalum, seu suspicionem, quod ipsa mariti delictis assentiatur, cum omnibus competum sit mulieres ægerimè ferre maritos alii commiseri, neque potentes esse ad illos continendos, sicuti aduertunt Henric. lib. 11. c. 17. n. 3. Matienzo, lib. 5. recopilat. tit. 1. rmb. gloss. 1. num. 101. Saa, verbo diuortium, num. 6. Sanch. plures referens, disp. 13. num. ult. Coninch. disp. 35. dub. 3. concl. 2. Gasp. Hurtado disp. 12. diff. 4. in fine.

§. IV.

An propria auctoritate possit innocens à coniuge adultero diuertere, vel necessariò sententia Iudicis requiratur?

1. Proponitur ratio dubitandi.
2. Secluso scandalo tam ob adulterium occultum, quam notorium licet diuortium facere.
3. Procedit hæc doctrina siue adulterium commissum sit post spoliū, siue ante.
4. Si spoliatus obicit spolianti adulterium, non obinde restituendus est, nisi adulterium spoliantis sit æquū notorium.

5. Probatu effaciter ob adulterium occultum posse innocentem recedere.
6. Satis obicitio.
7. Prædictum diuortium fiat, debet innocens moraliter effectus de adulterio coniugis.
8. Ea que in iudicio externo probata sufficient, ut Iudex sententiam diuortij ferat, hanc certitudinem moralem præstat.
9. Exorta controversia super impotentia viri, si ipse adulterium fateatur, non potest coniux ad diuortium ex ea confessione procedere.
10. Coniux recedens ob adulterium absque sententia restituendus est spoliato potente.
11. Spoliatus certus moraliter de adulterio non tenetur debitum reddere, tametsi superior precipiat.

Ratio dubitandi sumitur ex eo quod iniquum videatur quemlibet in sua propria causa Iudicem esse. At si innocens ob alterius adulterium potest se à coniuge separare, Iudex in propria causa esset. Item diuortium est poena nocentis, quam ipsi facto imponit, sed Iudex remittit imponendam. Denique matrimonium est Ecclesiæ auctoritate celebratum: debet ergo auctoritate Ecclesiæ, & non ipsorum coniugum dissolui, uti videtur traditum in cap. saculares cap. lictoria 33. quest. 2. ob quas rationes Gab. in 4. d. 35. quest. unica art. 2. com. 5. censet etiam ob notorium adulterium non posse coniugem innocentem diuortium facere, sed necessariò expectare debere Ecclesiæ iudicium. Atquod delictum adulterij est occultum consentit D. Thom. dicto dist. 35. quest. 1. artic. 3. Bonavent. ibi. quest. 3. Richard. art. 1. quest. 4. Turrecmata in c. saculares: 3. q. 2. quos refert, & sequitur Basil. Ponce, lib. 9. c. 18. a. n. 6.

Ceterum verius censet secluso scandalo tam ob adulterium occultum, quam notorium coniugi innocenti licere diuortium facere tam quoad debiti redditionem, quam quoad mutua cohabitationis separationem. Sic docet Paludan. in 4. d. 35. q. 1. art. 3. concl. 3. Sanch. plures referens lib. 10. disp. 12. a. n. 6. & n. 14. 3. Et seqq. Henric. lib. 11. c. 17. m. 1. Rebell. lib. 2. q. 17. & Gid. Coninch. disp. 35. n. 2. Gasp. Hurtado disp. 12. diff. 4. num. 21. & alij.

Et quidem quoad adulterium notorium est per eandem facti, vel confessionem rei in iudicio etiam ciuili non solum innocenti conceditur ius diuertendi ab adultero, sed neque Ecclesia illum compellere potest ad adulterum recipiendum, ut videtur decisum in cap. significasti de diuortio ibi. si notorium est mulierem ipsam adulterium commississe, ad eam recipiendam præfatus vir cogi non debet. Et fauet cap. ex parte de Sponsalibus. ibi: quia nemini licet uxorem sine manifesta causa fornicationis dimittere, ergo stante manifesta causa fornicationis licita est dimissio, neque vxor dimissa restituenda est, sicuti docet Gloss. e. Agathosa, verbo fornicationis. 27. q. 2. Et c. fin. verbo fornicationis de adulterio. Panorm. cap. constitutus num. 4. de conuers. coniugator. Et c. ex parte de Sponsal. Et c. fin. de adulterio. Tiraquel. in leg. si vnquam, verbo reuertatur. num. 137. Cod. de reuocand. donationib. Gregor. Lopez, leg. 2. verbo seynadria. p. 4. Nauarr. c. 22. n. 23. Surd. de alim. tit. 7. q. 16. Sanch. lib. 10. disp. 12. n. 3. in n. 13. vbi plures refert. Etenim cum delictum notorium est perinde est ac si publica sententia, & iudicio reus damnatus esset.

Quæ doctrina verissima est, siue adulterium commissum sit post spoliū, siue ante. Quæcumque enim tempore notorie commissum sit, restituere deneganda est. Nam esto in dicto cap. significasti solum facta sit mentio adulterij post spoliū perpetrati, id factum est, quia in eo aliqua ratio dubitandi esse poterat ex eo quod spoliatus occasionem adulterij dederit, non quia de cetero ad adulterium commissum post spoliū restringenda sit, cum illud adulterium leuius sit, quam commissum ante spoliū, ut rectè alijs relatis notauit Sanch. lib. 10. disp. 12. num. 30.

Verum ob adulterium occultum posse secluso scandalo coniugem innocentem ab adultero diuertere nullam expectatam sententiam hæc efficaci ratione probat. Matrimonij natura ea est, ut coniuges sibi inuicem obligentur ad mutua cohabitationem, & debiti redditionem, dum carnem suam in alienam non diuertint. Ergo facta hac diuisione ab adultero cessat in innocente obligatio per contractum matrimonij accepta, sicuti cessat quælibet alia promissio cessante conditione sub qua tacite facta est. Vnde in diuortio innocens non sibi ius dicit, sed iure à matrimonij natura concessio vitur, quod ius Ecclesiæ approbando matrimonium approbate censetur, ideoque auctoritate Ecclesiæ dici potest diuortium prædictum celebratum. Per quæ ratio dubitandi soluta est. Et confirmatur: ob adulterium notorium, seu ut placet Basil. Ponce, ob adulterium, quod incontinenti notorium fieri potest probatione oblata, licet coniugi innocenti propria auctoritate à nocente diuertere, ergo æquè ei licebit in foro conscientiarum ob adulterium secretum. Quippe ius diuertendi non ex publicitate, sed ex delicto nascitur. Publicitas enim solum ad sedandum scandalum requiritur, quare scandalo cessante quomodo

documque constat de adulterio possidet innocens ius diuertendi.

Quod si dicas id verum esse spectatâ matrimonij naturâ; at ob vitandas hominum fraudes, & matris hæc separatio absque Ecclesiâ declaratione interdicitur? obstat; quia nullus est Textus ex quo colligatur hoc præceptum; & obligatio. Nam Textus qui pro ratione dubitandi referuntur nihil probant. Euenim cap. secularis non de dimissione ex causa adulterij, sed scilicet loquitur, quæ causa cum Ecclesiæ auctoritate introducta sit, & latitudinem habeat, æquum non erit cuiusvis iudicio remitti, secus in adulterio quod indiuicibile est, & iure naturali diuortio causam præstat. Præterquam quod ibidem excommunicantur, qui nullas causas diffidij probabiliter proponentes, antequam lis per Ecclesiasticos Iudices decidatur vxores dimittant, quod est dictum à nostro casu, in quo adulterium innocenti certum esse debet, vt dicemus. Textus in cap. si fornicator præcipit vxorem ante omnia restituat, quia de adulterio nondum cõstabat: solum factis negotium tractus in cap. porro, de diuortio, ibi Etiam si parentela esset publica, & notoria absque iudicio Ecclesiæ ab ea separari non potuit, sed hic Textus non de diuortio quoad thorum, & cohabitationem loquitur, sed de matrimonij dissolutione quoad vinculum, & libertatem alteri copulandi. Quæ res cum grauissima sit, & grauioribus periculis exposita, merito iudicium Ecclesiæ requirit. Nullus est ergo Textus, ex quo colligatur sententiam Ecclesiæ expectandam esse ad diuortium: quinimo hanc necessariam non esse indicat Textus in c. ex parte de sponsalib. ibi: Quianemini licet vxorem sine manifesta causa fornicationis dimittere. Supponit ergo stante manifesta causa fornicationis, manifesta inquam ipsi innocenti posse nulla expectata sententia ab adultero recedere: & arguitur id exprimitur à Hieronymo in c. dixit Dominus. 32. v. 1. ibi: Vbiunque fornicatio est, vel fornicationis suspicio, liberè dimittur vxor. Notandum est verbum liberè, quod nullam requirit licentiam, vel sententiam, quia ipsammet indicat esse sententiam latam, vt pluribus comprobat Tiraquel. in l. si equum, verbo reuertitur à num. 134. Cod. de reuocandis donat. Et colligitur aperte ex c. pro humano, verbo liberè de homicidio in 6. Et licet verbum liberè idem sit, vt placet Basili. Ponce, lib. 9. c. 18. in fine, ac licet, perpetam tamen addidit sententiam Ecclesiæ necessariam esse, cum in prædicto Textu nulla huius sententia mentio fiat. Quodque non leuiter consonat legi à Christo Domino late Matih. 5. & 19. concedenti viris ex causa fornicationis vxores dimittere. Ex qua concessione Iudices Ecclesiastici colligunt quid in his causis debeant decidere, non tamen mariti de adulterio vxoris certi eorum Iudicium decisionem expectare astringuntur, vt falso putauit Basili. Ponce, d. c. 18. num. 9. Fauetque factum Iosephi Matih. 1. volentis sanctissimam virginem oculos dimittere ob adulterij suspensionem, sicut multis comprobat Maldonat. ibi. Et Suar. tom. 2. in 37. quæstion. 29. articul. 1. sect. 2.

7. Vt autem prædictum diuortium innocens faciat, debet certus moraliter esse de adulterio coniugis alterius, ob dubium enim vel suspensionem probabilem nequit in suum coniugem quali sententiam ferre, & iure quod habet priuare, sicut omnes Doctores norant, & colligitur ex c. ex parte de sponsalib. ibi: quia nemini licet vxorem absque manifesta fornicationis causa dimittere. Et licet in c. dixit Dominus. 32. quæst. 1. dicatur vbiunque fornicatio est, vel fornicationis suspicio liberè dimittur vxor. Nomine suspensionis non quecumque suspicio, sed violenta, & que certitudinem morali æquualet intelligitur.

8. Dubium tamen est, quæ hanc certitudinem moralem præsentat? Respondeo ea sola esse quæ in iudicio externo probata sufficiunt, vt Iudex sententiam diuortij proferret, vt multis comprobat Sanch. lib. 10. disp. 12. num. 40. Gutierrez. cap. 129. num. 12. Quippe coniux innocens recedens ab adulterio quali sententiam proferat. In particulari autem esse solum cum sola nuda cum nuda, in eodem lecto, non est dubium esse sufficiens adulterij indicium, vt deciditur in cap. litteris, de præsumpt. Oscula autem, & amplexus præcisè est plures Doctores, quos refert Sanch. dicta disp. 12. num. 46. censent sufficere ad separationem, verius est oppositum, vt tradit ipse Sanch. num. 47. eo quod neque ex natura rei, neque ex aliqua lege plene adulterium inde probetur: at si prædicta oscula, & amplexus contingerent in loco abdito, & secreto, vbi facile copula haberi posset, vel aliis coniecturis adiungerentur, sine dubio credo sufficere si non ad condemnationem criminalem pœnæ ordinariæ, bene tamen ad diuortij separationem, vt pluribus allegatis docuit Buslat. conf. 218. num. 3. volum. 2. Mascard. de probat. concl. 57. n. 5. & conc. 64. & à n. 1. Conarum. 4. decret. 2. p. 6. 7. §. 6. numero 3. Azuado lib. 8. re. copil. titul. 20. Rub. num. 14. Grassi 1. p. decis. lib. 2. c. 84. num. 5. Nauar. Rub. de iudicis num. 10. Neque contradicit Sanch. libere inspicitur, vt constat ex his quæ dixerat dicta disp. 12. n. 45. in fine.

Et idem dicendum existimo, si aliquæ litteræ amatores

ipsum mulieris reperirentur, quibus adulterium præteritum fateretur, nam esto illa confessio vtopote extrajudicialis non plene delictum probet. Ac facta in iudicio plene illud probet. Cum ergo in præsentia agamus, de diuortio extrajudicialiter facta, ea confessio extrajudicialis sufficiens esse debet, maxime cum prædictæ confessioni adiungantur amatores litteræ. Amatio missæ, quæ simul cum illa confessione sufficienter Iudicem mouere possent ad iudicium de adulterio ferendum, vt rectè tradit Menoch. de præsumpt. lib. 5. præsumpt. 45. in fine. Partius conf. 54. in fine volum. 4. Mascard. de probat. concl. 64. num. 20. Si enim inquit Sanch. dicta disp. 12. num. 51. Et consentit Gutierrez. c. 129. num. 12. vers. quarta conclus. satis est vt coniux innocens diuertere possit de sui coniugis adulterio, seu de illius violento iudicio certior fiat à persona fide dignissima, cui merito prudentissimus quisque fidem haberet, quia illud dictum certitudinem moralem præstat, à fortiori ipsius coniugis adulterantis in amatores litteris facta certitudinem moralem præstare censenda est. Minor namque probatio adulterij, seu illius violentæ suspensionis requiritur ad diuortium propriâ auctoritate factum, quam factum iudicio Ecclesiæ. Præterquam quod satis probabile est, vt pluribus firmant Ioann. Bapt. Ferrer. conf. 168. num. 4. & 5. Farinac. l. 4. q. 136. num. 18. Gutierrez. c. 129. n. 18. in fine. Ad diuortium celebrandum non esse opus ea indicia adulterij, quæ suspensionem violentam, sed satis esse quæ probabilem, & vehementem suspensionem indicent.

11. Illud pro certo habendum est, si exorta contouersia super impotentia viri ad matrimonij dissolutionem ample fateretur adulterium commisisse, ex ea confessione est in iudicio facta non potest vxor diuortium intentare, quia illa confessio præsumi debet fraudulenta ad elidendam vxoris intentionem, factaque est contra formam præscriptam in cap. ex litteris de diuortio, vt rectè notauit Riccius in præxi decis. 232. Et ex illo Basili. Ponce, lib. 10. c. 18. n. 4.

10. Verum est nulla expectata Ecclesiæ sententia possit innocens seculo scandalo se à coniuge adultero separare; ac si coniux spoliatus querelam timeret de iniuria sibi illata, restitutionem que petat statim restituendus est, neque separatio permittenda, quousque adulterium plene probatum sit: sicuti decidit in cap. significasti, de diuortio, per argumentum à contrario sensu; expressius cap. 2. cap. in litteris, cap. in conquestione, cap. item cum quis de restitut. spoliator. & tradunt omnes. Neque enim æquum est coniugem publicè priuare suo iure, & possessione, quin publicè constet de causa, ob quam eo iure, & possessione priuatus est. Quocirca hæc restitutio quoad omnia facienda est tam quoad mutua cohabitationem, quam quoad debiti redditionem, vt habetur c. red. n. granda. 1. & 2. 3. quæst. 1. quia his omnibus spoliatus est, neque vllum adest periculum, vel damnum, ob cuius causam impedienda sit restitutio quoad debiti coniugale, sicuti adest cum spoliatus coniux ob matrimonij nullitatem. Quo casu oblati incontinenti probationibus non restituitur spoliatus ad coniugale debitum ob peccati periculum, sed ad mutua cohabitationem. c. litteras de restit. spoliat. Atque ita tradit Syluest. verb. Matrimonium. 10. q. 1. Tabiena eodem. 2. q. 9. num. 10. Alberic. in suo dictionario verbo Matrimonium. 9. vers. ult. Sanchez lib. 10. disputatio. 12. num. 15.

11. Ipse tamen spoliatus certus moraliter de adulterio, præcepto Superioris iubentis spoliato reddi debitum obedit non tenetur, quia prædictum præceptum, vtopote ex falsa præsumptione latum obligationem non inducit, maxime cum ex eius obseruatione spoliati nocuumentum proueniat bigamie, si velit ad Ordines transire, & vxorem virginem acceperit, neque post adulterium cognouerit. Quo casu quia damnum est irreparabile existimat Sanch. dicta disp. 12. num. 22. circa finem, cum Menoch. de recuperand. possess. rem. 1. num. 115. & 308. Alexandro in leg. naturaliter. 8. nihil commune. num. 20. ff. de acquir. possess. Gregor. Lopez leg. 27. verbo que le entregale tit. 2. part. 3. virum spoliatum, offerentemque probationes incontinenti, id est intra breve tempus arbitrio Iudicis, cogendum non esse vxorem spoliatam admittere ad coniugale debitum, tamen ad omnia alia restituatur. Argum. cap. litteras de restit. spoliat. Extra huic verò casum est spoliata prius recesserit, vel spoliatus incontinenti offerat probationes, restitutio facienda est, vt multis comprobat Sanch. dicta disp. 12. à num. 20.

§. V.

Qualiter coniux innocens procedere debeat diuortium iudicialiter intentans?

- 1. Duplici actione ciuili, & criminali potest procedere.
2. Si maritus ad penam sanguinis vxorem accuset, coram Iudice seculari agere debet. Si verò ad aliam penam coram seculari, vel Ecclesiastico.

- 3 Si civiliter procedat coniux ad diuortium, litem coram Ecclesiastico intentare debet.
- 4 Intentata a civili actione nequit coniux ad criminalem transire, vel e contra.
- 5 Pendente lite siue criminali, siue civili alimenta, & lites expensae uxori ministranda sunt.
- 6 Si uxor legitime accusata falsis probationibus se defendat, solam obligata est restituere marito expensas lites.
- 7 Obligatus videtur maritus dotem uxori in hac parte restituere. Quidquid alij contra sentiant.

Dplex actio coniugi innocenti conceditur aduersus coniugem adulterum ciuili, & criminalis. Ciuili est, quae ad separationem thori, mutuaeque habitationis, & amissionem dotis tendit, criminalis, quae ad poenam sanguinis procedit. Haec autem criminalis actio solum competit marito aduersus uxorem, non e contra, ut expressè dicitur in leg. 1. Cod. ad leg. Iul. de adulteris. Et leg. regia 3. tit. 20. lib. 3. noua recopilat. ideoque accusanti criminaliter marito uxorem de adulterio, non licet vxori exceptionem adulterij mariti opponere, quia in hac actioe pares non sunt, neque in illis delictis quoad praedictam poenam admittitur compensatio. Actio ciuili vtrique coniugi competit, & vnius delictum alterius delicto compensatur.

Siguitur maritus ad poenam sanguinis uxorem accuset, necessario actionem intentare debet coram Iudice saeculari quia solus ille est competens ad poenam sanguinis imponendam, ut deciditur cap. sententiam sanguinis, Ne Clerici, vel Monachi. Et cap. tua de procuratorib. Et ibi Panormit. num. 6. Immola num. 10. At si ad alias poenas infligendas acculer adulter coram saeculari, vel Ecclesiastico Iudice actio intentari potest, quia vterque Iudex competens est, locumque datur praerogationi. Quippe adulterium est iniuria Sacramento matrimonij facta, cuius poenitio vtrique Iudici saeculari, & Ecclesiastico competit, sicuti optime tradit Panormit. dicto cap. tua num. 6. Couaruu. 4. decret. 2. part. cap. 7. §. 7. num. 20. Iulius Clarus lib. 5. recept. §. fin. quae 37. n. 3. Anastaf. Germon. lib. 3. de sacrorum immunit. cap. 12. num. 56. Barbosa l. 2. part. 1. in princ. num. 139. ff. soluto matrimonio, quos refert, & sequitur Sanch. lib. 10. disp. 8. num. 16.

At si civiliter procedat coniux ad diuortium, amissionemque dotis, necessario coram Iudice Ecclesiastico actionem intentare debet. Nam cum agatur de obligatione matrimonij dissoluenda, solus Iudex Ecclesiasticus competens est, sicut colligitur ex cap. tua de procurator. & cap. 1. ut lite non contestata. Et tradit Iulius Clarus, & Anastaf. Germonius ubi supra. Couaruu. dicto capite 7. §. 6. numero 8. Anton. Gomez leg. 80. Tauri numero 47. Grassus 1. part. decis. lib. 2. cap. 84. numero 12. & alijs relatis Sanch. lib. 10. disputat. 8. numero 15.

Intentata autem ciuili actione nequit coniux ad criminalem transire, non solum quando pendet vnius actionis iudicium, ut deciditur expressè in leg. unica. Cod. quando ciuili actio criminali praedicitur, sed etiam eo iudicio finito, eo quod in hac causa diuortij vtriusque iudicium ad idem tendit, scilicet ad punitionem adulterij, vel priuando illum potestate exigendi debitum, dotisque amissionem, vel poenam mortis imponendo. Quo casu vna actio alteri praedicitur, ut notat Glossa in supra dicta leg. unica, verbo de re familiaris. Et Abbas cap. tua num. 1. de procuratorib. Barbosa leg. 2. part. 1. in princ. num. 138. Et sequit. ff. soluto matrimonio. Sanch. lib. 10. disp. 8. n. 19. vbi num. 20. optime probat neque etiam per exceptionem licere marito, qui prius de adulterio uxorem accusauit, & desistit, vel victus fuit obliuere adulterium vxori eius consortis, bonaque dotalia repetenti, deducere namque alia via in iudicium, quod iudicatum est vel iudicandum pendet contra leg. duobus 19. ff. de except. rei iudicatae.

Pendente lite siue criminali, siue ciuili alimenta, & lites expensae vxori ministrandae sunt, non solum quando ipsa diuortium aduersus virum ob adulterium ab eo commissum intentaret, quod certissimum esse rectè tradunt Gutier. lib. 1. cap. cap. 24. numero 7. Barbosa Rab. ff. soluto matrim. 2. part. numero 44. in fine. Sanch. d. disp. 8. num. 28. sed etiam quando aduersus illam diuortium a viro intentaretur, quia lite pendente nihil est innouandum, quod procedit etiam si adulterium notorium sit, ut aduerunt Zenallos in suis quest. comm. quae 73. 4. num. 18. Et sequit. Farinac. t. 4. quae 143. num. 43. Gutier. cap. 129. n. 20. Sanch. loco allegato, tamen si in foro conscientiae ad ea alimenta, & expensas subministrandas non teneatur vir certus de vxoris adulterio, vti tradunt Sanch. Gutier. & Farinac. nuper allegati. Quinimo neque in foro externo tenetur vir subministrare alimenta vxori e domo sua fugienti ob irorem, quem habet esse a viro male tradendam causa adulterij suspecti, vti rectè Farinac. dicta disp. 143. num. 45. Gutier. cap. 129. de matrim. num. 21. Quippe vir non tenetur extra domum uxorem alere, quando ipse causam recessus non dedit.

Quod si vxor legitime de adulterio accusata falsis se probationibus defendat, impediaturque diuortium, & applicationem suorum bonorum marito, verius est solum committere peccatum in hac falsitate, obligatamque esse restituere marito expensas lites, & si quid aliud damnatum ex illius prosecutione incurrit, siquidem ad impediendum diuortium, & applicationem suorum bonorum marito nullum ius habet, at nullam obligationem habere restituendi marito bona quae per sententiam illi essent applicanda. Quippe ad proprietatem illorum bonorum nullum habet ius nisi media sententia, quae esto iniuste impediatur, ea iniustitia non est adulterij maritus, sed aduersus Rempublicam, publicumque iudicium, quod peruenit, sicuti docuit Nauar. cap. 18. num. 49. Grassus 1. part. decis. lib. 3. cap. 7. numero 25. Medina lib. 1. summ. capite 14. §. 35. Ludouic. Lopez 1. part. instruct. cap. 159. §. de Nauar. & alij, quos refert, & sequitur Sanch. lib. 10. disp. 8. num. 14.

Ex his inferendum videtur obligatum esse maritum dotem vxoris restituere, a qua se separauit ob adulterium commissum, siquidem vxor dotem perdere non potest, quousque per sententiam ad illius priuationem damnata sit, ut pluribus firmat Couaruu. 4. decret. 2. part. cap. 7. §. 6. num. 1. est enim dotis amissio poena adulterij lata in cap. plerumque, de dmar. inter virum, & vxor. leg. consensu, §. 1. Cod. de repudiij. Leg. unica, §. accet. Cod. de rei vxoria actione. Leg. miles §. facer. ff. ad leg. Iul. de adulteris. At reus poenam subire non tenetur, quousque sententia saltem declaratoria criminis accedat, ut laque probanibus tract. de legibus, ubi de lege penali. Ergo vxor dotem amittere non tenetur ante sententiam, ac proinde maritus videtur obligatus ei dotem restituere. Contrarium defendit Sanch. lib. 10. disp. 9. num. 13. ea motus ratione, cui competit exceptio, ne aliquid solvere alitringatur habet ius retinendi tam in foro conscientiae, quam externo, ut probauit lib. 6. disp. 38. num. 34. at maritus ob adulterium vxoris ab ea recedens habet ius excipiendi contra vxorem repetentem dotem opponens ipsi adulterium, ratione cuius liberatur a dotis solutione, ergo potest dotem ipsam retinere. Et confirmat ex Textu in cap. plerumque de donationib. inter vir. & vxor. ubi vxor recedens a viro ob causam fornicationis iudicio Ecclesiasticae, aut propria voluntate, nec reconciliata postea sit, eisdem dotem, vel dotalium repetere non valet. Si igitur repetere non valet dotem, ergo maritus illam retinere poterit. Sed haec rationes non conuincunt. Fateor namque retinere quemlibet posse omne illud, pro quo ipso iure habet exceptionem non soluat; at adulterium non excipit ipso iure a solutione dotis, neque ipso iure dotem marito concedit, sed media sententia, ergo quousque sententia adueniat non habet maritus ius dotis retinendae. Quod vero adulterae denegatur iudicialis repetitio dotis non inde inferatur maritum illam retinere ante sententiam posse, sicuti non inferatur marito acquiri, sed solum inferatur vxorem in foro externo nullum ius habere, ut sibi dos concedatur, cum potius commissio adulterio veniat dote priuanda. Atque ita verius est ius marito propria auctoritate ab vxore adulterae recedentem non posse ante sententiam eius decem retinere, tamen si vxori dotem repetenti exceptionem adulterij opponere possit, ne illi concedatur, sed potius sibi applicetur, ut bene tradit Abbas dicto capite plerumque numero 4. Angelus, verbo Adulterium num. 6. Syluest. quae 6. Rosellus, verbo Diuortium num. 4.

§. VI.

Qualiter factio diuortio propria auctoritate, vel per sententiam se gerere possit innocens?

- 1 Potest innocens vxori reconciliari, etsi non obligetur.
- 2 Satisfit obiectioni.
- 3 Potest coniux innocens sacros Ordines sumere, vel Religionem ingredi.
- 4 Non tenetur maritus vxori adultera alimenta praebere.
- 5 Proponuntur duae quaestiones.
- 6 Si sententia diuortij nulla fuit, restituenda sunt omnia vxori.
- 7 Procedit etiam si Sacris sit iniuriatus.
- 8 Si vterque coniux credens diuortium legitime esse factum statum mutauerit, vterque potest alterum repetere, etsi Sanch. contrarium censet.
- 9 Si innocens in adulterium incidat, antequam sententia transierit in rem iudicatam, obligatus est coniugi reconciliari.
- 10 Si adulterium commissum sit, postquam sententia diuortij transit in rem iudicatam, plures censent non esse obligatum reconciliari in foro conscientiae, bene tamen ex officio Iudicis.
- 11 Verius est in foro conscientiae, & ad petitionem partis esse reconciliandum.
- 12 Satisfit fundamentis oppositis.

Bart. in leg. 1. §. hoc autem iudicium num. 2. de damn. infecto, alferentis iudicem uti posse officio suo in publicam utilitatem, & miserabilium personarum. Præterquam quod adulterium superueniens præiudicat rei iudicatæ ob animæ periculum.

- 11 Nihilominus longè verius est non solum ex Iudicis officio, sed ad petitionem partis cogendum esse innocentem postmodum nocentem nocenti dimisso reconciliari, obligatōque esse in conscientia hanc præstare reconciliatiōem quolibet volente: sic docuit Glossa in c. ex litteris de diuortio, verbo adiuuicem separati. D. Antonin. 3. part. tit. 1. cap. 21. §. 6. Paludan. in 4. dist. 35. quæst. 2. art. 2. Nauarr. lib. 4. consil. consil. 1. de diuort. in 2. edit. n. 2. Petr. de Soto de matr. lect. 12. paulo ante finem. Grassi 2. p. decif. lib. 1. c. 12. num. 73. casu 3. Molina 1. 3. disp. 9. num. 5. Coninch. disp. 35. dub. 2. n. 13. Pafil. once. lib. 9. c. 20. Et alij plures relati à Sanch. n. 6. lib. 10. disp. 9. n. 7. vbi hanc sententiam censet valde probabilem. Ratio autem videtur manifesta, quia sententia diuortij ob adulterium ab altero coniuge commissum non concedit innocenti ius ab eo diuertendi, sed ius quod ex adulterio acquisitū declarat, ut eo publice vti possit. At ius quod ex adulterio innocenti acquiritur est dum innocens est, ergo facti nocente cessat prædictum ius, ac proinde obligatus est reconciliari, sicuti obligaretur, si adulterium commisisset ante sententiam laram.
- 12 Neque argumenta in contrarium virgent. Ad primum concedo ritè definitum non esse retractandum ex illis causis, ex quibus definitum est; at si noua causa superueniat, retractari poterit, neque hæc dicenda est prioris sententiæ retractatio, sed nouæ causæ decisio. Eodem modo secundum argumentum solueandum est, admittimus namque seruitutem amissam non redire, nisi ex noua causa contrahatur, ut contingere potest in seruo manumisso, qui si iterum in bello iusto capiatur, iterum potest in eandem seruitutem redire. Cùm ergo post sententiam adulterium succedat, quo innocens nocens factus est, seruitus, & obligatio antiqua, à qua ob suam innocentiam, & alterius delictum exemptus erat redit, sicuti rediret, si denuo adultero reconciliaretur; suum enim delictum vim habet reconciliatiōis, siquidem eo alterius delictum compensatur. Ad tertium concedo exceptionem rei iudicatæ semper nocenti obstat, ne possit in dubium reuocare sententiam laram, at ei nullo modo obstat, quin ob aliam causam denuo superuenientem litem intenteat, & nouam sententiam exigat. Ad quartum omnino negandum est sententiam diuortij impedire, quin adulterium postmodum commissum iniuriōsum sit coniugi dimisso. Etenim sententia diuortij solum eximit innocentem à debiti redditione, & mutua habitatione, non tamen à debito, quo omnis coniugatus alitringitur ne aliis copuletur, aliàs sententia foueret crimina, ac proinde adulterium post sententiam commissum iniuriōsum est coniugi dimisso. Poterit ergo illa iniuria iniuriam à se factam compensare. Ad quintum admitto sententiam laram diuortij in odium rei, & fauorem innocentis transire in rem iudicatam. Sed hoc intelligendum est rebus in eodem statu permanentibus, secus si innocens factus sit nocens. Quæ conditio tacitè in sententia diuortij imbibitur. Quippe iure naturali contractus matrimonij postulat ne innocens à nocente diuertat, nisi dum fuerit innocens, quam naturam sententia mutare non intendit.
- 13 Quod si post sententiam laram quæ transit in rem iudicatam innocens sacros Ordines suscipit, vel Religionem professus est, & factâ professione, vel sacris Ordinibus susceptis adulterium committat, nullatenus vxori reddendus est, quia ius quod Religio, & Ordo validè, & legitime suscepti acquisierunt, non potest proprio delicto infirmari, ut ritè notauit Coninch. disp. 35. dub. 2. num. 16. Bafil. Ponce, lib. 9. cap. 20. numero 7. Secus esset, si sacros Ordines, vel Religionem suscepisset, antequam sententia transiret in rem iudicatam, ut superius diximus: quia eo casu illegitimè Ordo, & religio suscipitur, ideòque coniugi non planè dimisso præiudicare nequit.
- 14 Ex his deciditur quæstio, an facti diuortio in fauorem vtri, qui postmodum adulterium commisit, teneatur dotem vxori reddere? Et quidem in postea sententia cùm matrimonium redintegretur nemini esse potest dubium dotem reddendam esse, sicque tanquam certum tradit Gregor. Lopez leg. 8. verbo esse misimo. tit. 2. part. 4. Barbosa leg. viro, atque vxore 40. num. 3. Solutio matrimonio. Mexia verb. taxa panis concl. 6. numero 63. Bafil. Ponce, lib. 9. cap. 20. in fine. At stante sententia Sanch. quæ coniugi dimisso repetitionem denegat coniugis dimittentis in adulterium lapsi, solumque Iudici concedit potestatem compellendi prædictos coniuges ad reconciliatiōem ob periculum incontinentiæ, dubium est, an ipse Iudex possit cogere virum, ut dotem vxori reddat? In quo dubio Sanch. negatiuam partem tuerit, eo quod instauratio matrimonij officio Iudicis ob periculum incontinentiæ vitandum, quod optime fieri potest, quin dos vxori reddatur. Verum esto ad vitandum incontinentiæ periculum non sit necessarium dotem vxori reddere, at in penam

delicti nouiter commissi, & ad coniugalem amorem fouendum posito quòd matrimonium instauratur, expediens est dotem vxori reddi. Si ergo ob vitandum incontinentiæ periculum potest Iudex ex officio compellere prædictos coniuges ad mutua cohabitationem, cur non poterit obligare ad dotem coniugi reddendam, ut ea mutua habitatio cum debito amore fiat.

Addit insuper Thom. Sanch. d. disp. 9. num. 37. Si ante latam sententiam conueniat vir cum vxore adultera de lucranda dote ob desistentiam ab accusatione criminali, si ipse postmodum in adulterium incidat, obligatum esse restituere dotem, quia ea delicta compensantur, prædictumque pactum tacitum imbibit conditionem, nisi delictorum compensatio fiat, non placet; nam esto ea delicta quoad accusationem ciuilem diuortij compensentur, quoad accusationem autem criminalem nullatenus admittunt compensationem, uti alio relatis tradit Cartera in sus. quæst. criminalib. 9. tangenti bus punitionem delicti. cap. 4. num. 46. Zenedo collectan. iuris. collect. 166. num. 4. Non enim criminaliter accusare potest mulier virum adulterum, bene tamen vir adulter mulierem adulteram, uti habetur leg. 1. Cod. ad leg. Jul. de adulter. Et leg. regia. tit. 17. part. 7. Et leg. 1. 3. in fine tit. 9. part. 4. Et cap. apud militem cordem §. publico iudicio. 32. quæst. 1. Neque accusata mulier de adulterio se tueri potest exceptione adulterij mariti, tamen publicum sit, ut alios referens docuit Couarua. 2. p. decret. cap. 7. §. 6. num. 5. Et consentit his omnibus Sanch. lib. 10. disp. puar. 8. à num. 33. & sequent. Si igitur vir pactum cum vxore iniit de dote, lucranda, eo quòd ab accusatione criminali desistat; cùm eandem accusationem criminalem commissio adulterio possit inhiuere, ac si adulterium non commississet, nequaquam censendum est pactum dissolui, sed integrum, & firmum perseverare, dotemque vxori accusatione criminali non factâ.

§. VII.

An latâ sententiâ diuortij teneatur coniux dimittens reconciliari innocenti, quando eum qui ipse velit, vel liberum sit illi Ordines suscipere, vel Religionem ingredi?

- 1 Per se obligatus est reconciliari, nec statum mutare potest.
- 2 Hac obligatio non mutandi statum permanet dum subest ipsa reconciliatiōis.
- 3 Aliquando & per accidens excusatur nocens reconciliari innocenti.
- 4 Ingresso in Religionem adultero, vel innocente, non tenetur aliter Religionem ingredi.

ET si plures Doctores, quorum meminit Sanch. lib. 10. disp. puar. 10. num. 2. & 10. existimant neque improbabili- ter, non esse obligatum coniugem adulterum reconciliari innocenti acceptanti diuortij sententiam, sed posse coniugem innocente in consulto, imò iniuito de suo statu disponere Religionem ingrediendo, vel sacros Ordines suscipiendo, aut votum castitatis emittendo, quia sententia diuortij est in fauorem innocentis feratur, quatenus ei concedit optionem diuertendi à coniuge nocente, aut ei se reconciliandi, at indirectè eedit in fauorem nocentis. Nam eo ipso quo innocens eligit diuortium, nocens excusatur à debito coniugali, quo illi restrictus erat. Quippe eâ electione remisit mutua illius societatem. Longè tamen verius est per se obligatum esse coniugem adulterum innocenti reconciliari, neque posse castitatem integrè vouere, Ordinemve factum assumere, aut Religionem ingredi, dum spes subest reconciliatiōis, sicuti docent ex Iurisperitis Gloss. in cap. ex litteris verbo rine de diuortio. Felin. in cap. lator declarat. 8. n. 9. de sentent. & re iudic. Syluest. verbo Diuortium, q. 10. Gregor. Lopez leg. 5. verbo de adulterio. tit. 10. part. 4. Barbosa Rub. ff. Solutio matrimonii 2. part. num. 22. in fine. Et leg. 2. part. 1. in princ. num. 100. in fine. Ex Theologis D. Thom. in 4. dist. 35. quæst. unica art. 6. ad 3. & ibi Bonacens. art. com. quæst. 5. Durand. quæst. 2. art. 1. num. 6. Paludan. D. Antonin. 3. part. tit. 1. cap. 21. §. 6. vers. effectus accusationis. Abulenf. c. 19. Matth. q. 7. Gr. ff. 1. p. decif. lib. 2. cap. 84. num. 14. Et 2. part. lib. 1. cap. 12. num. 66. Sanch. alios plures referens. lib. 10. disp. 10. num. 3. & seqq. Bafil. Ponce, lib. 9. cap. 20. num. 1. & seqq. Coninch. disp. 35. dub. 5. à num. 25. Layman. lib. 5. summ. tract. 10. 3. part. cap. 7. num. 14. Ratio ea est, quia sententia diuortij non plus iuris concedit innocenti, vel nocenti, quam quod iure ipso naturali eis competit ob adulterium commissum, est enim ut sæpè dictum est illius iuris declaratoria. At adulterium non eximit nocentem ab obligatione reddendi debitum, & cohabitandi cum innocente, si ipse velit; aliàs ex suo delicto commodum reportaret adulterus, sed hanc exceptionem innocenti concedit, in recompensationem iniuriæ sibi factæ, & fidei violatæ. Ergo quando eumque

innocens volet sibi nocentem reconciliari, & ab eo debitu coningale, mutuaque habitationem exigere, tenetur nocens obedire.

Hæc autem obligatio, quæ coniux nocens arctatur non mutandi statum solum durat (vt dixi) dum reconciliationis subest spes, nam eâ deficiente liberum illi est statum religionis, vel Ordinem sacrum assumere, vt potè qui non præsumitur ab innocente repetendus, quod impedire poterat, vt optime notauit Coninch. dicta disputat. 3. s. dub. 5. concl. 4. numero 26. & supponunt Doctores omnes num. præced. relati. Vnde si vxor sententia lata à Iudice seculari de eius adulterio, vel illo notorio existente deturatur in monasterium penitentiam actura, si intra biennium illius reclusionis non illam repetat, vir poterit Religionem profiteri, ea enim repetitionis omissione censetur iure sic disponente consentire ingressui: habetur Authent. sed hoc e. Codic. Ad leg. Iul. de adulter. cuius decisio iure canonico reuocata non est, vt rectè aduertit Abbas, cap. gaudemus de diuortio. num. 7. Hostiensis ibi numero 3. Ioann. Andr. num. 3. Anchar. num. 2. Basil. Ponce, lib. 9. cap. 19. num. 3. Sabch. lib. 10. disp. 10. num. 8. Secundo si adulter emendatus sæpius reconciliationem petat, & innocens denegat. Poterit statum mutare; quia prædictâ denegatione tacet inquit nolle vnquam sibi nocentem reconciliari qua spe sublata iniuste, & irrationabiliter velle. vt nocens de statu suo semper suspensus existat, vt colligitur ex cap. gaudemus de diuortio. Et tradit Sanch. dicto num. 8. & 16. Basil. Ponce, num. 4. Coninch. disp. 3. s. dub. 5. num. 2. 6. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. s. p. cap. 7. num. 12. Tertio si innocens sacris Ordinibus initiatus est, vel Religionem professus, liberum est nocenti statum Religionis eligere, quia repeti nequit ab innocente, vtpotè qui statum elegit vsui coniugali oppositum, sicuti docet Ioann. de Friburgo sum. consessor. lib. 4. tit. 22. quest. 14. Palacios in 4. disp. 3. s. quest. unica, dub. 2. Rosella verbo Diuortium, num. 11. Syuelt. ibi quest. 10. Sanch. lib. 10. disput. 10. num. 6. Basil. Ponce, dicto cap. 19. num. 2. Et licet Palacios idem esse existimet, si votum simplex castitatis emisit innocens, quia eo impeditur à petitorio. e debiti, & petenti iniquè nulla est obligatio reddendi in plurium sententia. At verius est ob prædictum votum ab innocente factum non excusari nocentem ab eius reconciliatione, eo quod per votum castitatis non cesset iure iniustitæ, quod habet exigendi debitum ab al. o coniuge, neque in illius fauorem abstinere promissit à debiti petitione, sed tantum in honorem Dei. Atque ita tradit Sanch. dicta disp. 10. num. 6. Basil. Ponce, lib. 9. cap. 19. num. 2. tamen non satis consequenter, nam cum ipse lib. 10. cap. 3. censeat excusari coniugem à reddendo debito; quoties alter iniquè petit ob circumstantiam aliquam, quam ipse tollere non potest, consequenter affirmare debebat nocentem obligatum non esse reddere debitum coniugi innocenti petenti voto castitatis astricto, cum tamen dicto cap. 19. num. 2. contrarium asserat. Præterea votum castitatis est impediat eo ligatum debitum coniugale exigere, & alterum coniugem excuset ab obligatione reddendi casu quo petatur, at nullatenus impedit extra thorum mutua cohabitationem & obsequiorum communicationem. Ergo ad hanc obsequiorum communicationem, & mutua cohabitationem, optime poterit innocens voto castitatis astrictus coniugem nocentem repetere, & compellere.

3 Dixi teneri per se nocentem ad consortium innocentis redire, vt tacitè indicarem per accidens excusari aliquando posse. Si enim vxor separata est à viro ob adulterium commissum, raro compelli potest ad eius consortium redire ob timorem, quem rationabiliter habere potest mortis sibi inferendæ, aut iniquæ tractationis, ingentisq; sæuitiæ, vt aduertit optimè Gutier. cap. 129. de mar. num. 14.

4 Ad extremum aduerto ingresso in religionem adultero illis in euentibus in quibus ingredi permittitur non esse obligatum innocentem ad ingressum, neque ad votum castitatis emittendum. Quinimo neque ingrediente innocente in religionem alitringitur nocens ad illum ingressum, vt benè aduertit Sotus in 4. d. 36. quest. unica a. ar. 5. ad 3. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. s. p. cap. 7. num. 12. Sanch. lib. 10. disp. 10. concl. 4. num. 15. Coninch. disp. 3. s. dub. 5. initio concl. 1. Quia textus in cap. sane, cap. cum sis. cap. significauit de conuers. coniugar. exigentes inuicem coniugium ingressum intelliguntur; cum matrimonij iura integra, & illæsa sunt, secus vero quando ob diuortium sunt diminuta.

§. VIII.

Qualiter ob hæresim liceat Catholico coniugi diuertere?

- 1 Ob alias causas à carnali fornicatione licet diuortium.
2 Ob hæresim pertinacem licitè fieri potest.
3 Separatus propria auctoritate Catholici ab Hæretico nequit sacris initiari, vel Religionem ingredi.
Ferd. de Castro, Sum. Mor. Part. V.

- 4 Aliqui censent hæreticum iudicio Ecclesie damnatum, & ab hæresi respicientem admittendum esse à Catholico coniuge.
5 Alij probabilius excusant Catholicum ab hac obligatione.
6 Hæreticus sic damnatus nullatenus potest iniure Catholico statum mutare.
7 Ex eo quod Catholicus hæretico copuletur, si copula imbeatur ante sententiam non obinde censendus est remittere ius diuertendi, secus si post sententiam.
8 In hoc crimine hæresis non datur compensatio sicut in adulterio.

Licitum esse ob alias causas à carnali fornicatione coniugem innocentem à suo consorte diuertere Catholica veritas est definita in Concil. Trident. sess. 24. can. 8. ibi Si quis dixerit Ecclesiam errare, cum ob multas causas separationem inter coniuges quoad thorum, seu quoad cohabitationem ad certum incertumve tempus fieri posse decernit; anathema sit: contlatque ex toto tit. de diuortio, & de conuersione coniugarum. Neque huic veritati obstat, quod Christus Dominus Matth. 5. & 19. solum carnalem fornicationem assignauerit, vt possit coniux innocens ab altero tamen contra eius voluntatem separari, quia Christus Dominus loquutus est de causa perpetua separationis, & quæ per se contractui matrimonij obstat, & hæc sola est fornicatio carnalis, reliquæ autem causæ ex se perpetuam separationem non inferunt, sed solum dum causæ ipsæ persistunt. Neque matrimonij sunt propria, eique directe oppositæ, sed communes aliis societatibus, & confederationibus. Hoc supposito.

Inter causas, ob quas præter adulterium licitum est coniugi innocenti diuertere à nocente est hæresis non quacunque, sed pertinax (qualis censenda est, quæ post vnam, & secundam correctionem persistit, iuxta illud Pauli ad Tit. 3. Hæreticum hominem post vnam, & secundam correctionem deuota sicut colligitur ex cap. non solum. Et cap. idololatris. 28. quest. 1. Et cap. fin. de conuers. coniugar. Capit. quanto de diuortio. Ratio huius conclusionis est, quia plerumque ex cohabitatione cum hæretico pertinaci imminet periculum coniugi Catholico, eiusque proli: ob quam rationem, etsi de facto in aliquo casu hoc periculum esset, non obinde impeditur Catholicus à diuortio celebrando, quia fat est quod hoc periculum vt in plurimum adit, vt rectè notauit Coninch. disput. 3. s. dub. 4. num. 24. Sanch. lib. 10. disput. 10. num. 9. Paul. Layman. lib. 5. tract. 10. s. p. cap. 7. num. 16. Quando verò periculum peruersionis agnosceretur non solum potest Catholicus, sed etiam debet se ab hæretico separare, quia periculum peccati iure nature quilibet vitare tenetur, sicuti docuit Sanch. aliis relatis dicta disput. 15. num. 5. Layman. dicta cap. 7. num. 16. Basil. Ponce lib. 9. cap. 22. num. 2. Crederem tamen hoc esse intelligendum, quando coniux hæreticus Catholicum iuteretur peruertere, grauisimumque esset periculum assentiendi iuxta textum in c. 2. de diuortio; alias non videretur obligatus Catholicus diuortium facere. Quippè nemo tenetur communia pericula peccandi cum graui sui detrimento fugere, vt constat ex his quæ latè diximus tract. 6. de chor. disp. vlt. de scandalo. At negari non potest Catholico graue esse se à coniuge separare, eius cohabitatione, & obsequio carere, & cœlibem esse. Adde ex tali separatione sæpe imminere coniugi incontinentiæ periculum. Quomodo ergo obligandus est fugere periculum peruersionis non grauius vitgens, si ex eius fuga incidat in periculum graue incontinentiæ?

Separatus verò propria auctoritate coniux Catholicus nequit sacris initiari, nec validè Religionem ingredi, quia cedit in præiudicium coniugis hæretici, qui conuersus sic initiatur, vel professus repetere potest, neque ipse Catholicus se tueri potest hæresim, notoria ab altero coniuge commissam, quia hæc seclusâ Ecclesie declaratione non præbet causam perpetui diuortij, sed temporalis; nempe dum ipsa persistit, quate hæresis cessante cessat causa diuortij, & obligatur hæretico penitenti, reconciliari, in quo maxime differt ab adulterio carnali: hoc enim vpotè matrimonio directè oppositum semel commissum perpetui diuortij causam præbet; secus verò adulterium spirituale, quod est hæresis: requirit namque permanentiam, sicuti aduertunt Sanch. lib. 10. disp. 15. num. 10. & seqq. Basil. Ponce, lib. 9. cap. 22. num. 2. Paul. Layman. libro 5. sum. tract. 10. s. p. cap. 7. numero 16. Coninch. disp. 3. s. dub. 4. num. 24.

Quare controuersia inter Doctores est, An hæreticum iudicio Ecclesie declaratum, & ab hæresi respicientem teneatur Catholicus ad sui consortium admittere? Et quidem plerumque consultius videretur eam præstare reconciliationem, quia Christianam pietatem commendat. Tum quia non leuiter iuuabit hæreticum penitentiam ad perseverandum in fide, ad vitandum incontinentiæ periculum, nihilque tristitiæ & desperationis. Quinimo Gofred. sum. tit. de conuers. infidelium. m. 4. credit hanc lubellè Catholico obligationem, quia esto in capite de illa de diuortio excimatur ab hac obligatione, at prædicta concessio videtur reuocata per Textum in capite

quanto de diuortio, ubi vir Catholicus compellitur admittere coniugem ab hæresi respicientem. Cui doctrina assentitur Henrici, lib. 11. de matr. c. 17. n. 6. ea moderatione adhibita, si intra biennium signa dederit perfectæ emendationis. Glossa verò in cap. de illa de diuortio in fine. Et cap. quanto eodem tit. in fine. Et c. fin. verbo iudicio. Ioann. Andreas in dicto c. quanto. Et c. de illa. Abulen. in c. 19. Matth. q. 76. in corp. vers. dicendum. Iulius Clarus, lib. 5. receptar. §. hæresis. num. 1. 5. Sotus in 4. dist. 39. q. unica art. 4. ad 3. Ludouic. Lopez 2. p. instruct. c. 53. §. licet. Et c. 5. 4. vers. norandum est. Palaçios in 4. dist. 35. disp. vn. post medium. Sordus de aliment. tit. 7. q. 2. 1. num. 7. Et alij plures relati à Sanch. disp. 15. n. 18. asserunt Catholicum subesse obligationem recipiendi hæreticum iudicio Ecclesiæ damnatum respicientem si vellet in sæculo manere, neque excusari posse ab hac obligatione nisi Religionis ingressu, eo quod in c. fin. de conuers. coniugat. (cui decisioni standum est) videatur concessa facultas non recipiendi hæreticum penitentem sub prædicta conditione Religionis, inquit enim Textus: *Mulier quæ in fide remansit potest nolente viro, qui ab infidelitate reuertitur, propter quam ab eo fuerat iudicio Ecclesiæ separata ad religionem liberè conuolare.*

5 Sed rectius eximunt Catholicum à prædicta obligatione recipiendi hæreticum damnatum Conarua. in 4. decret. 2. p. c. 7. §. 5. n. 5. Castro lib. 2. de iusta hæretic. punit. c. 7. Matien. lib. 7. recopil. tit. 1. Rub. gloss. 1. num. 80. Barbosa Rub. 2. p. num. 20. ff. soluto matr. Graffis 1. p. decis. lib. 2. c. 84. n. 16. Et 2. p. lib. 1. c. 12. n. 22. Et alijs relatis Sanch. lib. 10. disp. 15. n. 19. Conine. disp. 35. dub. 4. n. 24. Paul. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. 3. p. c. 7. num. 16. Basil. Ponce, lib. 9. c. 22. num. 3. Gaspar Hurtado disp. 11. diffinit. 5. n. 20. & alij. Mouentur hac efficaci ratione; Ecclesia in pœnam hæresis priuat hæreticum iure; quod in suum coniugem habebat exigendi coniugale debitum, mutamque cohabitationem, sicuti priuat alios bonis, & iuribus quæ sitis, & Catholicum coniugem eximit à prædicta obligatione, vt constat ex cap. de illa de diuortio, ubi inquit Textus: *De illa, quæ à viro suo habente in hæresim ipsius consortium sine iudicio Ecclesiæ declinauit, videtur nobis quod mulier ei, cum reuersus fuerit, est reddenda, quæ est reuerti noluerit compellatur.* Si verò iudicio Ecclesiæ ab eo recessit ad recipiendum cum nullatenus dicimus compellendam. Neque contrarium deciditur in cap. quanto de diuortio, ubi mulier compellitur ad virum hæreticum penitentem redire, quia id factum est, eo quod proprio iudicio, & non Ecclesiæ iudicio ab illius consortio se separauerit. Et licet in c. fin. de conuers. coniugat. concedatur mulieri, quæ in fide remansit; vt nolente viro ab infidelitate reuerso, propter quam iudicio Ecclesiæ ab eo fuerat separata possit liberè ad religionem conuolare, nullo modo ad huiusmodi ingressum, ardeatur, sed eo ingressu liberè concessio declaratur plena exemptio, quam dicta mulier Catholica habebat à murna cum viro habitatione. Censetur autem Catholicus iudicio Ecclesiæ ab hæretico separari, eo ipso quo hæreticus vt talis iudicio Ecclesiæ declaratur, quantumvis priuatum, & in secreto ab Inquisitoribus hoc iudicium fiat, vt rectè aduertit Sanch. dicta disp. 15. n. 20. quia est pœna, quæ delicti declarationem sequitur.

Quocirca coniux Catholicus inuito hæretico damnato potest, & in sæculo manere, & ad Religionem transire, vel sacros Ordines suscipere, sicuti potest diuortio facto ob adulterium carnale, quia æquæ sententia hæresis lata eximit à coniugali debito. ac exemptus est adulterio declarato. Atque ita docet Barbosa Rub. 2. p. n. 20. ff. soluto matrim. Sanch. d. disp. 15. n. 21. Basil. Ponce, lib. 9. cap. 22. n. 3.

6 Hæreticus verò sic damnatus, & ab hæresi reuersus nullatenus potest inuito Catholicum statum mutare, sed potius tenetur ad Catholici consortium redire, si ipse velit, quia illa fuit pœna ob hæresim imposita, quæ non debet in detrimentum innocentis cedere. Quare esse probabile sit sententia diuortij lata ob adulterium, quam innocens acceptat, nocentem obligatum non esse ad consortium innocentis redire; in præsentem autem nullo modo id probabile censendum est, quia separatio ex adulterio integrè fit in fauorem innocentis, & ob iniuriam ipsi factam: at separatio ex hæresi præcipuè fit ob iniuriam fidei, & Religionis factam, & in eius satisfactionem, neque acceptatione innocentis indiget; ac proinde non liberatur hæreticus à seruitute coniugali prædicta condemnatione facta sicuti aduertit Syluest. verbo diuortium. q. 10. Sotus in 4. dist. 39. q. unica art. 4. ad 3. Barbosa Rub. 2. p. n. 22. ff. soluto matrimonio. Sanch. alijs relatis dicta disp. 15. n. 24. Basil. Ponce, lib. 9. cap. 22. num. 4.

7 Ex eo autem quod Catholicus hæretico copuletur, si copula ante sententiam hæresis habeatur, non obinde censendus est remittere ius diuertendi, quia nequit remittere ius diuertendi, quod ex hæresi perseverantia nascitur. Ex hæresi autem præterita, neque ab Ecclesia damnata nullum ius diuertendi habet, quod possit remittere. At si copula post sententiam habeatur, quo cala haberi diuertendi, & sic subest eius condonacioni Thom. Sanch. lib. 10. disp. 15. n. 26. distinguit, si cum habetur copula animus adost condonandi manifestum

est remittere ius diuertendi per sententiam acquiescentem, ac proinde ea remissione facta iam licitum non esse diuertere. Si verò expressis animus adesset non condonandi, nulla censeri debet remissio, siquidem hæc absque voluntate esse non potest. Quod si neuter animus expressè adesset nec condonandis nec non condonandi, et si in diuortio ob adulterium carnale censenda sit facta remissio, secus verò in diuortio ob adulterium spirituale. Quippe diuortium ob adulterium carnale ideò fit, quia caro coniugis in alienam diuiditur, quæ diuisio noua copula coniugis redintegratur. At diuortium ob adulterium spirituale, scilicet hæresim non fit, quia caro coniugis in alienam diuiditur, sed quia Deo, cuiusque fidei, & religioni irrogatur iniuria, quæ non videtur ob copula cessare. Sed dupliciter hoc vltimum dictum Sanch. ideòque exultimo habitum copula post sententiam remissionem iuris devertendi necessario præsumendum esse, nam esto in pœnam iniuriæ irrogatæ Deo ab hæretico absoluitur coniux Catholicus à debito coniugali, & absolutio in fauorem catholici fit, cui ipse cedere potest. Qui ergo copulam habet cum hæretico, iam ea copula profecturur si nolle ab hæretico diuertere, cogit iuri diuertendi quod habet, vt docuit Basil. Ponce, lib. 9. cap. 22. num. 5.

Supereff dicendum, An in hoc crimine hæresis, sicuti in adulterio datur compensatio; Et omittis varijs sententijs, quas refert Sanch. lib. 10. disp. 16. num. 1. & 2. dicendum est cum eodem Sanch. num. 3. & Basilio Ponce, lib. 9. cap. 22. n. 6. nullam in hoc crimine esse compensationem, & primò esse non potest compensatio adulterij cum hæresi ante sententiam, nam hæresis ante sententiam non est causa perpetui diuortij, sicuti est adulterium, sed ad tempus dum hæreticus inquam non corrigitur. Non igitur adulterij, à quo hæreticus recedere intendit, est tueri potest exceptio hæresis nondum damnatæ. Neque etiam est compensatio cum hæresi Ecclesiæ iudicio declarata. Nam esto ob vtramque causam adulterium scilicet, & hæresim diuortium esse possit, ob aduersam tamen rationem contingit; quippe diuortium ex adulterio est ob violationem fidei coniugio debitæ; at diuortium ex hæresi fit in pœnam ob violationem fidei, Deo, cuiusque Religionis debita, ideoque vnum delictum cum alio compensari non potest, ac proinde quilibet ius habet ab altero recedendi adulter ab hæretico, & hæreticus ab adulterio. Quinimò neque vnus hæreticus cum alterius hæresi venit compensanda, nam cum pœna diuortij ob hæresim non imponatur ob iniuriam coniugio factam, sed Deo, nequit vnus hæresis pœna cum alterius hæresis pœna compensari. Non enim vnus hæresis alterius hæresis grauitatem diminuit, sicuti contingit in adulterio carnali; in quo vnus iniuria alterius iniuria compensatur, vt potè quæ eidem coniugio aduersantur.

§. IX.

Qualiter ob alias causas, maximè ob sæuitiam liceat facere diuortium?

- 1 Quoties absque graui periculo animæ vel corporis nequeunt coniuges simul habitare, est sufficiens causa diuortij.
- 2 A coniuge incitante ad peccatum potest incitatus se separare.
- 3 Licitum est uxori se separare à viro qui lenocinium exercet, &c.
- 4 Cessante inductione ad peccatum, cessat diuortium.
- 5 Quoties coniugi graue damnum corporis imminet, quod alia via auerri non potest, datur occasio diuortij.
- 6 Si coniux alterius vitæ insidius parat, vel aliud graue damnum moliat, licet diuortium. Debet tamen iudicio autoritas interuenire.
- 7 Ob malum graue factum, nisi timeatur futurum, non datur diuortium.
- 8 Retentio concubina domi, vel extrà præstat plerumque uxori causam diuertendi.
- 9 Coniux recedens ob prædictum timorem causam coram Iudice Ecclesiastico tractare debet.
- 10 Probationes iustitiae concludentes esse debent.
- 11 Si probationes integra non sint, datur locus cautioni de non offendendo. Et quæ cautio præstanda sit.
- 12 Si ad tempus sententia diuortij fuerit lata, neuter potest statum mutare, secus si in perpetuum.
- 13 Si coniux minor sit, in cuius odium sententia diuortij lata est, beneficium restitutionis gaudet.

Plures causæ diuortij præter supradictas assignantur à Doctoribus, quæ sub hac regula perscrutantur. Quoties absque graui periculo animi, vel corporis nequeunt coniuges simul habitare, datur sufficiens causa diuortij, vt ex communis sententia tradit Sanch. lib. 10. disp. 17. 18. & 19. Basil. Ponce, lib. 9. cap. 23. Coninch. disp. 35. dub. 4. Paul. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. 3. p. cap. 7. num. 16. Nemo enim censendus est alteri se velle

velle obligare cum gravi sui iactura, etenim prius sibi quam alteri consulere debet.

Ex qua doctrina quæ verissima est inferitur posse coniugem innocentem, quem alter ad peccandum incitat, nec movens infestit ab eo se separare, ut probat Text. in cap. 2. de Divortio, & cap. idololatria 2. §. 2. Et quamvis in his Textibus sermo sit de inductione ad infidelitatem, cum eadem sit ratio de quolibet peccato, ob vitandum illius periculum, poterit coniux ab altero coniuge diuortium facere. Quod eleganter tradit Hieronym. in illa verba Matth. 18. Si oculus tuus scandalizaverit, erue eum, & projice abs te, inquit enim Hieronym. sententiam Christi esse, ut si hi qui nobis coniuncti sunt, & instar oculorum, ut parentes, filius, vxor causa sint ruinæ ab illis recedamus. Atque ita tradit Nauar. cap. 2. 2. num. 2. Belharm. lib. 1. de matr. cap. 14. innumeris relatis Sanch. lib. 10. disp. 17. §. 2. n. 5. & seq. Basili. Ponce lib. 9. c. 23. n. 1. & 1. Coninch. disp. 37. dub. 4.

Quapropter licitum est vxori se separare à viro qui lenocinium exercet, vel in domum introducit procacem, qui ipsam sollicitet, vel incitat vxorem ad furta tegenda, & simulanda, vel vult ut pellicem foueat, & alia similia, præstant enim diuortio sufficientem causam, ut ex communi tradunt Doctores prædicti. Ad idem est si coniux sit veneficus, quia ob societatem demonis graue malum tum animæ, tum corporis timeri potest, ut aduertit Coninch. d. disput. 37. dub. 4. num. 2. 5. Sanch. lib. 10. disput. 18. num. 2. Laym. dicto cap. 7. n. 16. Gaspar Hurtado disp. 11. difficult. 5. num. 19. Neque ad hæc separationem indiget coniux innocens Iudicis sententia, quia iure ipso naturali conceditur, vt potest quæ non est perpetua, sed ad tempus dum adest periculum, ut bene docuit Sanch. lib. 10. disp. 17. n. 10.

Cessante autem inductione ad peccatum, illiusque periculo, cessat diuortium, quia solum ob vitandum prædictam periculum conceditur, ut aduertunt prædicti Doctores. Quare etiam coniux pluribus vitis irretitus sit, si tamen cessat ad peccatum inductio, nullâ ratione licitum est diuortium, ut colligitur ex cap. 2. de Divortio; argumento à contrario. Et tradit in Glossa ab omnibus recepta. Et D. Thom. in 4. disp. 39. quæst. 6. in corp. Sanch. lib. 10. disp. 17. n. 3. Basili. Ponce c. 23. num. 3. tamen si Sorus in 4. d. 39. q. 2. art. 4. ad 4. Ludouic. Lopez 2. p. in fruct. c. 53. ad finem. Sanch. dicta disp. 17. n. 4. Laym. cap. 17. n. 16. concedant titulo correctionis posse coniugem etiam vxorem à viro vitis irretito diuertere ad tempus, si ex eo recessu speratur fructus. Sed vt bene aduertit Basili. Ponce, lib. 9. c. 23. n. 3. maturo iudicio, & magna prudentia opus est, pleneque enim maiora mala inde nascuntur, nec leuis occasio sumitur iræ, & indignationis.

Secundo inferitur, quoties coniugi graue damnum corporis imminet ex mutua cohabitatione, quod aliâ viâ auctri non potest nisi diuortio facto, fieri rectè potest ob supradictam rationem, quia debito alterius nemo satisfacere tenetur cum tanto sui detrimento. Hac igitur ratione licet coniugi sano se separare à leproso peste, vel alio morbo contagioso infecto, ut diximus supra, & tradit Nauar. cap. 2. 2. numero 2. 2. Saa; verbo Diuortium num. 8. Henrici. lib. 11. de matrim. cap. 4. in fine. Coninch. disputat. 37. dub. 4. num. 2. Layman. lib. 5. tract. 10. §. 3. p. cap. 7. num. 16. Aridem est si ob furorem, vel ebrietatem coniugis prudenter timeas graue malum tibi inferendum, quod sola fuga vitare potes; ut tradunt Couaruu. 4. decret. 2. p. cap. 7. §. 5. n. 3. Ludouic. Lopez 2. p. in fruct. cap. 54. p. au. lo. princ. casu 3. Sanch. lib. 10. disp. 18. n. 18. Secus verò est (vt aduertunt prædicti Doctores) si prædictum periculum non imminet, iuxta Textum in cap. si vxorem. 32. q. 5. & leg. si cum dotem. 2. §. si maritus. ff. soluto matrimonio ibi. Nihil enim tam humanum est quam fortuitis casibus mulieris maritum, vel vxorem viri participem esse. Simile est, si vir latrocinium exercet, timeatque mulier prudenter, vt illius criminis sociam puniendam esse, vel saltem reputandam; si alia via præter fugam non suppetit subueniendi huic periculo, poterit confortium viri fugere. Non enim eius societati atricta est cum graui suæ vitæ & honoris detrimento, ut rectè tradit D. Antonin. 3. p. tit. 1. cap. 20. §. 10. casu 1. Paludan. in 4. d. 32. quæst. 1. art. 2. num. 7. Et dist. 39. q. vnica. art. 3. num. 14. Nauar. cap. 2. 2. n. 2. Barbofa Rub. ff. soluto matrim. 2. p. n. 29. Saa; verbo Diuortium, n. 5. Sanch. disp. 18. num. 21.

Huc perinet, si coniux alterius vitæ infidias parat, vel aliud malum graue moliat, quod facile vitari non potest, nisi diuortio facto, poterit coniux innocens recedere, ut expressè deciditur in cap. litteras de restit. spoliar. Et cap. ex transmissa, eodem titulo. Et cap. 1. Vi lise non conseruata. Debet tamen hic recessus non autoritate propria, sed Iudicis fieri, nisi in mora periculum adfit, vt bene aduertit Sanch. dicta disp. 18. num. 3. Basili. Ponce, lib. 9. cap. 23. num. 7. iuxta Textum in cap. porro. Cap. significasti de diuortio. Neque in hoc casu est marito restituenda vxor ob damnum irreparabile, quod ex prædicta restitutione sequeretur, vt notat Abbas in cap. litteras de restit. spoliar. Glossa in cap. de benedictio 32. quæst. 1. Gutierr. lib. 1. canon. q. cap. 2. 4. num. 5. Sanch. lib. 10. disput. 18. num. 2. Ferd. de Castro. Sum. Mor. Part. V.

Basili. Ponce, cap. 23. n. 7. & alij. Sed receptis probationibus per informationem summariam incontinenti, si Iudici videantur sufficientes ad timorem, deponitur vxor apud probam, & honestam feminam imposito viro præcepto sub excommunicatione, ne illi malum inferat, iuxta Textum in cap. ex transmissa de restit. spoliar. Regulariter autem deponi solet in Monasterio, quia est locus aptior ad violentiam impediendam, vt bene Abbas ibi n. 4. Butrius n. 9. Posset tamen in domo patris, vel matris, vel sororis sequestrari, quinimò existimat Riccius praxi decis. 242. Basili. Ponce, cap. 23. num. 11. prædictam domum Monasterio esse præferendam.

Et licet prædicti Textus cap. litteras cap. ex transmissa tantum loquantur de vxore timente viri sæuitiam, non inde inferitur in viro prudenter timente vxoris sæuitiam locum non habere prædictam dispositionem, habet vtique: cum eadem ratio propriæ defensionis militet, vt pluribus firmat Gutierr. d. c. 24. n. 8. Sanch. dicta disp. 18. n. 8. Basili. Ponce, n. 8. Textus verò de vxore specialiter loquuntur, quia frequentius in illas viri sæuiunt, quàm è contra.

Notanter dixi, si aliquid malum graue moliat, Non enim damnum factum diuertendi causam præbet, nisi inde sumatur præsumptio sufficiens iterum inferendum esse, vt aduertit Layman. lib. 5. sum. tract. 10. §. 3. p. cap. 7. num. 17. & Gutierr. lib. 1. canon. q. cap. 24. num. 9. Barbofa Rub. ff. soluto matrim. 2. p. n. 32. Sanch. lib. 10. disp. 18. Regulariter ex percussione immoderata, & sanguinolenta concipitur timor probabilis similitum, nisi cautio sufficiens adhibeatur, vt constat ex his quæ tradit Farinac. lib. 2. consil. cons. 157.

Neque mihi displicet quod tradit Bald. cap. 1. n. 3. Vt lite non contestata Decius consil. 530. n. 4. volum. 4. Matien. lib. 5. re. capit. tit. 9. Leg. 2. gloss. 1. num. 52. Sanch. alij relatis disp. 18. n. 20. retentionem concubinæ domi vel extra præstare vxori plerumque sufficientem causam diuertendi non solum titulo adulterij, sed sæuitiæ, eo quod causa regulariter sit molestæ cohabitationis, & perpetuæ discordiæ inter coniuges, quæ graue malum censenda sunt, vt docuit Henrici. lib. 11. cap. 17. numer. 7. Sanch. lib. 10. disp. 18. num. 11.

Recedens ergo coniux ob prædictum timorem iustum causa coram Iudice Ecclesiastico tractanda est, quia agitur de dissolutione obligationis Sacramenti matrimonij, de qua vt potest spiritali solus Ecclesiasticus Iudex est. Cap. 2. de Iudiciis: vt ex communi docet Couaruu. 4. decret. 2. p. cap. 7. §. 6. numero 14. Interim autem vxori litiganti alimenta, & expensæ ad litem subministranda à viro sunt, ne his destituta à causa cadat, vt tradit Rota decis. 250. apud Farinac. volum. 2. consil. & Riccius in praxi decis. 235. num. 6. Gutierr. lib. 1. canon. q. cap. 24. num. 7. Basili. Ponce, cap. 23. n. 7. Sanch. disp. 18. num. 30.

Probationes autem sæuitiæ vt diuortium sequatur concludentes esse debent, quia sub dubio nemo iure certo est spoliandus, & tradit Parisius consil. 54. num. 16. volum. 4. Barbofa Rub. ff. soluto matrim. 2. p. num. 27. Rota apud Farinac. volum. 1. decis. 371. Testes verò singulares in hac materia probant, modo omnes testentur in genere sæuitiam, vt docuit Rota supra decis. 156. Basili. Ponce, lib. 9. cap. 23. num. 6. vbi ex prædicta decisione Rotæ, & Canisio, cap. 2. de diuortio. & Riccio praxi decis. 235. asserit probatâ plenè sæuitiâ non esse vxorem marito tradendam, quantumvis cautionem de non offendendo offerat, quia non decet vxorem iustè trepidantem fragilitati cautionis committere: etenim iustè non mutat maleuolum animum. §. in iustis. de suspectis tutorib. factique cap. accedens el. 2. iuncta Glossa verbo inimicis. vt lise non contestata, & pluribus exornat. Sanch. disp. 18. num. 33.

Si verò probationes integræ non sint, tunc est locus cautioni de non offendendo, cautioni inquam pignoratitiæ, vel fideiussoriæ, iuxta leg. si mandato Titij, 39. §. fin. ff. mandati. Quoties enim cautio ob suspicionem personæ exigitur, semper debet esse cum pignore, vel fideiussore, leg. si fideiussor 7. §. fin. ff. qui satisdare cogantur. vt pluribus relatis Sanch. d. disputat. 18. num. 36. Quod ad eò verum existimat Basili. Ponce, lib. 9. cap. 23. numero 6. & Riccius prax. decis. 254. numer. 2. vt nequeat Iudex contentus esse cautione iuratoria viri, tamen si impotens sit pignoratitiam, vel fideiussoriam cautionem præstare. Sed rectius contrarium censet Sanch. dicta disp. 18. num. 42. eo quod ad impossibilia nemo obligandus sit. Præterquam quod in cap. litteras de restit. spoliar. vbi cauetur dandam esse vxori cautionem pignoratitiam, vel fideiussoriam, subditur, si fieri potest. Ergo quando id fieri non potest contentus esse debet Iudex iuratoria cautione. Ad regulam generalem esse non habentem pignora, aut fideiussores, quia pauper, aut aduenia est satisfacere si cautionem iuratoriam præstet. Authent. generaliter. Cod. de Episcop. & Cleric. Et tradunt plures referentes Roland. consil. 43. n. 21. Barbofa leg. diuortio. 8. §. antedictum, n. 2. ff. soluto matr. Sanch. lib. 10. disp. 18. num. 38. à qua regula communi præsens casus non inuenitur exceptus. Quinimò existimo si vir aliàs bonæ vitæ, & famæ exsistat, satisfacere si cautionem iuratoriam præstet, tamen si pignoratitiam, vel fideiussoriam præstare possit,

quia

quia præsumendum est maiorem timorem habiturum violandi iuramentum, quam qualibet aliam cautionem, vt tradit in præfenti Glossa, & Innocent. in cap. ex transmissa, de restitut. spolior. Couaruu. 2. p. decret. cap. 7. §. 5. à numero 1. & segg. Sanch. lib. 10. disp. 18. n. 4. 3. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. 3. p. cap. 7. num. 7. Quapropter verissimum est, quod multis comprobatur Sanch. d. disp. 18. num. 3. 2. & 41. arbitrio Iudicis plurimum deferri, quæ cautio præstanda sit; nam in cap. literas. & c. transmissa solum exigitur cautio sufficiens, quæ esto regulariter semper debeat esse pignoratitia, vel fidei iuratoria, aliquando tamen iuratoria esse potest, vt ex dictis constat.

12 Pronunciata sententia diuortij ob viri scævitiã si ad tempus restringatur, scilicet quousque experiatur, an vir signa emendationis dederit, vel cautionem obtulerit, apertum est neutrum coniugem posse statim mutare, quia oblatius matrimonij. At si sententia absoluta sit, eo quod desperetur vir corrigendus esse à scævitiã quantumvis cautionem dederit, poterit innocens ad Religionem, vel Ordines transire eo modo ac si diuortium ob adulterium celebratum esset, quia oblatere debet coniugale. At hoc oblatere nequit, si quidem non speratur futurum: viro autem in cuius odium diuortium celebratur, nequit sicut adulter inuito innocente Religionem ingredi, exceptis illis casibus, in quibus diximus adulterum ingredi posse: sic docet Sanch. lib. 10. disp. 18. num. 48. vsque in finem. Basil. Ponce, cap. 2. 3. num. 9. Quod si post diuortium ob scævitiã celebratum coniux innocens ad sui consortium scævum virum admittat, eo ipso censetur iniuriam factam remittere, & securitatem habere in eius cohabitatione, ac proinde (nisi novæ se offerant) diuertere ex præteritis nequit vt notavit Farinac. lib. 2. conf. 1. 56. in fine. Basil. Ponce, lib. 9. cap. 2. 3. num. 9.

13 Ad extremum adverte, si coniux minor sit, in cuius odium sententia diuortij lata est ob elapsum tempus probationis beneficio restitutionis uti potest. Nam esto ad contrahendum matrimonium maior censetur, non tamen ad matrimonij dissolutionem. Neque ex illa concessione, quæ est exceptio à regula generali censendi sunt omnes casus matrimonio pertinetur, maxime cum inde non commodum, sed damnum minori accresceret, vti ex Sfortia notavit Basil. Ponce, cap. 2. 3. in fine.

§. X.

Facto diuortio, an dos vxori restituenda sit; & an apud ipsam eiusque expensis filij sint educandi?

- 1 Vxori restituenda est dos, & medietas lucrorum, si culpa diuortium factum sit.
- 2 Si ob adulterium vxoris, nec dos, nec lucrum restituitur. Si ob scævitiã aliqui consent restituentiam esse. Verius est oppositum.
- 3 Filij educandi sunt apud eum coniugem, quem iudex arbitrabitur spectat antiquo iure.
- 4 Si ob matris culpam diuortium fiat, consent plures apud patrem filios alendos esse post triennium.
- 5 Verior est sententia quæ affirmat expensis matris alendos esse etiam infra triennium.
- 6 Si diuortium neutrius culpa fiat, vtriusque expensis alendi sunt.

Vxori restituendam esse dotem, si diuortium non culpa vxoris, sed viri factum sit, colligitur manifestè ex cap. 1. de donat. inter vir. & vxor. vbi Abbas Bald. in cap. 1. vt lre non contestat, & deinde restituenda est medietas lucrorum vsque ad diuortij tempus, vt habetur cap. significauit, iuncta Glossa de donationib. inter vir. & vxor. Et tradit Couaruu. 4. decret. 2. part. cap. 7. §. 1. n. 6. Anton. Gomez leg. 53. Tauri num. 72. Matienz. lib. 5. recap. leg. 2. tit. 9. gloss. 1. Gutier. lib. 1. canon. qq. cap. 24. num. 14. Quinimo Palacios Rubios, Ferdinand. Gomez, Perez, in additionib. ad Seguram, Couaruu. quos refert, & sequitur Gutier. d. cap. 24. num. 15. existimant eo casu omnium lucrorum medietatem, quæ à viro post separationem acquirunt vxori competere, ac si matrimonium esset illæsum. Ex acquisitis vero post separationem ab vxore nihil vir noxius habet teste Baldo in leg. si vxor. num. 6. in fine. Cod. de conditionib. inferis, Et leg. non sine, Cod. de bonis quæ liberis, Decio leg. 1. n. 10. C. unde vir. & vxor. Matienzo dicta leg. 2. gloss. 1. n. 53. Gutier. dicto lib. 1. canon. qq. c. 24. n. 16. Quod si vxor dotem non attulerit, vel illi placuerit potius ali à viro, quam sibi dotem concedi, debent illi à viro alimenta subministrari, tamen si aliunde habeat vnde viuat, vt comprobatur Farin. q. 143. §. separatio shori. n. 46. & segg. & §. expulsio. n. 27. Matth. de Afflictis dec. 10. n. 1. & 3. Gutier. de matr. c. 129. n. 24. & segg. eo quod iustum sit nihil ei detrahi ex fructibus, quos ille solum matrimonio perceptura erat, vt potè quæ nullam in separationem habet culpam.

Verum si diuortium fiat ob vxoris culpam, si ea culpa sit adulteri, neque dos illi restituenda est, nec vlla pars lucra acquiri sibi matrimonio constante, vel acquirere post diuortium. Quinimo ipsa obligatur communicare viro quodquid acquirat, vt rectè aliis relatis docet lib. 5. recapit. tit. 9. leg. 2. gloss. 1. numero 54. & 55. Gutier. lib. 1. canon. qq. cap. 24. numero 17. & sequent. Si verò ob scævitiã factum diuortium sit, existimat Basil. Ponce, lib. 9. cap. 2. 3. num. 12. dotem illi esse restituendam. Nam esto in cap. plerumque, de donationib. inter vir. & vxor. statuatur mulierem debere dotem amittere, si eius culpa diuortium factum sit, id intelligi debet, si talis sit culpa, cui amissio dotis annexa sit: hæc autem nulla est alia præter adulterium, vt constat ex dicto cap. plerumque, & viri mortem, leg. si ab hostibus 1. §. si vir vxorem. ff. Solutio matrimonij. ergo ob scævitiã dos amittenda non est. Sed immerito Basil. à communi sententia, quam tradit Sanchez lib. 10. disp. 1. num. 20. & disp. 20. numero 7. recedit, dicto cap. plerumque absque vlla limitatione affirmatur, vxorem amittere dotem, si eius culpa diuortium fiat; aliis vt innocens dotis administratione, & fructu, quem haberet non facto diuortio priuandus esset absque culpa. Et licet ob solum adulterium, & mortem viri directè vxor dote priuetur, indirectè tamen ob quodlibet delictum, quod separationem mutue habitacionis inducit.

Quoad filiorum educationem atinet, si ius antiquum Codicis spectemus in arbitrio Iudicis constitutum erat, apud quem soboles dissoluto matrimonio alenda esset. l. unica. Cod. diuortio factio. regulariter primo triennio apud matrem, postmodum apud patrem Iudex arbitratur, iuxta lege nec filium Cod. de patria potestate. At iure nouissimo Authentico iuris decium est, vt si pater causam diuortij præstitit, apud matrem ad secundas nuptias non venientem liberi communes nuriantur patris expensis. Si verò contra apud patrem matris expensis, nisi pater minus idoneus sit, tunc enim apud matrem locupletem filij educandi sunt: habetur expressè Authent. si pater Cod. diuortio factio. apud quem liberi morari, & educari debent, cui consonat lex regia 3. tit. 19. part. 4. Quæ in lege tres indicantur limitationes. Prima, si vir diuortij causam dedit apud matrem innocentem venientem ad secundas nuptias non sunt educandi filij, sed patris expensis, si locuples fuerit educandis filiis apud eum, quem Iudex arbitrabitur, vt notavit Sanchez dicto libro 10. disp. 20. num. 4. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. 3. part. cap. 7. in fine. Quod si mater pauper sit, & minus idonea ad alendam prolem patri nocenti locupletis proles relinquatur educandis, quia in his spectatur quod proli commodius sit, sicuti notavit Sanch. & Layman. locis allegatis. Secunda limitatio est, si mater causam diuortij dedit, ipsaque locuples est, & pater pauper, patri relinquatur filij alendi, quia pater vt inquit Authent. minus idoneus est: & tradit Sanch. & Layman. supra. Et deciditur expressè Authent. vt liceat matri & m. §. illud collat. 8. Tertia, si conuigat coniugem, ob cuius culpam diuortium celebratur esse fidelem, alterum verò in cuius fauorem fit diuortium infidelem esse, proles fidelem alenda traditur ob fidei fauorem. Argum. cap. fin. de conuers. in spualium, quod quod indicatur in dicta Authent. ubi verbis si minus idoneus sit. Et tradit Angel. verbo Filius n. 21. Syluest. ibi q. 2. n. 24. Gutier. lib. 1. canon. qq. c. 24. n. 19. Sanch. d. disp. 20. n. 4. Layman. d. cap. 7. in fine. His positis.

Controuersia inter Doctores est, an quando ob matris culpam diuortium fit, debeant illius expensis filij apud patrem procreari? Nam esto in d. Authent. si pater, dictum sit si mater causam diuortij præstitit, tunc apud patrem matris locupletis expensis filios alendos esse, illa verba matris locupletis expensis non habentur in originali, sed addita fuerunt ab Inexio, vt notavit Glossa in dicta Authent. vt licet, verbo alantur: ac proinde legem constitutere non possunt, sed tanquam casus omnis iuris communis regulis decidendus est. At iure communi patri solum infra primum triennium competit filio alimenta præbere, postmodum ipsi patri: leg. Nensennius. Et leg. si quis à liberis, §. si vel parent. ff. de liberis in quoslibet. Ergo absque fundamento asseritur matris nocentis expensis filios alendos esse apud patrem. Atque ita tenet Salicet. in leg. aliment a n. 15. ff. de negotijs gestis, & repetit verius spectato iuris rigore Alexand. dicta leg. aliment a n. 6. Boer. conf. 17. num. 11.

Sed nullatenus recedendum est à communi sententia alere expensis matris delinquentis filios apud patrem alendos esse, vt habetur in dicta Authent. si pater. Et tradit Glossa in fine, & ibi Salicet. in fine, & Glossa in d. leg. aliment a, verbo materna. & ibi Bart. num. 1. Paul. num. 3. Glossa in cap. fin. verbo insidientur de conuers. in spual. Et ibi Anton. num. 11. Cardin. quæst. 6. Syluest. verbo Filius quæst. 1. num. 24. Gutier. lib. 1. canon. qq. c. 24. num. 19. & de matr. q. 129. n. 5. Sanch. alios referens, lib. 10. disp. 20. num. 7. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. 3. part. cap. 7. in fine. Ratio ea est, nam in penam delicti ob cuius causam matrimonium dissoluitur obligatur alimenta præbere filiis siue maiores triennio sint, siue minores. Ergo

Ergo mater eandem culpam committens æque damnata censenda est, siquidem mater est correlatiuum patris, & dispositum in vno correlatiuo, in alio censendum esse dispositum, quando eadem militat ratio, vt multis comprobatur. Eucard. loco de correlatio. num. 7. & 8. idemque lex regia 3. tit. 19. art. 4. vt vindicaret hanc obligationem alendi filios delinquentis expensis aliam esse ab obligatione, quæ iure communi parentibus inest, nullius mentionem patris delinquentis fecit, sed generaliter eam obligationem imposuit ei, qui diuortij causam dedit, siue filij maiores sint triennio, siue minores, ibi: [Y si caeçiese que se para el casamiento por alguna raçon derecha, à quel por cuya culpa se paffio es tenuto de dar de lo suyo con que etien los fijos si fuere rico quier sean menores de tres años quier seaa mayores; e el otro no fue en culpa los debe criar, e auer en guarda por tal raçon como sobredicha es.] Et cum lex penalis sit, nec pater tenebitur filios minores triennio, nec mater nocens maiores alere, quousque sententia adueniat, vt bene notauit Sanch. dicta disp. 20. num. 8. vbi num. 9. aduertit non esse hanc decisionem extendendam ad diuortium iniquè, & contrariis ordinem factum, quia lex regia 3. & dicta Auent. si pater expressè de diuortio legitimè factò loquantur, & pater extendendæ non sunt vitra casum in lege comprehensum.

Verum si diuortium neutrius culpa fiat, vt quando fit mutuo consensu; vel culpa vtriusque factum est, vt quando vterque de heresi damnatus est; vel vnus commisit adulterium, & alter heresim, rectè censet Thom. Sanch. disp. 20. num. 10. ius commune Codicis latum in leg. Nec filium, Cod. de patria potestate seruandum esse, vbi statuit filios minores triennio apud matrem, maiores vero apud patrem, cuiusque expensis alendos esse, nisi Iudex aliud fuerit arbitratus, iuxta leg. vnic. Cod. de diuortio factò, &c. quod nullà alià lege mutatum reperitur. At quando diuortium non solum quoad thorum, & habitationem, sed quoad vinculum fit, eo quod contractum matrimonium fuerit impedimento dirimente, filij eo tempore concepti vtriusque coniugis expensis alendi sunt, iuxta Textum in cap. 2. qui filij sunt legitimi. Quod videtur procedere siue sint minores, siue maiores triennio, eo quod æquum non sit vnum coniugem amplius quam alium grauari, cum vterque bonâ fide processerit. Lex verò Codicis ita uens expensis matris minores triennio, & patris expensis maiores triennio alendos esse, expressè loquitur de filiis conceptis ex matrimonio legitimo. Non ergo debet ad conceptos ex matrimonio nullo extendi. Atque ita tradit Sanch. de aliment. sit. l. 1. num. 8. & tit. 7. quæst. 11. num. 18. Sanch. lib. 10. disp. 20. num. 11. Quod si aliquis coniugum malâ fide in contrahendo matrimonio fuerit, illius expensis filij alendi sunt, vt potè qui fuit in culpa vt haberetur, sicuti rectè notauit Sanch. supra.

§. XI.

Qualiter Religionis ingressu, vel Ordinis sacri assumptione diuortium inter coniuges fieri possit?

- 1 Coniux matrimonio consummato, & seclusa causa diuortij nequit licitè, nec validè Religionem profiteri.
- 2 Hic nulliter professus obligatus est castitatem seruare quantum commode possit.
- 3 Non est obligatus etiam ad Religionem in genere.
- 4 Potest sic professus propria auctoritate Religionem deservere.
- 5 Satisfit obiectioni.
- 6 Quæ dicta sunt de professione facta absque licentia coniugis procedunt, si licentia metu extorta sit.
- 7 Coniux absque alterius licentia nequit sacros Ordines suscipere matrimonio non consummato, validè tamen suscipit.
- 8 Ordinatus absque licentia coniugis non tenetur ad coniugem redire nisi ipsa petat.
- 9 Vno coniuge ex licentia alterius Religionem ingredi diente, debet alter Religionem ingredi, nisi senex sit & nullum incontinentie periculum adsit.
- 10 Etiam in hoc proposito arbitrio Episcopi relinquitur.
- 11 Non est necessaria alia licentia nisi à coniuge ad Religionem ingressum.
- 12 Coniux iubens, Religionem ingredi debet vs in ea profiteatur, tamen si contra sentiat Palacios.
- 13 Votum perpetuæ castitatis, quod coniux in saeculo emittit, non fit solempne professione alterius.
- 14 Si coniux licentiam concedens nec Religionem ingrediatur, nec votum emittat non obinde alterius professio irritatur.
- 15 Si predictus coniux ex cuius licentia alter professionem emittit nolit profiteri, vel votum castitatis emittit, & pericu-

- lum incontinentia patiatur, tenetur Episcopus professum coniugi reuocare.
- 16 Quæ dicta sunt de Religionis professione, eadem obseruari debent in Ordinis sacri assumptione.
- 17 Spectato iuris rigore verius censetur obligatum non esse coniugem concedentem licentiam Religionem profiteri.
- 18 Coniugatus ad Ordines promotus nequit cum coniuge habitare.
- 19 Si aliquis de facto sacris iniuriatus sit, quin vxor Religionem profiteatur, vel votum castitatis emittat, petatque sibi maritum reddi, reddi debet.
- 20 Votum castitatis, quod vxor in hoc euentu emittit inhabilem reddit coniugem ad matrimonium mortuo viro.
- 21 Quod verum est siue vxor consenserit expressè ordinationi, siue dissimulauerit.
- 22 Coniugatus ad Ordinem sacrum ascendens absque expressa vxoris licentia irregularis est.
- 23 Si ex vxoris licentia ascendat, ipsa tamen castitatis votum non emittat, etsi aliqui excusent à predicta irregularitate, seu suspensione, verius est in eam incidere.

Coniux matrimonio consummato, & seclusa alia causa diuortij nequit licitè nec validè religionem profiteri absque alterius coniugis licentia, vti habetur expressè in cap. quidam. 3. & cap. placet. de conuers. coniugat. coniux namque matrimonio consummato non est sui iuris, sed alterius, cui se per matrimonium tradidit, nequit ergo absque eius consensu tradi Religioni, sicuti seruus inuito domino non potest Religioni addici. Quod si de facto professionem emittat, repeti ab altero coniuge potest, vt potè qui ius integrum, & illæsum habet, cui professio nulla præiudicare non potest.

Verum hic nulliter professus obligatus erit ad castitatem seruandam quantum cum matrimonio comparari potest, vt cauetur in supradictis capitulis. Quidam, & placet, quia præsumitur se voluisse obligare in quantum possit. Cum ergo se potuerit obligare ad non petendum debitum durante matrimonio, & illo dissoluto ad integram castitatem, censendus est ad eam castitatem mediâ illâ professione se obligare voluisse. At si expressam voluntatem habuisset non se obligandi ad castitatem, nisi dum in statu religioso persisteret, vel ex suppositione quod Religiosus esset, cessabit eius obligatio, quia decisio Pontificis solum in præsumptione fundatur, vt ex communi sententia tradit Sanch. lib. 7. disp. 34. n. 3. Lessius lib. 2. cap. 41. num. 29. Basil. Ponce, lib. 9. cap. 11. num. 3. Gutierr. cap. 95. de matrim. n. 20. Paul. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. 3. p. c. 7. num. 4.

Illud verò certum esse debet sic Religionem absque licentia coniugis profitentem, non remanere obligatum etiam ad Religionem in genere mortuâ vxore, quia illa professio, & traditio nulla fuit, neque in illa imbibitur votum ingrediendi Religionem, sed est ipsemet ingressus qui cum nullus sit nullam parit obligationem, sicuti si coniugatus tentaret cum alia contrahere, ex prædicto contractu neque sponsalia nascerentur, neque vlla obligatio mortuâ coniuge contrahendi. In quo est latum discrimen à voto castitatis, quod durante coniugio vim habere potest, quatenus obligat ad non petendum debitum, & abstinentiâ à copula cum aliena. Secus est in professione, quæ cum absoluta sit stante coniugio nullum effectum habere potest coniuge non consentiente, vt colligitur manifestè ex dicto cap. placet. & cap. quidam de conuers. coniugator. Et tradit Sanch. d. disp. 34. num. 10. Lessius num. 25. Basil. Ponce, num. 5. Gutierr. cap. 95. à n. 23. Layman. d. cap. 7. num. 4.

Ex hac doctrina inferunt prædicti Doctores Basilio excepto sic professum coniuge non reuocante posse propria auctoritate Religionem deserere: vti deciditur cap. 2. 32. quæst. 5. iuncta Glossa ibi Et cap. vna sola 3. quæst. 5. & cap. accedens de conuers. coniugat. Imò Sotus in 4. d. 27. quæst. 1. art. 4. vers. casus autem Sanch. num. 15. Layman. num. 4. & alij censent obligatum esse ad coniugem redire, dum non consentit eius ingressui, quia est manifesta iniuria rem alienam, qualis tunc est coniugatus contra voluntatem domini retinere. Neque his obstat, Conc. Trid. sess. 25. c. 19. de regular. damnans tanquam apostatam eum qui quacunque ex causa habitum dimiserit, quia hoc intelligendum est cum spontè dimittit, secus si dimittat ex obligatione coniugij, vt ipsemet Basilius sibi contrarius explicat d. lib. 9. cap. 20. num. 2.

Neque his obstat quod in cap. placet de conuersione coniugat. asseratur de muliere sic Religionem ingressa in eius potestate non esse ad sæculum redire, sed in potestate mariti, & idem, quantum ad ipsum tenuit votum, quod post mortem viri tenere non desit. Non inquam obstat, nam cum Textus dicit non esse in potestate mulieris ad sæculum redire, intelligi debet, quin Monasterio constet fuisse irritam professionem: aliàs ius haberet egressum impediendi. Vel die non posse ad sæculum redire, hoc est ad vitam coniugalem vt antea

ratione voti castitatis quo est astricta, quo impeditur à debiti petitione, & mortuo coniuge altringitur ad continentiam.

6 Quæ dicta sunt de professione facta absque licentia coniugis procedunt, si licentia metu cadente in constantem virum extorta sit, quia metu reddit licentiam nullam, ut habetur *cap. accedens 17. de conuers. coniugator. cap. notificasti. 3. q. 5. & aduertit Sanch. disp. 3. §. 1. m. 1. Gutierr. d. c. 95. n. 24. Basili. Ponce, lib. 9. cap. 11. m. 1. 5. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. 3. p. 67. n. 4. Et idem est si dolo interueniente licentia fuerit extorta, quia tollit voluntarium, & colligitur ex *cap. veniens de conuers. coniugator. vbi mulier ea licentia ingrediens reuocaretur, nisi inhonestè vixisset, vt bene notatur alijs relatis Sanch. disp. 3. §. 1. m. 10. Gutierr. c. 95. n. 25. Basili. Ponce, d. cap. 11. m. 1. 5. Layman. c. 7. n. 4.**

7 Quoad Ordines atinet nequit coniux absque alterius licentia Ordines sacros suscipere etiam matrimonio non consummato, si tamen de facto suscipiat, validè suscipit. Est omnium sententia definita in *cap. coniugatus de conuers. coniugator. & in extrauag. Antiqua de voto. Neque obest quod ante consummationem matrimonij possit coniux ad Religionem transire alterius licentia minimè requisita, quia id permissum est eo quòd professio matrimonium ratum dirimat, secus Ordo sacer: & quia vtrique coniugi est communis potestas ad Religionem, secus ad Ordinem. Quapropter sic ordinatus poterit à coniuge reuocari, quia eius malitia non debet præiudicare coniugi. Excipit nisi ante consummationem velit Religionem ingredi. Quod si coniux tempore ordinationis non reclamauerit cum possit, etsi aliqui censent eo ipso licentiam concedere. Rectius Thom. Sanch. disp. 3. §. 1. Gutierr. c. 95. de matr. n. 26. negant solam dissimulationem sufficientem esse, quia dissimulatio non est licentia: & in re ita graui, & iuri proprio præiudicanti expressa licentia requiritur sicuti ad Religionis ingressum, vt colligitur ex *cap. consultius de conuers. coniugator.**

8 Ordinatus verò absque licentia coniugis non tenetur ad coniugem redire, nisi ipsa petat, maxime si matrimonium consummatum non sit, sicuti aduertitur in *suprad. extrauag. Antiqua de voto. Quinimò pluribus placet, vt videre est in Sanch. lib. 7. disp. 38. num. 16. non posse ad coniugem non exigentem redire, tamen si facta professione post matrimonium consummatum possit: quia professio absque licentia coniugis nulla fuit, at Ordo susceptus valorem habet. Sed verius apparet in vtroque casu idem esse dicendum, quia licet Ordo susceptus valorem habeat, non tamen pugnat cum matrimonio, nisi quatenus votum castitatis habet annexum, quod æquè habet professus. Ergo si non obstante eo voto professus redire poterit ad coniugem, sic poterit Sacris ordinatus: eo autem vtrunque redactio petere nequaquam poterit, bene tamen reddere ob coniugis ius, quod integrum est.*

9 Hucusque dixi de professione Religionis, & Ordinis assumptione absque licentia coniugis, ea verò posita validus, & licitus est ingressus, debet tamen is qui licentiam concedit simul ingredi iuxta Textum in *c. cum sit 4. de conuers. coniugator. nisi forte sit ita senex, vt nulla de eius incontinentia suspicio subit, vt habetur c. vxoratus 8. Et c. ad Apostolica 13. eodem tit. ibi Non est alter coniux recipiendus ad obseruantiam regularem, nisi reliquos perpetuam continentiam reprobant, sed & vitam debet mutare (scilicet ingrediendo Religionem) nisi forte sit eius ætatis, vt sine suspitione incontinentia valeat in saeculo manere. Vbi notandum est non satis esse senilem ætatem habere, sed & incontinentiæ suspitione carere: neque è contrà sufficit de incontinentia suspectum non esse, sed oportet senem esse vtrumque enim requiritur, vt bene aduertit Sanch. lib. 7. disp. 32. n. 9. & 10. Gutierr. c. 95. n. 8. & 9. Hæc dispositio vtrique coniugi communis est teste Sanch. lib. 7. disp. 32. in princ. Gutierr. c. 95. n. 1. Paulo Layman. lib. 5. sum. tract. 10. 3. p. 67. n. 2. Basilio Ponce, lib. 9. c. 12. n. 1. quidquid absque fundamento censet Gaspar Hurtado disp. 11. difficult. 9. n. 28. Nam esto in *c. vxoratus*, sola vxor excipiat ad Religionis ingressum, at in *c. ad Apostolica* vtrique coniux excipitur si ita senex sit, & absque incontinentiæ suspitione in saeculo remanere possit.*

10 Aetas autem in hoc proposito, vt exusetur vir aut femina à Religionis ingressu arbitrio Episcopi relinquatur spectatis personæ circumstantiis, valetudine, robore, & modo procedendi. Nam esto ad ouorum, & lacticionum ætatem, & ad excusationem icunij sexagesimus annus censetur sufficiens, quia hæc leges communitati imponuntur, ideòque spectant quod frequenter contingit, at in casu præsentis cum hæc dispositio non communitatem spectet, sed singulares personas, certa regula definiti nequit, vt bene notauit Basili. Ponce, d. lib. 9. c. 12. n. 3. in fine. Sanch. dicta disp. 32. n. 15. Gutierr. c. 95. num. 2. & 3. Plerumque in vitis sexagenaria ætas & in feminis quinquagenaria iudicari debet sufficiens, vt potè quæ spectato communi cursu insufficientis est generationi.

Præter supradictam coniugis licentiam plures, quorum meminit Sanch. disp. 32. à num. 3. exigunt licentiam Episco-

pi, vt transitus in Religionem legitime, & validè fiat, nec renouari possit, argum. *c. si vir, & vxor. 27. q. 2. ibi: Si vir & vxor diuerrere pro sola religio inter se consenserint vita, nullatenus sine Episcopi conscientia fiat: & c. 1. de conuers. coniugator. dicitur: Si coniux senex sit esse votum in saeculo interueniente Episcopi auctoritate. Sed rectius Sanch pluribus relatis d. disp. 32. n. 4. Gutierr. c. 95. n. 4. Basili. Ponce, lib. 9. c. 12. n. 2. Paul. Laym. lib. 5. sum. tract. 10. 3. p. 67. n. 3. asserunt prædictam licentiam ad valorem professionis necessariam non esse, quia nec Textus in *c. si vir*, neque vilius alius pro valore professionis requirit licentiam Episcopi. Maior difficultas est, An pro licito ingressu necessaria sit Sanch. Gutierr. & Basili. negant, eo quòd censent nullum esse latum præceptum in dictis capitibus; & si forte latum sit iam consuetudine esse abolitum. Cæterum verius censet & præceptum latum fuisse in dicto *cap. si vir, & vxor*, illa enim dictio nullatenus necessitatem importat saltem præcepti. Neque in contrarium est consuetudo, quin potius solum est licentiam Episcopi postulari in prædicto euentu, vt tradit Glossa in *d. cap. x. de conuers. coniugator.* & notauit Layman. *suprad.* Etenim cum Episcopo competat examinare, & iudicare, an coniux dans licentiam teneatur Religionem ingredi, vel satisfaciat suæ obligationi votum castitatis emittens, necessarium videtur licentiam Episcopi requiri maxime eo casu, quo coniux præbens licentiam ad Religionem non transiret.*

Et licet Palaçios in *4. d. 27. disp. 2. vers. quocirca*, censent à coniuge iuuenem suspectum de incontinentia non esse obligatum Religionem ingredi, vt in ea profiteatur, sed solum vt in ea reclusus à sæculari conuersatione semotus existat iuxta Textum in *cap. vxoratus de conuers. coniug. ibi: Si autem fuerit talis quæ suspitione non careat voto continentia celebrato à sæcularium hominum conuersatione semoueat. Communis, & vera sententia, quam tradit Abbas in *d. cap. vxoratus, & c. accedens de conuers. coniugator. Sylu. verbo Diuortium. q. 13. n. 2. Sotini 4. d. 27. q. 1. art. 4. vers. potest. Palaçios sibi contrarius d. 3. 2. disp. 2. vers. at vngentior est. Sanch. lib. 7. disp. 32. n. 4. ad finem. Gutierr. c. 95. n. 6. Basili. Ponce, lib. 9. c. 12. num. 3. asserit necessariò debere esse ingressum ad proficiendum, vt satis colligitur ex Textibus de hac materia loquentibus: æquè enim de vtroque coniuge loquuntur. Nam Textus in *cap. vxoratus* post verba supra relata inquit, & in loco religio ubi Deo seruiat perpetuò committitur: reclusio namque perpetua solum ex professione Religionis provenire poterat. Sed expressius id traditur in *cap. 1. eodem tit. ibi: nisi vxor ad Religionem transferret, & cap. cum sit. ibi: Nisi vtrique ad Religionem migraverit, & cap. Agatholæ 27. q. 2. ibi: Postquam copulatione coniugij viri, atque mulieris vnum corpus effectum non potest ex parte conuerti, & ex parte manere in saeculo. Quancunque autem Religionem approbatur, quæ proprie Religio sit ingrediens coniux huic obligationi satisfaciat. Vnde vt satis faciat assumptum habitu equitum sancti Ioannis: nam esto extra claustrum viuat, virtute professionis non est eisdem periculis, ac sæcularis subiectus. Atque ita docet Basili. Ponce, d. c. 12. n. 3. testaturque se vidisse in praxi obseruari, & merito: cum iura solum transiunt ad Religionem expolletent. Femina verò à fortiori satisfaciat ingrediens Religionem sancti Iacobi, quia vera est Religio, tamen contumaciter sitan eius vota solemnia, an simplicia fuerint.***

Votum perpetuè castitatis, quod coniux manens in saeculo emittit professione alterius in Religionem non fit solemnè, neque matrimonium subsequens mortuo coniuge diuinit, quia nullus est Textus, vnde ea solemnitas colligitur & sine manifesto fundamento in præiudicium matrimonij statuenda non esset, bene ait Glossa in *c. seriatim, verbo post mortem 31. dist. Sanch. alijs relatis. lib. 7. disp. 32. n. 8. Gutierr. c. 95. num. 7. Basili. Ponce, lib. 9. cap. 12. num. 3. Quippe nullum votum solemnè agnoscitur nisi in Religionem approbata, vel in Ordinis sacri susceptione emissum sit, vt decidit in *cap. qm. de voto in 6.**

Quod si coniux de licentia alterius professionem emittat, & concedens licentiam Religionem non ingrediatur cum iuuenis sit, vel de incontinentia suspectus, non obinde eius professio irritatur, sed firma persistit, vt colligitur aperte ex *c. Agatholæ 27. q. 2. vbi ad valorem professionis considerat Textus vel licentiam coniugis, vel illius conuersionem. Et in c. ex parte el. 1. de conuers. coniugator. ibi: Quia verò licet prædictus D. vxore sua in saeculo remanente de iure ad Religionem nequiverit professi, &c. Non enim dicitur professio nulla, sed facta contra iuris ordinem, cuius omisio quando non est de substantia non vitiat actum, sicuti multis allegatis comprobatur Sanch. lib. 7. disp. 33. n. 2. & seqq. Gutierr. d. c. 95. n. 11. & 12. Basili. Ponce, lib. 9. c. 12. n. 4.*

Quapropter si prædictus coniux, ex cuius licentia alter professionem emittit inducitur ad Religionem proficiendum, vel votum emittendum, sicuti obligatus est eo ipso quo licentiam concessit, compelli tamen non potest. Quia votum castitatis, Religionis quæ assumptio ex propria, & non ex aliena voluntate esse debet, vt tradit Lessius lib. 2. c. 4. n. 26. in 2. edit. Quinimò si periculum sit incontinentiæ, re-

netur Episcopus sic professum coniugi reuocare, quousque votum continentiae emittat, vel Religionis professionem faciat, quia tunc non credit perfecte iuri suo, vt aperte colligitur ex c. 1. de conuers. coniug. ibi. *Dicimus quod nisi vxor ad Religionem transierit, non perpetuum castitatem promiserit, & non potest, & debet de Monasterio renouari, ipse autem exire nequit.* Atque ita tradit Sanch. lib. 7. disp. 35. n. 1. Gutier. c. 95. n. 17. Basil. Ponce, lib. 9. c. 12. n. 5. Mortuo autem coniuge praedictus professus ad Monasterium redire debet, quia eius professio valida fuit, & solum eius executio ob coniugis incontinentiam suspensa, vt tradit Lessius, Sanch. & Gutier. & Basil. supra, imò eo solum quod castitatis votum emittat, tamen vt debet Religionem non profiteatur, teneat professus ad Monasterium redire, quia voto castitatis emisso simul cum licentia concessa abdicauit à se ius exigendi debitum. Quo facto professus reddere non tenetur, nec potest ob eius professionis, quod eo casu vtget, vt bene notat Basil. Ponce dicto cap. 12. numero 5. Sanchez disputat. 33. q. 17. Et colligitur à contrario sensu ex cap. 1. de conuers. coniugator.

16 Si verò de assumptione Ordinis sacri sermo sit, communior sententia docet eadem obseruanda esse, quae in assumptione Religionis diximus; quia eadem, & efficacior videtur esse ratio, cum grauiori periculo incontinentiae exposita sit vxor iuuenis in saeculo manens vno ad Ordines promoti, quam in Religionem professo; colligitur ex cap. Agathosa. 27. q. 2. c. Episcopus 77. disp. 1. ibi, religione promissa: Et c. cum sis. cap. ex parte de conuers. coniugator. Et in extrauag. Antiqua de voto. Et in c. si se verbo separatur. 28. disp. Couarru 4. de reer. 2. p. c. 6. §. 3. n. 3. Nauarr. in manuali. c. 22. n. 52. Gregor. Lopez leg. 39. in fine. tit. 6. p. 1. & leg. 2. verbo in orden. tit. 10. p. 4. Anton. Cuchus. lib. 3. in tit. maiorat. tit. 12. n. 2. 3. Sanch. alius relatis lib. 7. disp. 39. n. 6. Gutier. c. 96. n. 1.

17 Ceterum spectato iuris rigore probabilis censetur coniugem concedentem licentiam obligatam non esse Religionem profiteri, tamen iuuenis sit, & de incontinentia suspensa, sed satis esse si votum castitatis emittat, eo quod nullus sit Textus, vnde haec obligatio ad Religionis professionem colligatur: nam Textus in c. Agathosa non de ordinato, sed Religionem ingrediente absque vxoris licentia loquitur. Cap. verò Episcopus, in quo dicitur Religionem promissa ab vxore manens ordinatur. Nominè Religionis promissa non professio, sed castitatis votum, quod est opus Religionis censet Glossa ibi esse intelligendum, quod satis indicatur, cum de utroque aequè dictum sit conuerti quom conuersionem castitatis voto uterque praestabat, non enim initiatus Religionem profitebatur, sed castitatem promittebat. Cap. verò cum sis. Et ex parte non de ordinandis, in quo de maritis religionem profiteantibus loquitur. Solus Textus in cap. iand. & c. coniugatus de conuers. coniugator. de ordinatis agunt: & ex cap. iand. tantum inferunt neminem coniugatum posse ad Episcopatum assumi, nisi eius vxor Religionem prius profiteatur, nullo verbo de aliis ordinibus facti; in cap. coniugatus, vbi de aliis ordinibus sermo est sola continentia videtur requiri; inquit enim Textus, Nisi ab vxore continentiam proficiente fuerit absolutus. Ergo spectato iuris rigore sola continentia ab vxore promissa potest vir ex eius licentia Sacris initiari, excepta assumptione ad Episcopatum, in qua professio vxoris requiritur. Atque ita docet Eman. Saa. verbo Diuortium, n. 4. Basil. Ponce lib. 7. c. 25. n. 5. & alij plures relati à Sanch. lib. 7. disp. 39. n. 1. Verum spectata consuetudine nullus Sacris initiari permittitur, quin eius vxor prius Religionem profiteatur, aut si senex sit, & de incontinentia non suspecta castitatis votum emittat, vt aduertit Basil. supra.

18 Coniugatus ad Ordines promotus nequit cum coniuge habitare, nisi sequestrato cubiculo, vt habetur cap. Episcopus 77. disp. Et tradit Glossa ibi Abbas in c. coniugatus, n. 5. de conuers. coniugator. Sanch. alius relatis disp. 39. n. 8. Gutier. c. 95. n. 3. vbi Sanch. & Gutier. prudenter consulunt neque in eadem domo esse permittendos habitare ob vitandam iniquae suspitionis occasionem.

19 Si verò aliquis de facto Sacris ordinatus sit, quin vxor licentiam concedens Religionem profiteatur, vel votum castitatis emittat, petatque ob periculum incontinentiae sibi maritum reddi. Negat Sanch. disp. 39. n. 12. reddendum esse, sed ipsam esse compellendam, vt votum emittat, ad quod emittendum concedens licentiam vir maritus ordinaretur se abstinent. Sed verius mihi est cogi non posse ad seruandam castitatem, si de facto votum non emisit, sicuti idem Sanch. docet de vxore illius qui Religionem professus est, nullo castitatis voto ab ea emisso.

20 Votum autem castitatis, quod vxor in hoc euentu emittit, censet Dominic. Sotus lib. 7. de iustit. & iure. q. 5. art. 3. in solut. ad 2. in fine. Basil. Ponce. lib. 7. de matrim. cap. 25. numero 10. non irritare matrimonium subsequens, sicuti dictum est de voto vxoris manentis in saeculo, cum eius vir Religionem profiteatur. Mouentur, quia solum votum in Religionem approbata, & in susceptione Ordinis habet hanc solemnitate

dirimen di matrimonium subsequens, cap. vn. de vero in 6. Ceterum omnino tenendum est praedictum votum inhabilem reddere coniugem ad matrimonium mortuo viro: habetur expressè c. si se. c. quia sunt. 28. disp. ibi: *Si in coniugio diaconi mulierem de qua agitur fuisse constituit, ij qui male sociati sunt disjungantur.* Et colligitur ex cap. si qua viduas, eadem disp. & c. seriatim in fine, 32. disp. & approbatur à lege regia 40. tit. 6. part. 1. ibi. *[E otro si despues que hubieren sus marido, muer-to que no se puedan despues casar, y si se casaren no vale.]* & ibi Gregor. Lopez verbo que tuen si la orden. Et tradit Glossa in d. c. seriatim verbo post mortem. Sanch. multos referens lib. 7. disp. 40. num. 2. & seqq. Gutier. c. 96. n. 5. Azor asserens esse omnium t. 1. lib. 3. c. 14. q. 11. Quippè Ordini sacro ad quem vir ex licentia coniugis assumitur debitum erat, ne eius coniux aliud matrimonium iniret. Quod secundum probabilem sententiam verum esse testatur Sanch. dicta disp. 40. n. 7. Gutier. cap. 95. num. 8. tamen si vxor ignara huius iuris sit, eo quod ad hanc inhabilitatem inducendam sola clericalis Ordinis reuerentia, spectatur.

Quando autem vxor conscia ordinationis nec consentit, nec dissentit (quod raro vel nunquam euenire potest, cum nemo iniunctus sit, quin prius de moribus, & vita informatio habeatur) existimat Sanch. d. disp. 40. n. 5. non reddi inhabilem ad contrahendum matrimonium mortuo coniuge: quia illa dissimulatio in re tam graui non est reputanda consensus, ideòque prauidicare ei non potest, sicuti non prauidicat vxori ordinationi viri, quae facta fuit ea ignorante. Sed contrarium verius existimo cum Glossa in c. quia sunt, verbo fuisse 28. disp. & ibi Archidiacon. Dominic. Gregor. Lopez in leg. regia. 40. tit. 6. part. 1. per Textum ibi: *[que no pueden casar despues que ellos son muertos quier contradigan o non, quando se quieren ordeñar.]* Gutier. cap. 96. num. 7. & aliis pluribus relatis à Sanch. supra. Quia ea dissimulatio toto vita tempore continuata infert consensum verum, & irrevocabilem; quod factus esset, si uiuentem coniugem, vt potè ordinatum absque eius expresso consensu ad suum consortium reuocaret.

Ad extremum, coniugatus etiam matrimonio non consummato ad Ordinem sacrum ascendens absque expressa vxoris licentia suspensionem, seu irregularitatem incurrit, vt definitur in extrauag. Antiqua de voto. Vnde neque in Ordine suscepto ministrare potest, neque ad Superiorem promoueri, neque beneficium, aut officium Ecclesiasticum obtinere. Ex susceptione tamen Ordinum minorum hae poena non contrahitur, quia praedicta constitutio de ascensu ad Ordines sacros expressè loquitur.

Si verò ex licentia vxoris ad sacros Ordines ascendat, tamen ipsa nec Religionem ingrediatur, vel castitatis votum emittat, vt obligata est à supra dicta poena excusatur secundum plurium Doctorum sententiam, quae mihi non probatur, eo quod potest sic ordinatus ab vxore castitatis voto non ligari repeti, ad quod vitandum praedicta constitutio lata est. Praeterquam quod in dicta extrauag. asseritur coniugatum, qui ad sacros Ordines ascendit aliter quam factis canonibus nouerit congruere alicui praedicta poena. At qui ad sacros Ordines ascendit, quin eius vxor Religionem profiteatur, vel votum castitatis emittat, si senex sit, & incontinentiae non suspecta ascendit aliter quam factis canonibus praeribitur, ergo, sic Gloss. in d. extrauag. verbo nouerit. Dominic. Sotus in 4. d. 27. q. 1. art. 4. paulo ante vers. & per hoc. Ab hac poena excusatur ordinatus ex qualibet ignorantia modò affectata non sit, vt aduertit Sanch. lib. 7. disp. 39. n. 3. quia dicta extrauagans vtitur verbo praesumere. Deinde excusatur, si matrimonium ex aliquo capite nullum sit, quia verè non est coniugatus. Et à fortiori excusabitur, si ordo susceptus nullus fuerit: eo quod Episcopus intentionem conferendi non habuerit, quod nunquam praesumi potest, vt notauit Sanch. supra.

PUNCTUM VII.

De ratificatione matrimonij quod nullum fuit.

Matrimonium esse potest nullum, primò si aliquis ex contrahentibus, vel uterque fidei consentit. Secundo si consentit coactè. Tertio, si erat aliquo impedimento ad contrahendum ligatus. Quarto, si defecit praesentia Parochi, & testium. Ad reuocandum matrimonium certum est causam nullitatis de medio auferendam esse, ac proinde si nullum fuit matrimonium, quia adfuit fictio, vel coactio, haec cessare debent. Si verò nullum fuit, quia ob impedimentum inhabiles erant, sublato impedimento habiles esse debent. Tandem si ex defectu praesentiae Parochi, & testium fuerit nullum, coram Parocho, & testibus renouandum est.

§. I.

Qualiter matrimonium nullum ex defectu veri consensus sit ratificandum?

- 1 Plures consentiendi consentientem obligatum esse verè contrahere.
- 2 Oppositum probabiliter non caret.
- 3 Si tui facti consensus indicia præbuerit, non es obligatus contrahere. Non est tamen indicium dispar conditio contrahentium.
- 4 Ratione damni quod semper imminet tenetur factè consentiens contrahere.
- 5 Ex vi contractus non videtur ab hac obligatione te esse immunitum.
- 6 Plures affirmant coniugem verè consentientem non teneri renouare consensum.
- 7 Probabiliter est obligatum esse.
- 8 Quæ dicta sunt de facto consensu, dicenda sunt de consensu extorto per metum.

1 **P**luribus placet factè consentientem obligatum esse ex vi contractus ad verum consensum præstandum, tum ex virtute fidelitatis, quæ obligatur traditionem externam præstare veram, & non fictam, si enim ex promissione de futuro nascitur obligatio verum efficiendi, quod promittitur, sic ex traditione, seu assertione præsentis nascitur obligatio reddendi verum quod asseritur, cum ergo asserat, ego te accipio in meam uxorem, tenetur eam verè, & ex animo accipere, tum ex virtute iustitiæ, qua vnicuique suum ius reddendum est, at coniugi verè consentienti debetur verus consensus, vt sic æqualitas seruetur in contractu, ergo quousque factè consentiens verè consentiat, prædictis obligationibus non satisfaciatur. Præterea omnes Doctores fatentur, si ex hac fictione aliquid damnum coniugi verè contrahenti proueniat, obligatum esse ad illius reparationem, vt potè quod iniuste datum est: at semper ex hac fictione damnum prouenit coniugi verè contrahenti, quod per se nulla alia via nisi matrimonium contrahendo reparari potest. Quippè cogitur coniux verè consentiens vel Religionem intrare, vel semper inuptam manere. cum ab Ecclesia nunquam creditum sit factè alterum consensisse, tamen ante contractum protestationem facti consensus faceret; prudenter namque contrario facto iudicaret à protestatione recessisse. Tenetur ergo verè contrahere, vt huic damno, quod à prædicta fictione inseparabile est satisfaciatur. Atque ita docent Ioann. Maior. in 4. disp. 27. q. 1. Petr. de Soto lect. 3. de matr. §. primum. Petr. de Ledesim. q. 4. art. 4. dub. 1. §. in hac difficultate. Petr. Gregor. lib. 9. syntagm. c. 5. n. 6. Basil. Ponce, lib. 2. de matr. c. 5. n. 5.

2 Cæterum etsi prædicta sententia tenenda, & consulenda sit, opposita tamen probabilitate non caret, vt immerito Petr. de Ledesim. & Basil. censent. Satis enim est quod eam reputauerint probabilem Victor in sum. num. 252. & alij quos refert Petr. de Ledesim. eamque expressè tenuerint Martin. de Ledesim. 2. p. 4. q. 47. art. 4. Sanch. lib. 1. de matr. disp. 11. num. 5. Gaspar Hurtado disp. 3. difficult. 9. in fine. num. 35. Gutierrez de matr. c. 4. §. n. 14. & alij. Præterquam quod non est ratione probabilis, vt videbimus desinitura.

3 Vt igitur certa ab incertis separemus, ascendendum est, si factè contrahas matrimonium, & tui facti consensus indicia præbeas, quibus prudenter præsumi potest coniux fictionem cognouisse, eo casu obligandus non es contrahere, vt rectè aduertit Sanch. dicta disp. 11. n. 8. & conuenit Basil. dicto c. 5. num. 3. & 8. quia tunc cessat factio, & deceptio, vt potè a coniuge cognita, neque eo posito tu coniugem decipis, sed ipsa se decipit. Ex eo autem quod disparis conditionis existas, etsi Thom. Sanch. d. disp. 11. num. 8. censet esse sufficiens indicium, vt coniux præsumere possit fictionem in consensu adesse, oppositum longè verius existimo. Cum enim sæpe viri nobiles cum ignobilibus, diuites cum pauperibus cæco amore ducti copulentur, quare coniux ignobilis, vel pauper prudenter præsumere non poterit id ipsum secum contingere? Aliàs si dispar inter contrahentes conditio signum fictionis esset, semper matrimonium contractum inter dispares esset, vt nullum iudicandum, vt potè cui deficit verus consensus, quod falsissimum est.

4 Secundo dico ratione damni, quod semper infertur coniugi ex prædicta fictione, quodque alià viâ quam contrahendo matrimonium reparari non potest, obligatus es contrahere, sic docet expressè Thom. Sanch. dicta disp. 11. n. 5. Et conuincitur ratione vltima pro prima sententia allata. Quippè regulariter coniux patitur in fama detrimentum, ob cuius causam alteri nubere non poterit. Neque id permittitur ab Ecclesia, eo quod censet matrimonium legitime contractum esse, vt probatum est.

5 Secluis his, & similibus damnis ex vi contractus non videtur improbabile te obligatum non esse ad de quo conua-

hendum. Fateor namque te obligatum esse, tum ex fidelitate, tum ex iustitia cum contrahis, verè contrahere, peccatæque mortaliter in te tam graui ea deceptione vtentem, quod solum probant fundamenta num. 1. adducta. Nego tamen ex ea fictione secluis damnis aliquam tibi subesse satisfaciendi, & de nouo contrahendi obligationem, siquidem neque retines, neque acceptasti traditionem coniugis, sed per te æque ipsa libera est, ac si nullus contractus factus esset. Ex quo ergo capite præter damnus obligari potes ad contrahendum? certè ex nullo; aliàs si solum ex vi contractus nascetur obligatio tollendi deceptionem, & verum consensum præstandi, qui Religionem factè proficeretur obligatus esset verè, & ex animo profiteri, quod communiter Doctores negant apud Nauarr. in c. statumimus. 19. q. 3. n. 73. Sotum lib. 7. de iustit. q. 1. art. 2. versan. vers. Angles Florib. 2. p. 9. 1. de voto art. 1. difficult. 4. Henric. lib. 11. de matr. cap. 11. num. 3. in fine. Aragon. 2. 2. q. 88. art. 1. in initio. Man. 2. 1. sum. c. 92. num. 5. & diximus tract. 1. 6. de statu religioso, vbi de ratificatione professionis irritæ.

Posito te obligatum esse saltem ex damno coniugi illato ad verum consensum præstandum, superest dicendum qualiter illum præstare debeas? Neque dubium esse debet te obligatum esse exterius consensum internum manifestare alteri coniugi, aliàs matrimonium, quod sensibile signum est non perferretur, vt rectè aduersus Sanch. lib. 2. disp. 32. num. 11. aduertit Coninch. disp. 24. dub. 10. n. 94. Basil. Ponce. lib. 4. c. 24. n. 3. & 8. Gaspar Hurtado disp. 3. difficult. 9. num. 31. Difficultas in eo tantum versatur, an cum de nouo consentis, & fictionem tollis, debeat alter coniux qui ex animo consentit de nouo consentite, vel sufficiat prædictus consensus præteritus moraliter permanens? Affirmant illum consensum præteritum sufficientem esse Hostiens. in c. dilectus de Sponsalibus. verbo contrario. Ioan. Andr. ibi. num. 7. Ancharran. num. 3. Alexand. de Neou. n. 18. Syluest. verb. Matrimonium. 8. q. 2. dicto 6. Nauarr. sum. c. 22. num. 80. Sanch. lib. 1. disp. 32. num. 9. Coninch. disp. 24. dub. 10. num. 55. & 90. Mouentur, quia ad matrimonium opus non est, vt vtriusque consensus actualiter existat, sufficit illius moralis existentia, sicut in aliis contractibus: at coniux qui verè consentit, censetur in suo consensu moraliter persistere, siquidem se vt verum coniugem tractat, ergo cum tu de nouo consentis apponis quiddam matrimonio deficiat. Nihil ergo amplius petendum est. Hinc infert Sanch. non esse tibi opus certiore coniugem facere de nullitate matrimonij, quia hæc notitia solum desiderari poterat, vt ipsa renouaret consensum.

Cæterum longè verius existimo vtriusque consensum renouandum esse. Moueor: quia consensus coniugis ex animo consentientis non perferatur moraliter, eo quod tantum consentit tacite, vel expressè quousque tu verè, vel factè consensum præstiteris, eo enim præstito consensu, & matrimonio apparet celebrato, cessat illius consensus, neque ultra tenetur prorogari. Nam esto postmodum te vt coniugem tractes, non est quia primus consensus perseveret, sed quia perseverat in eius opinione ius ex primo consensu præterito acquiritum. Quod manifestè conuincitur, nam etsi coniuges verum consensum præstantes, postmodum contracto matrimonio dissentiant eorum dissensus non officit quominus se vt coniuges tractent, ergo ille tractatus non est signum, neque effectus actualis consensus, sed præteriti. Sed concessio gratis alterum coniugem in priori consensu perseverare, ille prior consensus nunquam potest matrimonium constituere, quia ille consensus nullus fuit, eo quod fuerit acceptatio tui corporis abique tua voluntate traditi, & sui traditio, quam tu non acceptasti. Et deinde processit ex errore persone, quam esse habilem putasti, cum tamen iure naturæ ob defectum voluntatis inhabilis extiterit. Nunquam ergo talis consensus quantumcumque perseveret matrimonium constituere potest. Quod enim à principio nullum est tractu temporis non conualescit. Ergo necessarium est, vt simul cum tuo consensu nouiter præstito alter de nouo consentiat, aliàs nunquam matrimonium, quod ex vtriusque consensu consensu coalescit perfici poterit. Acque ita docent Felin. cap. ex parte de Rescript. num. 11. ampliat. 4. Palacios in 2. d. 27. disp. 1. post princ. Bartholom. à Ledesim. de matr. dub. 19. Lessius lib. 2. cap. 41. dub. 7. num. 16. in fine. Basil. Ponce. lib. 4. cap. 24. num. 2. Paul. Comitoli. lib. 1. respons. moral. quasi. 120. vbi refert sic Clementem VIII. declarasse. Gaspar Hurtado disp. 3. de matr. difficult. 9. num. 31. Hinc inferendum est corollarium oppositum ei, quod prior sententia inuultu scilicet opus esse coniugem certiore facere de nullitate matrimonij, vt sic possit nouum præstare consensum; aliàs semper censetur priori consensui persistere, operari; ex præsumptio illius valore, vt latius §. sequenti dicemus, & tradunt Lessius, Basil. Hurtado, Comitoli & alij.

Quæ dicta sunt de facto consensu dicenda sunt de consensu extorto per metum cadentem in constantem virum, siquidem iure positio æquè nullum reddit consensum, ac spectato iure naturali illum reddit fictio, vt nosarunt Lessius, Basil. Sanch. & alij Doctores locis allegatis.

§. II.

Qualiter reuolidandum sit matrimonium nullum ob impedimentum dirimens ?

- 1 Sublato impedimento vtriusque consensus reuolidandus est.
- 2 Plures consent non esse opus vtrumque coniugem fieri consentium nullitatis matrimonij.
- 3 Varius esse fieri certior debere.
- 4 Excipe, nisi grauissima inconuenientia timeatur.

Sublato impedimento certum esse debet vtriusque consentium reuolidandum esse, nam cum vtriusque consensus fuerit acceptatio, & traditio personae inhabilis, nequit ex illis matrimonium coalescere, debet ergo vterque renouari. Neque vlla ratio est quare magis vnus consensus, quam alterius renouandus sit, cum vterque fuerit circa personam illegitimam; ideoque vtriusque coniugis consentium renouandum esse docuerunt pro certo Glossa in cap. non debet, verbo de caetero per Textum ibi de consanguinitate, & affinitate. Couaruu. 4. decret. 2. part. cap. 4. in princ. num. 5. Nauarr. cap. 22. num. 47. & 80. Sarmiento lib. 6. select. interpretat. cap. 27. in fine. Matienzo lib. 5. recapit. Rub. tit. 1. gloss. 1. num. 66. Sanch. alius relatis lib. 2. disp. 3. §. num. 2. & segg. Guierri. de matrim. cap. 47. num. 3. Coninch. disp. 2. 4. dub. 10. num. 90. Basil. Ponce. lib. 4. cap. 2. 4. n. 2. & segg. Gaspar Hurtado disp. 3. de matrim. difficult. 9. per nam. Hoc posito,

Contraueria verificatur, An vterque debeat fieri consensus nullitatis matrimonij, vel satis sit impedimentum sublato esse, vt intelligatur coniuges deuo consentire si se vt coniuges tractent? Prima sententia negat esse necessarium, sed fat esse si ab altero coniuge petas, vte in coniugem recipiar ipsaque annuat, & cum eo affectu ad illam accedas, vti docuit Caietan. 1. i. opuscul. tract. 12. de matrim. quest. 2. & in sum. verbo Matrimonium tit. contractus matrimonij potest reddi ex septem capitibus vitiosus. Sorus in 4. 3. dist. 28. qu. 1. art. 2. concl. 3. cap. 1. & praecipue dist. 29. quest. 2. art. 1. dub. ult. Cordub. quilib. quest. 1. 1. art. 2. dicto 1. & sum. quest. 1. in 1. in 1. Pet. de Ledelm. de matr. quest. 4. 5. art. 3. dub. ult. §. d. dubium est. Henric. lib. 1. de matrim. cap. 3. num. 6. Man. Rodrig. 1. i. sum. cap. 22. num. 2. in secunda edit. & plures ex iis Doctoribus id asserunt. Et explicari potest, si quod coniuges sponsalia contraxerint, & sublato impedimento copulam habent, celeseretur matrimonium illis in locis, in quibus Trident. non vigeret, consummari. Ergo copula signum est sufficientis consensus ad constituendum matrimonium requisiti.

Secunda sententia longe probabilior postulat vtrumque coniugem fieri certiorum aliquo modo nullitatis matrimonij, vt possint consensum legitimum prestare, quam docuerunt plurimi Doctores, quos referat & legitur Sanch. lib. 2. disp. 36. num. 3. Guierri. cap. 47. ad num. 1. Basil. Ponce. lib. 4. cap. 2. §. 2. num. 2. Coninch. disp. 2. 4. dub. 10. an. 60. Gaspar Hurtado disp. 3. diff. 10. §. num. 37. Paul. Comitoli. lib. 1. responsor. marital. quest. 120. & alij. Ratio ea est, quia consensus necessario requisitus ad matrimonium deuo constituendum procedere debet ex intentione efficiendi matrimonium: at credens matrimonium factum esse, ita vt de illius nullitate nullum dubium, aut suspensionem habeat, credit matrimonium deuo celebrare sibi esse impossibile: Ergo nequit consensum elicere sufficientem pro matrimonij constitutione. Quare esto coniuges habiles sint, & vt coniuges tractent, id procedit ex praesumptione, quam habent de valore matrimonij, & de iure ob illud acquirit, non tamen ex intentione deuo contrahendi, quod necessarium erat ad matrimonium ratificandum. Verum si coniugis suspiciōem aliquam habeat matrimonium esse nullum, ea stante serio potest velie contrahere deuo, casu quo matrimonium nullum sit; hanc enim voluntatem conditionalem optime imperare potest suspicio nullitatis.

Quod si graua inconuenientia timeatur, si coniugi nullitatis matrimonij suspicio ingeratur, vt frequenter timeri possunt, si ex parte foeminae impedimentum fuerit appositum, non videtur improbabile posse priorem opinionem eo casu sustineri. Nam esto hoc periculo secluso vta non sit, at hoc periculo posito probabilis censerit potest, vt docet Sanch. & Guierri. loc. alleg. Sunt enim aliqua hecia in casu vigenis necessitatis, quae ea seclusa non licet. Non enim licet seclusa necessitate ob sola signa contritionis exhibita penitentem absolueret, quod tamen licitum est in articulo mortis. Neque item licet in sola manu puerum communiter baptizare, bene tamen si in partu periclitetur. Sic in presenti dicendum videtur.

§. III.

An matrimonium coram Parocho, & testibus celebratum, inualidum tamen ob occultum impedimentum sit iterum coram Parocho, & testibus celebrandum?

- 1 Proponitur ratio dubitandi ex decreto Conc. Trident.
- 2 Satis probabile est decretum praedictum Conc. Trident. non extendi ad hunc casum.
- 3 Debet esse impedimentum omnino occultum, & qualiter intelligatur?
- 4 Esto Parochus, vel aliquis ex testibus necessariis impedimentum agnoscat, non videtur improbabile opus non esse coram Parocho, & testibus iterum contrahere.
- 5 Satis fundamentis num. 1. adductis.
- 6 Quis possit in praedicto impedimento dispensare? Respondetur remissive.

Ratio dubitandi sumitur ex decreto Concilij sess. 24. cap. 1. de reformat. matrim. ibi enim statuitur, vt quoties matrimonium contrahendum sit coram Parocho, & duobus vel tribus testibus contrahatur, alias irritum sit, & nullum. At Parochus, & testes assentes matrimonio, quod ob aliquod impedimentum nullum ex illis, vere, & proprie non asserunt, quia matrimonium sub aliquo impedimento dirimente contractum matrimonium non est. Ergo si Parochus, & testium praesentia matrimonio contrahendo requiritur, necessario requisita videtur cum matrimonium nullum ratificatur, quia eo tempore, & non antea matrimonium contrahitur; quippe forma interuenire debet, cum actus produciatur in suo esse, vt comprobatur Baldus in leg. obseruari §. fin. num. 5. de officio Proconsulis. Atque ita tradunt loquentes de omni matrimonio nullo, quod renouandum est Paul. Comitoli. lib. 1. respons. moral. quest. 120. Basil. Ponce. lib. 5. cap. 6. referuntque Clementem VIII de hac re consultum qualiter matrimonium ex defectu consensus foeminae nulliter celebratum renouandum esset? respondisse esse necessarium nouum consensum vtriusque coram Parocho & testibus, admonito prius marito de matrimonij nullitate. Sed ad evitandum scandalum Sanctitatem dispensare, vt secreto inter se contrahant renouato consensu cum legitimatione prolis. Idem decisum fuit in Rota teste Farinac. decis. 265. Specialiter autem quando matrimonium nullum fuit ob impedimentum vtrumque coniugem efficiens esse coram Parocho, & testibus reuolidandum docuerunt Nauarr. lib. 4. consil. tit. 1. de sponsal. cons. 11. alius tit. de dispensat. impuber. cons. 3. Palacius in 4. d. 27. quest. 1. fol. 566. in fine. Matienzo in leg. 1. tit. 1. gloss. 1. numero 3. lib. 5. nona collect. Bartholom. a Ledelm. de matrim. dub. 17. fol. 1275. Guierri. lib. 1. canon. 99. cap. 18. per totum, & tract. de iur. am. confirmat. 1. part. cap. 51. num. 22. & segg. & tract. de matrim. cap. 47. a num. 5. Mouentur, quia in diplomate Cruciatum conceditur Commissario facultas dispensandi in matrimonio nullo ob occultum impedimentum, ne postmodum coram Parocho, & testibus celebretur. Ergo seclusa dispensatione, & Pontificis commissione id fieri non poterat, alia privilegium frustra esset. Deinde in dispensationibus concessis ad reuolidandum matrimonium propter occultum impedimentum haec clausula apponi solet. Si ita est cum eis, vt inter se publice, & seruata forma Concilij Trident. contrahant, dispenses. Supponit ergo Pontifex aliter matrimonium reuolidari non posse.

Ceterum etsi praedicta sententia quoad fieri possit seruanda sit, ne coniuges de nullitate matrimonij serapulum habeant, at quia ex eius rigida obseruatione plura incommoda oriri possunt, censo satis probabile esse, & in conscientia secutum Conc. Tridentini decretum non extendi ad eum casum, in quo matrimonium coram Parocho & testibus celebratum, nullum tamen ob occultum impedimentum renouandum est. Et quidem quando matrimonium fuit nullum ob impedimentum ex parte tantum vnus ex contrahentibus, eo quod fidei, vel metu coactus consenserit, non esse opus coram Parocho, & testibus reuolidari affirmant Nauarr. capite 22. numero 70. Henriquez lib. 1. capite 3. numero 7. Rodrig. 1. i. sum. cap. 208. num. 7. Riccius in decis. curia archiepiscopi Neapolit. decis. 98. & in praxi fort. Ecclesiast. decis. 246. in 1. edit. Sanch. lib. 2. disp. 32. num. 13. Reginald. lib. 3. num. 183. ad finem. Guierri. de matrim. cap. 46. num. 5. Layman. lib. 5. sum. tract. 10. par. 4. cap. ult. Bonac. de matrim. quest. 2. pun. 9. num. 4. Rebelle. de obligat. iustit. 2. part. lib. 2. quest. 9. numero 5. Polleuin. cap. 20. num. 2. August. Barbosa de potest. Episc. 2. part. alleg. 32. n. 157. Coninch. disp. 2. 4. dub. 10. num. 82. Gaspar Hurtado disp. 3. de matrim. difficult. 11. Generaliter vero, & indistincte quoties matrimonium ex aliquo impedimento occulto nullum coram Parocho, & testibus celebratum fuit, non indigere solemnitate a Concilio requisita ad sui reuolidationem firmant Francisc. Leo in thesaur. fore Ecclesiast. 2. part. cap. 9.

cap. 9. num. 8. Nauarr. *conf. 14. & 32. de sponsalib. in noua edit.*
 Petr. de Ledem. *de matr. quæst. 4. art. 5. concl. 2. ante ultimam*
dubium. Sanch. Bonac. Reginal. Coninch. Gaspar Hurtado,
 Barbosa *loc. alleg.* testanturque plures ex iis Doctoribus; vi-
 delicet Nauarr. Sanch. Petrus de Ledema, Coninch. Hurtado
 Pium V. sic declarasse, & sacre poenitentiarie prætorium ea
 declaratione frequenter vti. Rationem huius conclusionis,
 quando impedimentum se tenet ex parte vnius tantum, asse-
 runt plures ex dictis Doctoribus esse, quia Conc. Trident. so-
 lum obligat ad præsentiam Parochi, & testium apponendam
 matrimonio celebrato: at in præsentia non matrimonium ce-
 lebratur, sed eius defectus suppletur sublato metu, vel fictio-
 ne. Hæc tamen ratio mihi displicet. Nam vt ex superioribus
 constat, matrimonium quod nullum fuit ex impedimento se
 tenente ex parte vnius, consensu vtriusque est renouandum,
 ac proinde cum de facto renouatur non solum matrimonij
 defectus suppletur, sed verum matrimonium fit. Quare ratio
 vnicæ conclusionis ea est, quia finis Conc. Trident. *sess. 24. cap.*
1. de reformat. statuens, ne matrimonia sine Parocho & tes-
 tibus celebrantur fuit impedire valorem matrimonij, quod
 antiquo iure clandestinum erat, & ex quo sequi poterat illud
 grauissimum inconueniens, quod coniuges ad alias nuptias
 transirent, vt constat ex præmio prædicti decreti. At oc-
 culto impedimento ligatus contrahens matrimonium in fa-
 cie Ecclesiæ, nunquam prohibitus fuit cognita nullitate se-
 cretò matrimonium renouare, neque illud matrimonium
 sic reualidatum iudicatum fuit clandestinum, neque ex illo
 orti poterant inconuenientia, quæ à Concilio ponderantur.
 Ergo hoc matrimonium sub prædicto decreto comprehen-
 sum non fuit, ac proinde tanquam casus omisus metri de-
 bet iuris communis regulis. Et confirmatur, quia solum il-
 lud matrimonium censendum est clandestinum, quod Eccle-
 siæ clandestinum reparat. At matrimonium coram Parocho
 & testibus celebratum, nullum tamen ob occultum impedi-
 mentum, quod postmodum secretò reualidatur, nunquam
 Ecclesia illud iudicat, ne iudicare potest clandestinum esse,
 sed æquè iudicat illud legitimum, ac quodlibet aliud matri-
 monium. Ergo hoc matrimonium in prædicto decreto Con-
 cilij non irritatur.

3 Notanter dixi *impedimento occulto*; nam si publicum est, eo
 quod multi impedimentum sciunt, vel ad forum contentio-
 sum sit deductum, vel saltem sit impedimentum, quod plene
 probari potest duobus inquam testibus iuxta *c. quorundam de*
Testibus; teste Mascard. *de probat. conclus. 4. no. num. 19. uncto*
num. 9. qui testes debent esse omni exceptione maiores, vt
 docet idem Mascard. *concl. 1023. num. 3.* necessariò reualidan-
 dum est matrimonium coram Parocho, & testibus: nam cum
 hoc matrimonium ad petitionem vnius partis dissolui possit,
 non constat Ecclesiæ firmiter de eius valore, ac proinde vt
 Ecclesiæ sic constet, vt nulla ratione illud valeat dissoluere,
 necessum est iterum coram Parocho, & testibus renouari,
 vt bene aduertunt Henricq. *lib. 11. cap. 3. num. 6.* Sanch. *lib. 2.*
disputat. 37. num. 11. Coninch. *disputat. 24. dub. 10. num. 84.*
 Rebell. *lib. 2. quæst. 9. Gasp. Hurtado disput. 3. difficult. 11. num. 43.*
 Non tamen dicendum est impedimentum esse publicum, cum
 tres vel quatuor scirent impedimentum solum ex relatione
 coniugis, quia eorum scientia non præstat sufficiens testimo-
 nium ad matrimonij dissolutionem, cum non sit maioris ef-
 ficacitatis, quam à tum, & confessio ipsius coniugis, vt bene
 notarunt Sanch. & Henricq. *supra.* Qui idem censent & bene
 si impedimentum sit deductum ad forum contentiosum, & ibi
 non fuit probatum, nec probari plene potest, quia in iis casu-
 bus Ecclesia iudicat, & iudicare semper debet validum esse
 matrimonium, nec permittit coniuges separari.

4 Præterea inquit Sanch. *dicta disput. 37. num. 10.* si Parochus,
 vel aliquis ex testibus matrimonio necessariis impedimentum
 agnouerint, matrimonium coram Parocho, & testibus reua-
 lidandum esse, quia Ecclesiæ non plene constat de eius valo-
 re. Nam in tantum constat Ecclesiæ matrimonium validum
 esse, quatenus constat Parocho & testibus necessariis, qui no-
 mine Ecclesiæ matrimonio contrahendo assunt. Excipit
 tamen Sanch. nisi Parochus ex sola confessione impedimen-
 tum nouisset, quia cum non possit eà vti notitià ad testi-
 ficandum, & probandum impedimentum, reparanda est ac si
 non esset. Sed rectius contrarium censet Coninch. *dicta disput.*
24. dub. 10. num. 84. eo quod Parochus & testes non sunt tes-
 tes valoris matrimonij, sed contractus matrimonij secan-
 dum formam ab Ecclesiæ præscriptam, quod optimè præ-
 stant, tamen aliquis eorum agnoscat impedimentum diti-
 mens subesse. Non enim ex vi illius scientiæ, & testimo-
 nio matrimonium contractum dissolui potest, ac proinde
 semper Ecclesiæ constat firmiter validum esse matrimo-
 nium.

5 Restat satisfacere rationibus oppositis. Ratio dubitandi
 ex probatione nostræ sententiæ soluta est; dicimus namque
 hunc casum non esse comprehensum sub dicto Tridentini
 decreto, eo quod nec ratio, nec finis illius legis ad renoua-
 tionem matrimonij in facie Ecclesiæ legitime celebrati ex-

tenditur, & consequenter neque ipsa lex. Declarationi Cle-
 mentis VIII. opponimus declarationi Pij V. ita grauibus
 testibus firmatam. Deinde dicimus in illo casu, sicut in deci-
 sione Roræ adducta à fatinacio necessarium erat coram Pa-
 rocho & testibus renouari matrimonium, quia impedimen-
 tum erat ad minus probabile, & ex consequenti matrimo-
 nium, neque etiam quoad apparentiam subsisteret, vel dic
 esse necessarium vtriusque coniugis consensum coram Pa-
 rocho & testibus renouari non absolute, sed ad omnem se-
 curitatem præstandam, scrupulosque tollendos. Tandem illa
 declaratio esto de impedimento omnino occulto, neque pro-
 babili, & de necessitate simpliciter loqueretur, essetque au-
 thentica; non obinde nos cogit illam sequi, quia vim legis
 non habet, vt potè cui deficit publicatio, sed intra terminos
 feneratoriæ cuiusdam grauis Authoris continetur. Præuilegio
 Commissarij generalis Cruciatæ respondemus sapè privile-
 gia concedi, non quia sint simpliciter necessaria, sed ad tol-
 lendam omnem dubitationem. Præterea forte extenditur, vt
 inquit Coninch. *d. disput. 24. dub. 10. num. 90.* ad impedimen-
 tum occultum esto probabile fit, modò publicum de facto
 non sit. Ad clausulam, quæ refertur ex sacra poenitentia
 respondet Sanch. *dicta disput. 37. num. 9.* esto virtute illius com-
 missionis dispensare Confessarius non possit, vt occultè cele-
 bretur matrimonium, potest tamen dispensare in impedimen-
 to, quo sublato possunt coniuges inter se secretò contrahere,
 quia ipsi non videntur, obligati ad prædictam formam ser-
 uandam, si aliis necessaria non est. Adde illa verba seruata
 formâ Concilij Trident. apponi non in vi conditionis, sed
 in vi monitionis, hoc est monetur Confessarius, vt coniugis
 bus præcipiat, vt matrimonium seruata Trident. formâ cele-
 brent, si id necessarium esse iudicauerit. Non enim videtur
 Pontifex esse vellemus onus his contrahentibus imponere, sed
 illos monere de onere à Trident. imposito, si forte illud sibi
 reuocantur.

Quis autem in prædicto impedimento occulto dispensare
 possit, vt coniuges secretò contrahant? per se solus est sum-
 mus Pontifex: in casu tamen vrgentis necessitatis, eo quod
 non sit recusus ad Pontificem, vel ad aliquem qui vices Pon-
 tificis habeat, poterit Episcopus, & Legatus à latere, vel iuris
 dicemus in sine dispensationis sequentis.

DISPUTATIO IV.

De matrimonij impedimentis, eorum-
que dispensatione.

Onstat ex Conc. Trident. *sess. 24. can. 4.* esse in
 Ecclesia ob bonum commune, reuelari que sacra-
 menti matrimonij administrationem aliqua
 impedimenta impedientia tantum; hoc est
 que impediunt, seu prohibent ne contrahatur
 at si de facto fuerit contractum, & firmum relinquatur.
 Alia appellantur dirimentia, quia matrimonium validum
 dirimant (hoc enim est impossibile) sed quia dirimunt autem
 contractum impeduntque ne ratum fiat.

PUNCTVM I.

Penes quem sit potestas statuendi impedimenta,
 tum impedientia, tum dirimentia?

- 1 Pontifici concessa est hac potestas.
- 2 Alteri à Pontifice datum non est matrimonij impedimenta
 fidelibus statuere.
- 3 Magistratus civiles Christiani nequeunt circa matrimonij
 fidelium disponere.
- 4 Optimè possunt circa matrimonia infidelium sibi subsciri-
 rum.
- 5 Consuetudine mutari, vel constitui impedimenta possunt.

Nemini Catholicorum dubium esse potest penes Pontificem
 sicem comparatione fidelium potestatem esse statuendi
 ea impedimenta tum impedientia, tum dirimentia, quæ
 bono communi Ecclesiæ rectæque illius gubernationi expe-
 dire iudicauerit, vt constat ex Conc. Trident. *sess. 24. can. 4.*
 ibi. Si quis dixerit Ecclesiam non posse constituere impedimenta
 matrimonij dirimentia, vel in iis constituendis errasse, anathema
 sit. Neque ex hac potestate inferri posse Ecclesiam ma-
 teriam, vel formam matrimonij, quas Christus Dominus in
 Sacramentum eleuauit, aliqua ex parte mutare (id enim per-
 missum non est). Etenim materia & forma Sacramenti matri-
 monij non est quilibet contractus, sed contractus qui ab Ec-
 clesia validus, & firmus fuerit habitus, non tamen contra-